

Приступ родно заснованом насиљу усредсређен на драму

Приручник за наставнике

Пројекат Антигона

Уредници:

Adam Bethlenfalvy – Adam Cziboly – Ninna Mörner

Сарадници:

Hanna Melanton Appelfeldt, Adam Bethlenfalvy, Delphine Cartier, Adam Cziboly, Mariangela Diana, Marina Mario Davidkova-Atanasova, Stig A. Eriksson, Silje Birgitte Folkedal, Sofia Gourgoulianni, Nikolas Kamtsis, Mette Bøe Lyngstad, Shadi Haysam Mahmud, Ninna Mörner, Anđelka Nikolić, Jjingo Kizito Vicent

Партнерске организације:

Action Synergy (GR), Aeroploio Theatre (GR), Association of Young Psychologists (BG), DAH Theatre (RS), Fondazione AIDA (IT), InSite Drama (HU), RealStars (SE), Western Norway University of Applied Sciences (NO)

Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Erasmus+

Овај програм је подржан од стране Европске комисије. Ова публикација рефлектује само ставове аутора и Комисија се не може сматрати одговорном за било какву употребу која може бити сачињена од информација садржаних у публикацији.

Садржај

Увод.....	6
Структура приручника	6
О пројекту:.....	7
1. Шта је родно засновано насиље (РЗН)?.....	8
1.1. Родно засновано насиље: теорије, концепти и људска права	8
Људска права	8
Неки водећи појмови	10
Процене о распрострањености РЗН-а	11
Трошкови.....	12
Родна неједнакост	12
Основни узроци: родне предиспозиције и односи моћи	14
Родне улоге и очекивања.....	13
Подређена улога <i>супруга</i>	14
Контрола <i>женског тела</i>	15
Насиље у породици	15
Трговина људима и сексуална трговина.....	16
Завршне напомене	17
1.2. Родно засновано насиље у време кризе	17
Утицај пандемије	17
Миграције и и измењени ризик за РЗН	18
Родна димензија у пост- конфликтној ситуацији.....	19
Закључци	19
1.3. Тренутни изазови: ситуација у партнерским земљама.....	20
Истамбулска конвенција и њено усвајање у Бугарској и Мађарској.....	20
Феминизам и свест о РЗН-у у Италији, Грчкој и Србији.....	21
Приоритет теме и изазови у пракси у Шведској и Норвешкој.....	22
Закључци	23
1.4. Где могу прочитати више?	24
2. Шта је драма у образовању?	25
2.1. Кратак увод у теорију и кључне појмове драме у образовању.....	25
Примењена драма/ позориште.....	26
„Драма говори о стварном човеку у проблему“	26
Драмска фикција.....	25
Улога	26
Категорије улога и аспекти улоге	26

Кадар.....	27
Удаљеност кадра и промена перспективе	27
Конвенције	27
Прича , епизода, предтекст.....	28
Драмски текст	28
2.2. Увод у методологију драме у образовању	28
2.3. Фацилитација у драмском образовању.....	30
2.4. Драмско образовање на Зоом-у.....	32
3. План часова	34
3.1. Могу ли? Како се осећати, заштити приватност и лични простор.....	35
Резиме лекције	34
Специфични циљеви лекције	34
Неопходни материјали и припрема.....	34
Детаљан опис активности које води наставник	35
Даље активности	36
3.2. Вежбе вредности	38
Резиме лекције	38
Специфични циљеви лекције	39
Неопходни материјали и припрема.....	39
Детаљан опис активности које води наставник	39
Даље активности.....	44
3.3. Сликање жена – визуелни приказ жена у историји уметности и савременим медијима.....	44
Резиме лекције	45
Специфични циљеви лекције	45
Неопходни материјал и припрема.....	45
Детаљан опис активности које води наставник	45
Даље активности.....	46
3.4. Ваша моћ да рекреирате спот Били Еилиш (Bellie Eilish)	46
Резиме лекције	46
Специфични циљеви лекције	46
Неопходни материјали и припрема.....	47
Детаљан опис активности које води наставник	47
Онлајн верзија.....	49
3.5. Форум театар вежбе	49
Резиме лекције	50

Специфични циљеви лекције	50
Неопходни материјали и припрема.....	50
Детаљан опис активности које води наставник	50
Даље активности: Форум театар	54
3.6. Свлачионица	55
Резиме лекције	55
Специфични циљеви лекције	55
Неопходни материјали и припрема.....	55
Детаљан опис активности које води наставник	55
3.7. Ја сам Малала	59
Резиме лекције	58
Специфични циљеви лекције	58
Неопходни материјали и припрема.....	58
Детаљан опис активности које води наставник	58
Даље активности.....	62
3.8. Антигона – драмска лекција заснована на класичном тексту	65
Резиме лекције	63
Специфични циљеви лекције	63
Неопходни материјали и припрема.....	63
Детаљан опис активности које води наставник	64
3.9. Курс математике	69
Резиме лекције	69
Специфични циљеви лекције	70
Неопходни материјали и припрема.....	70
Детаљан опис активности које води наставник	70
3.10. Статуа (Кип)	76
Резиме лекције	76
Специфични циљеви лекције	76
Неопходни материјали и припрема.....	76
Детаљан опис активности које води наставник	76
Онлајн верија	78
Даље активности.....	78
3.11. Где могу ове лекције бити примењене у оквиру школске уставнове/ наставног плана и програма?.....	78
3.12. Дужи пројекти, најбоље вежбе	79
Посао из снова – представа и пројекат.....	79

Позоришни фестивал као популарно позориште -(PT)	82
Репродуктивно здравље – пројекат Театар за развој -(TfD)	83
4. Ресурси	82
4.1. Знаци родно заснованог насиља и шта можете учинити како бисте помогли	84
Насиље у породици	82
Сексуално насиље – како помоћи?	87
Трговина људима.....	85
4.2. Ко може помоћи (телефонске линије за помоћ, организације, линкови у свакој земљи)	89

Увод

Структура приручника

Овај приручник је написан за наставнике средњих школа, и има за циљ да вам помогне у организовању драмске и позоришне радионице о родно заснованом насиљу у вашој учионици, било физички или коришћењем онлајн алата. Карантин који је уведен у многим земљама због пандемије вируса КОВИД-19 2020-21. доказано је повећао присутност родно заснованог насиља широм Европе, тако да решавање проблема у учионицама има већу важност у овим годинама.

Наш конзорцијум верује да драмске и позоришне активности имају значајан утицај на ставове, емоције и начин размишљања код ученика и може променити обрасце предубеђења или пасивног немара. На основу нашег искуства, ученици заиста уживају у раду помоћу метода заснованим на фикцији и причама. Помоћу ових техника моћи ћете да пренесете своје наставне циљеве и разговарате о осетљивим темама на начин на који ученици неће ни схватити да уче.

Логичка структура приручника ће вам, надамо се, помоћи да приступите одређеним ресурсима који су вам потребни у организацији активности које су потребне у учионици, што је брже и лакше могуће.

1. поглавље даје преглед теме родно заснованог насиља:

- поглавље представља централна људска права, основне концепте и теорије које објашњавају основне узроке родне неједнакости, који доводе до родно заснованог насиља.
- посебан одељак посвећен је родно заснованом насиљу током криза, као што је био карантин због вируса КОВИД-19, или избегличка криза протеклих година.
- поглавље се завршава прегледом актуелних изазова у партнерским земљама Антигоиног конзорцијума .

2. Поглавље покушава да вас упозна са теоријом и методологијом примењене драме:

- Поглавље почиње кратким уводом у теорију и кључне концепте,
- након чега следи увод у основе методологије: објашњавајући како можете започети извођење драмских активности у својој учионици.
- штавише, наћићете савете и ресурсе о фацитацији, руковању тешким ситуацијама и изазовима у учионици и
- интерактиван рад на онлајн платформи Зум.(Zoom)

3. поглавље је срж приручника јер вам представља **планове часова** у трајању од 45 или 90 минута, сваки поједини наставник може то самостално да реализује. Наћи ћете лакше и напредније планове, као и информације о томе како се неки од планова могу прилагодити за Зум. Планови лекције покривају различите методологије и теме. Презентација сваког плана часа прати сличну структуру:

- наћи ћете табелу која приказује трајање, старосну групу за коју је час планиран, без обзира да ли је групи потребно напредно познавање драме и ниво тежине предвиђен за наставника.
- резиме лекције: кратак преглед главних аспеката плана часова, циљева и циљне групе.

- специфичан циљ лекције: Који су главни циљеви ове лекције? На какав утицај треба циљати и бити задовољан?
- потребан материјал и припрема: простор који се користи, апликација за инсталирање ако је у питању онлајн лекција, ученици треба да прочитају лекцију унапред.
- детаљан опис активности које води наставник: специфичан опис корак по корак из наставникове перспективе са предвиђеним временом и објашњењем шта свака активност има за циљ да постигне.
- могуће даље активности, помоћни материјали: све што вам помаже у развијању лекције или дискусија које следе.

Ово поглавље такође нуди неке специфичне везе са образовним контекстима у вашој земљи и неколико примера сложених пројеката и процеса широм света.

4. поглавље је делимично прилагођено одређеним земљама и обухвата корисне **изворе** у вези

- знакова родно заснованог насиља, шта можете урадити као наставник, као жртва или као неко ко идентификује родно засновано насиље,
- ко може пружити помоћ у вашој држави (телефонске линије за помоћ, организације)

Надамо се да ће вам овај приручник бити практичан и користан и да ће вам помоћи да обогатите свој комплет алата за решавање питања родно заснованог насиља у вашој учионици.

О пројекту:

Овај приручник је развијен у оквиру пројекта АНТИГОНА, транснационални пројекат који суфинансира Европска комисија кроз програм Еразмус+ (КА2 – Стратешка партнерства за иновације у школском сектору). Пројекат је добио своје име по древном грчком лику Антигони, која је истовремено фигура повезана са позориштем и женска фигура која се опирала насилном понашању.

Пројекат координира Дах Театар из Србије. То је резултат сарадње партнера из 7 земаља (Србија, Грчка, Италија, Мађарска, Шведска, Норвешка и Бугарска). Тим који је одговоран за овај пројекат је интердисциплиниран и укључује организације и професионалце који су стручњаци у различитим областима. Укључује стручњаке за позориште (Дах Театар из Србије, Инсајт Драма (InSite Drama) из Мађарске, Аерополио Театар(Aeroploio Theatre) из Грчке и Фондација АИДА (Fondazione AIDA) из Италије), стручњаке за психологију Удружење младих психолога (Association of Young Psychologists) у Бугарској, Стручњаке за родно засновано насиље Рил Старс (RealStars) из Шведске, академске стручњаке Западно - норвешки универзитет за примењену науку (Western Norway University of Applied Sciences) и стручњаке за онлајн учење и педагогију Екшн Синерџи (Action Synergy) из Грчке.

Пројекат АНТИГОНА је двогодишњи пројекат који траје од 2021. до 2023. године. Поред израде овог приручника, укључује и организовање обука за наставнике у свакој партнерској држави како би их оснажило да користе приступ и методологију коју предлажемо са њиховим ученицима

Додатне информације можете наћи на сајту пројекта www.antigone-project.eu и на Фејсбук страници¹.

¹ <https://www.facebook.com/project.antigone>

Шта је родно засновано насиље?

Родно засновано насиље: теорије, концепти и људска права

Аутор: *Ninna Mörner*

Родно засновано насиље или РЗН (GBV) односи се на штетне радње усмерене ка појединцу на основу његовог пола. РЗН је једно од најраспрострањенијих облика родно заснованих неједнакости и укорењено је у злоупотреби моћи и штетним нормама. Родно засновано насиље над женама и децом је кршење људских права.

Док жене и девојке несразмерно пате од РЗН-а, мушкарци и дечаци се такође могу наћи на мети. Израз РЗН се користи и да се опише насиље које је усмерено на ЛГБТКИ+ (LGBTQI+) популацијама, када се говори о насиљу у вези са нормама мушкости/женскости и/или родним нормама.

Родно засновано насиље може укључивати сексуалну, физичку, менталну и економску штету нанесену јавно или приватно. Такође, укључује претње насиљем, принудом и манипулацијом. Ово може имати различите облике као што су насиље од интимног партнера, сексуално насиље, дечји брак, сакаћење женских гениталија и такозвани злочини у име части. Последице родно заснованог насиља су разорне за жртве могу имати доживотне последице, а може чак довести до смрти.

Следи преглед РЗН-а : о дефиницијама и терминима, обиму и трошковима, као и о људским правима која бране пре свега жене и девојке од РЗН-а . Даље информације су, укратко, дате о основним узроцима и механизмима иза неких од различитих облика РЗН-а; такође се дотичу неких од последица насиља.

Људска права

Једнакост између мушкараца и жена била је међу најосновнијим гаранцијама људских права. Људска права жена су у сржи откако је Универзална декларација о људским правима усвојена 1948. године са циљем „да се потврди вера у основна људска права, у достојанство и вредност људске личности, и у једнака права мушкараца и жена“. У овом погледу посебно вреди представити две конвенције о женским људским правима²: Конвенцију о елиминацији свих облика дискриминације над женама коју је усвојила Генерална Скупштина Уједињених нација (United Nations General Assembly) 1979. године и „Истамбулска конвенција“, конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и против насиља у породици које је усвојио Савет Европе (Council of Europe) 2011. године.

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације над женама ступила је на снагу као међународни уговор 3. септембра. 1981. године након што ју је ратификовало/потврдило двадесет држава. Спровођење Конвенције прати комитет за елиминацију дискриминације над женама (CEDAW).

Конвенција артикулише природу и значење дискриминације на основу пола и утврђује обавезе државе да елиминише дискриминацију и постигне суштинску једнакост. Најмање сваке четири године, од држава се очекује да поднесу национални извештај Комитету, наводећи мере које су предузеле да спроведу одредбе Конвенције. Чланови одбора на годишњем заседању разматрају ове извештаје са представницима Владе и са њима истражују области даљег

деловања сваке поједине земље. Комитет такође даје препоруке државама потписницама о питањима која се тичу елиминације дискриминације над женама.²

„ Истамбулска конвенција“, Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у продици, ступила је на снагу 1. августа. 2014. године, након 10 ратификација, укључујући 8 од стране држава које су чланице ЦОЕ.³ Свака држава која ратификује Истамбулску Конвенцију, правно се обавезује да ће пружити подршку и помоћ свим девојкама и женама које су жртве насиља и да ће спречити, кривично гонити и елиминисати све облике насиља у оквиру Конвенције. Одредбе се односе на мере подршке и заштите, законодавство и спровођења закона, мере политике и прикупљање података, сарадњу са свим нивоима друштва, превентивни рад, образовање и међународну сарадњу.

Истамбулска Конвенција је тренутно најпрогресивнија и најсвеобухватнија конвенција о спречавању и борби против насиља мушкараца над женама, насиља у интимним везама, насиља и угњетавања у вези са части. Конвенција наводи, да је насиље мушкараца над женама израз неједнаких односа моћи.

У циљу борбе против насиља, морају се предузети мере против основних узрока, као што су норме, праксе и друштвене структуре, које оправдавају насиље и одржавају неједнакост. Истовремено, права и потребе жртава насиља се никада не смеју занемарити.

Рад ће обухватити све релевантне актере, као што су владине агенције, локалне, регионалне и националне власти, као и скупштине које доносе одлуке, националне организације за људска права и цивилно друштво.

Имплементација мора бити заснована на радној перспективи. Одредбе Истамбулске конвенције спроводе се без дискриминације по било ком основу. Стога се ризик и последице дискриминације увек морају узети у обзир.

Ратификовањем Истамбулске конвенције, земља се обавезује да ће имплементирати њене одредбе кроз законе и друге мере за:

- промовисање родне равноправности и елиминације дискриминације,
- заштити девојке и жене од свих облика насиља и бавити се насиљем мушкараца над женама из холистичке перспективе,
- спречити и борити се против свих облика насиља у оквиру Конвенције.⁴

Независно стручно тело, група стручњака за акцију против насиља над женама и насиља у породици – ГРЕВИО (GREVIO), прати спровођење конвенције. Процес праћења укључује евалуације сваке земље и препоруке о мерама које треба предузети. Извештаји и препоруке су важна оруђа за цивилно друштво у свакој земљи за промовисање целокупне примене Конвенције, а цивилно друштво може директно да извештава ГРЕВИО (GREVIO).⁵

До сада (2021) Истамбулску конвенцију је потписало 45, а ратификовало 35 од 47 чланица Савета Европе- ЦОЕ (CoE). Азербејџан и Руска Федерација нису ни потписале, нити ратификовале. У групи која још није ратификовала, налазе се: Јерменија, Бугарска, Чешка

² Погледајте UN, CEDAW; <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

³ Истамбулска конвенција је била усвојена 11. 05.2011. Информације о Истамбулској конвенцији можете пронаћи овде <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/home>

⁴ Цео текст Конвенције можете погледати овде <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210?module=treaty-detail&treaty-num=210>

⁵ Погледајте <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/about-monitoring1>

Република, Мађарска, Летонија, Литванија, Република Молдавија, Словачка, Украјина и Велика Британија.⁶ Ратификација је потребна ради ступања Конвенције на снагу.

Неки водећи појмови

Род се може дефинисати као друштвено конструисана улога и одговорности које друштва сматрају прикладним за мушкарце и жене.⁷ Под појмом *родне равноправности* ми мислимо на једнаке моћи и могућности мушкараца и жена.

Термин *родно засновано насиље* односи се углавном на насиље над женама, засновано на њиховом уоченом, подређеном статусу. У наставку су дати детаљнији описи.

УН (UN) дефинише *насиље над женама* (ННЖ) као „ сваки чин родно заснованог насиља, који доводи до, или је вероватно да ће довести до физичке, сексуалне или менталне повреде или патње за жене, укључујући претње таквим радњама, принуду или произвољно лишавање слободе, било то јавно или у приватном животу“.⁸

Насиље од стране интимног партнера односи се на понашање интимног партнера или бившег партнера које узрокује физичко, сексуално или психичко насиље, укључујући физичку агресију, сексуалну принуду, психичко злостављање и контролисање понашања. *Насиље у интимној вези* је термин који се такође односи на исту врсту злочина и родно је неутралан. *Насиље у породици* и „*пребијање супруге*“ се такође користи за означавање злочина када мушкарци у различитим облицима злостављају жену с којом живе или са којом су живели док су били у заједничкој вези. Последња два појма се односе на чињеницу да се злочин често дешава у браку, иза затворених врата, циљајући на жене и такође имплицира да се то сматра као приватна ствар.

Сексуално насиље је дефинисано од стране УН-а (UN) као „ сваки сексуални чин, покушај да се добије сексуални чин или други чин усмерен против сексуалности особе употребом принуде од стране било које особе, без обзира на њен однос са жртвом, у било ком окружењу. То укључује силовање, дефинисано као физички присилно или на други начин присилног продирања у вулву или анус пенисом, другим делом тела или предметом, покушај силовања, нежељено сексуално додиривање и други бесконтактни облици“.

Иако често тражимо родно неутралан језик , РЗНуправо није *родно неутралан* већ *родно специфичан*; није случајно да је насиље углавном упућено од мушкараца према женама.

Комисија за родну једнакост при Савету Европе⁹ идентификује *девет облика насиља над женама*:

1. Насиље унутар породице или породично насиље
2. Силовање и сексуално насиље
3. Сексуално узнемиравање
4. Насиље у институционалним срединама
5. Сакаћење женских гениталија
6. Принудни бракови
7. Насиље у конфликтним и постконфликтним ситуацијама
8. Убијање у име части

⁶ Погледајте <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures?module=signatures-by-treaty&treatynum=210>

⁷ Термин „ родно различит“ се односи на особе чији је родни идентитет укључујући родни израз, у супротности са оним што се перципира као родна норма у одређеном контексту у одређеном тренутку, укључујући оне који то чине, да се не сместе у мушко/женску бинарност; специфичнији израз „транс“ се користи да опише особе које се идентификују са другачијим полом од оног који има је додељен при рођењу. Погледајте <https://vawnet.org/sc/erving-trans-and-non-binary-survivors-domestic-and-sexual-violence/violence-against-trans-and>

⁸ Уједињене нације (United Nations). Декларација о насиљу над женама. (New York): UN, 1993.

9. Непоштовање слободе избора у погледу репродукције.⁹

Истамбулска конвенција¹⁰ дефинише насиље мушкараца над женама као „кршење људских права и облик дискриминације над женама и позива се на сваки случај родно заснованог насиља који води или ће вероватно довести до физичке, сексуалне, менталне или економске штете или физичку, сексуалну, менталну или финансијску патњу за жене, укључујући претње таквим радњама, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавном или приватном контексту.“ (Члан 3.а.)

Под појам „жене“ спадају и девојчице испод 18 година.

Истамбулска Конвенција обухвата насиље над децом, дечији брак, присилни брак, сакаћење женских гениталија, присилни абортус, присилну стерилизацију, ухођење и сексуално напаствовање. Државе се, међутим, подстичу да примењују Конвенцију на све жртве насиља у интимним односима и да обрате посебну пажњу на рањивост девојака и жена.

Процене о распрострањености РЗН

Процењује се да ће једна од три жене доживети сексуално и/или физичко насиље у свом животу, углавном од стране интимног

Мало више о облицима насиља над женама:

Сексуално насиље: је сексуални чин учињен против воље другог лица, било када та особа не да пристанак или кад пристанак не може бити дат јер је лице малолетно (дете), има ментални поремећај, или је у тешко алкохолисаном стању или без свести као последица алкохола и незаконитих супстанци (дрога).

Сексуално узнемиравање: Сексуално узнемиравање обухвата низ противвољних контаката, попут хватања, штипања, шамарања или трљања о другу особу на сексуалан начин. Такође, укључује нефизичке форме као што су дозивања, сексуализовани коментари на основу тела особе или изгледа, захтеви за сексуалним услугама, гледање које сугерише секс, ухођење и излагање нечијих полних органа.

Силовање: Силовање је свака вагинална, анална или орална пенетрација без пристанка друге особе било којим делом тела, или предметом. Ово може бити било која позната или непозната особа преживелом, било то у браку, вези или током оружаног сукоба.

Фемицид: Фемицид се односи на намерно убиство жена зато што су жене, али може се дефинисати шире тако да укључује било које убиство жена или девојчица. Фемицид се разликује од убиства мушкараца на специфичне начине. На пример, у већини случајева, фемицид је почињен од стране партнера или бившег партнера жртве, и укључује стално злостављање у кући претње или застрашивање, сексуално насиље, или ситуације у којима жене имају мању моћ или мања примања за разлику од свог партнера.

Убиство из части: Убиство из части се односи на убиство члана породице, обично жене или девојчице, из наводног разлога да је та особа донела срамоту или узнемирила породицу. Ова убиства углавном имају везе са сексуалном чистоћом (невиношћу), и представљају преступе од стране женских чланова породице.

Сакаћење женских гениталија: Сакаћење женских гениталија - (FGM), обухвата процедуре које су намерно нанете или проузрокују повреду женских гениталних органа из немедицинских разлога. Класификовано је у четири главна типа, а пракса и мотивација иза тога варира од места до места. СЖГ (FGM) је друштвена норма, често сматрана неопходним кораком у припреми девојчица за одрасло доба и брак, и обично је вођено веровањем о роду и његовом одговарајућем полном изразу. Први пут је класификовано као насиње 1997. године.

Дечији брак: Дечији брак се односи на било који брак у коме је један или обоје супружника млађи од 18 година. То је кршење Декларације о људским правима, која налаже да се „ брак може закључити само уз пуну сагласност супружника, који намеравају да га склопе“. Већа је вероватност да ће девојчица бити дечија млада и због тога напуштају школу и доживљавају друге облике насиља.

⁹ Hagemann-White, Carol (February 2014.). ["Analytical study of the results of the 4th round of monitoring the implementation of Recommendation Rec\(2002\)5 on the protection of women against violence in Council of Europe member states"](#). Одељење за разноврсност савета Европе (Council of Europe Equality Division). стр. 7, 8, 11; Jagland, Thorbjørn (May 2014.). ["State of democracy, human rights and the rule of law in Europe \(2014\)"](#). Извештај генералног секретара Савета Европе (Council of Europe). Савет Европе (Council of Europe). стр. 48.

¹⁰ Погледајте Истамбулску конвенцију.

партнера.¹¹

Трансродне особе и њихове заједнице такође доживљавају насиље и дискриминацију. Постоје ограничени подаци о насиљу са којим се транс и небинарни људи суочавају, али истраживања показују да је више од пола жртава искусило неку врсту неког облика насиља од стране партнера, укључујући радње које укључују принудну контролу и физичку повреду.¹² Поред тога што су доживели високу стопу породичног и сексуалног насиља, транс и небинарни људи су често мете трансфобичних злочина из мржње као и државног насиља.

Отприлике 736 милиона жена широм света је изложено физичком или сексуалном насиљу од стране интимног партнера или сексуално насиље од стране непартнера, а број је остао углавном непромењен током протекле деценије. Процене су, међутим, засноване на подацима из 2018. године, тако да се ситуација током вируса Ковид-19 овде не разматра, али знаци указују да очекујемо пораст броја.

Подаци даље показују да РЗН почиње рано: 1 од 4 младе жене (узраста од 15 до 24) које су биле у вези ће већ искусити насиље од стране интимног партнера до средине својих двадесетих година. Ово је забрињавајуће, напомиње Светска здравствена организација (WHO), јер су адолесценција и рано одрасло доба важно време, које поставља темеље за здраве односе и даље, јер утицаји РЗН могу оставити последице за цео живот.¹³

Постоји озбиљно велики број непријављених случајева РЗН, јер велика већина случајева насиља над женама није у центру пажње од стране полиције. Само око 30% жртава насиља пријави најтеже инциденте полицији. Свака четврта жена која не пријави сексуално насиље полицији одлучује да то не учини ради стида: свака пета не жели да ико зна, свака десета верује да полиција не би ништа урадила. Од оних које случај пријаве полицији, само половина је задовољна пруженом помоћу.

Толеранција и прихватање родно заснованог насиља и даље постоји, а жртве су често окривљене када трпе насиље.¹⁴

Трошкови

РЗН угрожава жене, породице, заједнице, друштво у целини, и прави велике трошкове економији и друштву. У студији су идентификоване три главне врсте трошкова¹⁵: изгубљени економски учинак, пружање услуга (укључујући здравствене, правне, социјалне и специјализоване услуге) и лични (физички и емоционални) утицај на жртву, такође не смемо да заборавимо.

Студија ЕИГЕ-а (EIGE's study) (објављена у августу 2021.) анализира различите трошкове родно заснованог насиља, при чему највећи трошак долази од физичког и емоционалног утицаја (56%), затим следе услуге кривичног правосуђа (21%), и изгубљен економски учинак (14%).

¹¹ Погледајте глобалне, регионалне и националне процене које се тичу партнерског насиља над женама и глобалне и регионалне процене непартнерског сексуалног насиља над женама, које су израдили СЗО (WHO) и УНДП – УНФРА- УНИЦЕФ- СЗО-Светска Банка Специјални Програм Истраживања (UNDP-UNFPA-UNICEF-WHO-World Bank Special Programme of Research). Обука за развој и истраживање у области људске репродукције - ХРП (HRP) за међуагенцијску радну групу Уједињених нација против насиља над женама, процена и подаци. Објављен 9. марта.2021. и доступан на: <https://who.canto.global/s/KDE1H?viewIndex=0>

¹² <https://vawnet.org/sc/serving-trans-and-non-binary-survivors-domestic-and-sexual-violence/violence-against-trans-and>

¹³ Ibid., Погледајте резиме кључних проналазака.

¹⁴ http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/151125_attitudes_eneg_e_report_en.pdf

¹⁵ Процена трошкова родно заснованог насиља, Европск институт за родну равноправност, Еиге, 2014. (European Institute for Gender Equality, Eige). Доступно на: <https://eige.europa.eu/publications/estimating-costs-gender-based-violence-european-union-report>

Остали торшкови могу обухватити услуге грађанског правосуђа (за разводе и поступак старатељства над децом, пример), стамбена помоћ и дечија заштита.¹⁶

Родна неједнакост

РЗН се може описати као један од исхода родне неједнакости. Постизање родне равноправности захтева елиминисање штетних пракси према женама и девојчицама. Родна равноправност значи да жене и мушкарци, и девојчице и дечаци, уживају иста права, ресурсе, могућности и заштиту. Међутим, данас то није случај. Све у свему, жене раде више и дуже, али поседују мање, зарађују мање једу мање, имају мањи приступ образовању, здравственој нези, правној помоћи или вишим позицијама од мушкараца.

На глобалном нивоу, жене су примарни старатељи деце и других чланова породице и произвођачи већине хране. Иако је овај рад од суштинског значаја за развој друштва, старатељска економија је обично неплаћена, невидљива и непризната.¹⁷ Жене и девојке генерално имају мање моћи и ресурса (примања) за разлику од мушкараца.

Међутим постоје велике варијације у родној равноправности и обиму радног јаза између земаља. Ситуација се такође може разликовати у једно јземљи, то такође зависи и од подручја. Такође постоји и потреба да се размотри расподела једнакости између различитих група жена у зависности од старости, етничке припадности, економије, класе или других укрштајућих варијабли. У Европи постоји индекс који рангира родну равноправност у Европи, ЕИГЕ-ов Индекс о родној равноправности (The EIGE's Gender Equality Index), напомиње да „са оценом 67,9 од 100, ЕУ је најмање 60 година удаљена од постигнућа потпуне родне једнакости. ЕИГЕ-ов индекс о родној једнакости (EIGE's Gender Equality Index) показује да се напредак у родној равноправности креће брзином пужа, просек побољшања износи само половину бода сваке године“.¹⁸

Ево неколико бројки из различитих званичних извора¹⁹, које додатно објашњавају шта је родна неједнакост:

- 1 од 4 заузимају жене у националним парламентима, 3 од 4 места је заузето од стране мушкараца.
- 1 од 4 менаџера су жене, 3 од 4 су мушкарци.
- жене у просеку радне три пута више неплаћене неге и кућних послова од мушкараца.
- жене су на најслабије плаћеним радним местима. У глобалу, оне зарађују 24% мање од мушкараца.
- жене су за исти посао плаћене 16% мање у односу на мушкарце.
- родни јаз у учешћу у радној снази међу одраслима износи 31%.
- 31% младих жена (15-24 године) није у образовању, запослењу или обуци.
- отприлике једна четвртина девојчица у земљама које су у развоју не похађа школу.
- породице са ограниченим средствима дају приоритет образовању својих синова.
- на глобалном нивоу, 25% је већа вероватноћа да ће жене живети у екстремном сиромаштву од мушкараца.
- 60% гладних у свету су жене и девојчице. Родна неједнакост доводи до веће стопе неухрањености међу женама и девојчицама.
- глобално, 1 од 10 власника пољопривредних земљишта су жене.
- иако жене чине више од 50% светске популације, оне стичу само 1% светског богатства.

¹⁶ Погледајте <https://eige.europa.eu/news/gender-based-violence-costs-eu-eu366-billion-year>

¹⁷ Погледајте (UN goal 5.)

¹⁸ Погледајте <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/about>

Поврх ове ситуације, жене и девојке су мета насиља због друштвених и културних норми, односа моћи и родних стереотипа. У многим друштвима жене које преживљавају РЗН не контактирају праве власти. Један од разлога за то је што често ризикују стигматизацију и даље насиље ако затраже помоћ и заштиту, што је опет повезано са родном неравноправношћу.

Основни узроци: родне норме и односи моћи

Родна неједнакост је укореењена у нормама и традицијама наслеђених и интернализованих међу појединцима и друштвима. Може се говорити о систему односа, веровања, и вредности уграђених у политички, друштвени и економски живот који структурирају родну неједнакост између мушкараца и жена. Родна неравноправност је стога индивидуална и структурна, тиче се породице и друштва у целини. Атрибути који се виде као „женствени“ или који се односе на жене су потцењени, док су атрибути који се сматрају „мужевнима“ или који се односе на мушкарце, привилеговани. Односи моћи структурирају и приватну и јавну сферу, обезбеђујући да мушкарци или мушка личност доминирају и једним и другим. Друштвено конструисане улоге и одговорности које друштва сматрају прикладним за мушкарце и жене имају дугу истрајну историју која још увек постоји иако су данас изазвана људским правима.

Родне улоге и очекивања

Девојке се одгајају да постану жене, али то се увек посматра као нека мања вредност у односу на мушку вредност. Идеју да жене нису стандард је већ 1949. предложила Симона де Бовоар (Simone de Beauvoir). Она је формулисала да је род конструисан, то је идеја, креација коју жене испуњавају верујући да је то ко јесу, жене се прилагођавају, и добијају позитивну повратну информацију када се понашају „женствено“.¹⁹

Традиционално се наглашава подела на кућну и јавну сферу, у којој су жене и деца везани за кућну сферу: дом, који се бави репродукцијом, домаћинством и бригом. У Старом завету на који се надограђују Хришћанство, Ислам и Јеврејска вера, формулисано је да жене морају бити мирне и подређене својим мужевима. Ипак, такве идеје о женама као *мајкама* пре свега могу отежати женама изражавање у јавној сфери, као што су образовање и радни живот. Жене су често спутаване у намери да делују у своје име, јер жене често морају да воде рачуна о добробити деце и других чланова породице, који се ослањају на њихову бригу и подршку. Еманципација за жене понекад се може постићи само индивидуално ако друга жена преузме одговорност за децу. Иронично је да у глобализованом свету, не ретко се ради о женама мигранткињама, које остављају своју децу у матичној земљи на старање или најстаријој сестри или старијој жени, да би водиле рачуна о деци еманциповане жене.

Традиционално, да би мушкарци били мужевни, од њих се очекује да буду конкурентни и да испољавају улогу хранитеља и заштитника жена, деце и земље: мушкарац треба да буде спреман да брани себе, своју породицу и нацију од претњи и агресора. Он је глава породице. Таква очекивања могу бити стресна за поједине мушкарце. Одабрати да не поступају по њима може бити тешко за поједине мушкарце који осећају притисак да се понашају у складу са њима од стране породице и друштва. Појединци или групе за које се сматра да угрожавају норму, као што су хомосексуалци или феминисти, могу се суочити са агесијом. Да би се задржала традиционална родна подела, контрола и насиље се могу користити као алат: тако завршавамо у родно заснованом насиљу.

Подређена улога *супруга*

Родно засновано насиље се односи на моћ и контролу, моћ мушкараца и контролу над „својим“ женама. У многим друштвима насиље од стране интимног партнера, насиље у породици или „премлаћивање супруге“ се у великој мери сматра последицом „права“

¹⁹ Погледајте *Le Deuxieme Sexe*, Simone de Beauvoir 1949. Такође погледајте: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Second_Sex

мушкараца да казни „своју“ жену. Ако мушкарац сматра да жена није извршила своје дужности или је прекорачила њене границе, насиље је решење у овој расправи. Широки спектар студија из веома различитих земаља произвео је изузетно доследну листу догађаја за које се каже да изазивају насиље мушкараца над женама, као такви виде се следећи догађаји²⁰ када се може очекивати да ће жене бити кажњене: због непослушности према мушкарцу; узвраћања речи; не припремања хране на време; неадекватна брига о деци и дому; испитивање мушкараца о новцу или девојкама; излазак без дозволе мушкараца; одбијање секса с мушкарцем. У суштини, насиље и злостављање од стране мушкараца према „њиховим“ женама у многим окружењима се још увек сматра прихватљивим понашањем и одговорима. Родна равноправност стаје на пут мушким „правима“ да злостављају жене.

Контрола женског тела

Одбијање секса је често главни окидач за злостављање у интимној вези. Контрола мушкараца над женским телом је кључна у разумевању РЗН.

Жене рађају, и стога је традиционална контрола њеног размножавања важна да би се обезбедило да деца буду мушки наследници, да би заједно држали земљу (коју мушкарци поседују). Брак је, у овом окружењу, економска транзиција (погледајте систем мираза) где се женама тргује као објектима. Она је преузета с очеве „бриге“ и дата у „припадање“ свом мужу. Брак се може посматрати као уговор где се приступ сексу и рађање наследника даје у замену за финансијску подршку и заштиту.²⁰

У овом контексту заштита женске врлине постаје важна за породицу и мушку част. У многим земљама/културама, девојка или жена може бити кажњена од стране породице, одбијена, злостављана па чак и убијена ако је у вези са „погрешним“ дечком, ако је имала секс пре брака или на неки други начин оспорава родне норме. Ако се сматра да срамоти породицу, она такође може постати мета гласина и осрамоћена као *курва*.

У многим земљама, ипак, жена која је претпела силовање или је сексуално злостављана је стигматизирана и чак се сматра мање вредном и мање привлачном за брак. У многим земљама је тек недавно (ако још увек) силовање у браку криминализовано: сношај се сматрао брачним правом за мушкараца. Силовање током рата се такође сматра као кршење права и понижавајући акт. Поново, видимо да је контрола женског тела израз моћи: моћи мушкараца над женама, појединачно и као колектив. Ова употреба моћи за контролу женског тела је кључан за разумевање родне неједнакости и РЗН.

Наравно, то не значи да је сваки појединачни мушкарац у позицији моћи, или да је свака индивидуална жена подређена. Овде говоримо о нормама и традицијама које могу довести до РЗН.

Насиље у породици

Најчешћи насилник над женама које су жртве насиља, силовања, насилног понашања и претњи је мушкарац са којим живе, па чак и воле, или бар волеле; њихов интимни партнер

Сексуално насиље

Сексуално насиље укључује присиљавање особе да учествује у сексуалном чину без пристанка те особе. Главне циљне групе су жене и деца, али и мушкарци доживљавају сексуално насиље. Међутим, покрет #меето (#meeto-movement) показао је да велики број жена и девојака широм света искусио сексуално насиље због свог пола. Претензија мушке личности и женско тело може се сматрати уграђеном у структуру која лежи иза постојеће родне неједнакости и поновљених сексуалних повреда. Срмаи кривица које многе жртве сексуалног напада осећају су главне препреке да испричају, пријаве и излече. Читаво друштво има изазов да уклони стид и кривицу жртвама сексуалног насиља, на пример у свакодневном животу, правном систему и медицинском извештавању.

Сексуално насиље се јавља у различитим облицима и степенима у читавом друштву у различитим односима и сивм подручјима. На крају овог приручника налазе се практичне информације о реакцијама на сексуално насиље, као и савети како да реагујете, ако је неко Вама близак сексуално злостављан, и, што је још важније, како можете да делујете како би помогли у подржавању жртве, како би се опоравила и излечила.

другим речима. Полно засновано насиље је у великој мери је насиље од стране мушкараца усмерено на жена. То се тиче физичког, психичког и/или сексуално злостављање и вршена контрола. Често говоримо и називао насиље физичким, али психолошко и сексуално иду руку под руку. Ту се дешава преклапање.

Насиље у породици је образац понашања који се користи за добијање или одржавање моћи и контроле над интимним партнером. Злостављање може бити низ радњи или претњи радњама које наводе жртву да ради нешто што жртва не жели својеволно да уради.²⁰ Ово укључује свако понашање које плаши, застрашује, терорше, манипулише, поређује, понизи, окриви, повреди или рани некога. Породично насиље често садржи мешавину интензивних периода када је жена нападнута на разне начине и мирнијих периода када се према њој опходе с топлином и пажњом. Жена је често оптужена за понашање на начин који мушкарац сматра узнемирујућим, тако да се одговорност за његов бес и насиље пребацује на њу и обично се њено самопоштовање и способност деловања смањују. Злостављање у породици може кулминирати озбиљним физичким повредама или чак смрћу.

Жртве нису пасивне, већ усвајају активне стратегије како би максимизирале сигурност за себе. Брига о деци је често неопходна. Стратегије за суочавање могу бити да се одупре, побегне или покуша да одржи мир попуштањем, макар на тренутак. Међутим, веома је исцрпљујуће живети у сталном страху. Често остаје у вези из разлога као што је страх од његове освете због њеног одласка, страх од губитка деце, недостатак алтернативних средстава, економске подршке и нада да ће се он променити. Такође, може се сматрати ситгмом тражити помоћ, он може као део своје контроле њу изоловати од пријатеља, породице и посла. Многе жене оклевају да контактирају полицију, јер би то такође могло да повећа опасност. Неке жене успевају да напусте везу у којој су претрпеле насиље, већином након много година. Емоционална и логистичка подршка од стране породице, пријатеља и друштва су кључни у њиховој одлуци да прекину везу једном заувек. Насиље се може наставити и често ескалирати након што жене оду, због чега подршка и заштита морају бити дуготрајни. Већа је вероватноћа да ће се убиство жене (фемцид) десити након што онда оде. Глобално, сваког сатан скоро 4 жене намерно убије њихов садашњи или бивши партнер – неко коме би иначе очекивали да верује.²⁰

Последице за жене које живе годинама под контролом, насиљем и понижавањем су тешке. Непосредни и дугорочни здравствени утицаји су чести. Историја насиља од стране интимног партнера довела је ту жену у опасност од: депресије, покушаја самоубиства, хроничног бола, Пост-трауматичног синдрома (ПТС), а и проблема са репродуктивним здрављем. Генерално потребно је много година да се побегне и поврати утицај након што је насиље престало. Дуг је пут да бивша жртва постане неко ко је то преживео.

Деца као сведоци насиља у породици

Сведочити насиљу у породици може значити, бити присутан и видети стварне инциденте физичког и/или сексуалног насиља, чути претње или буку премлаћивања мајке или посматрати последице насиља као су крв, модрице, сломљени удови, поцепана одећа и оштећени кућни предмети. Деца која су често сведоци поновљених аката насиља у породици, постају веома прилагођена предстојећој претњи насиљем, што може довести до озбиљног психичког стреса. Деца изложена насиљу у породици постану уплашена и анксиозна. Стално посматрају и чекају да се догоди следећи инцидент. Никада не знају шта ће изазвати злостављање, па стога никада не могу да се опусте и осећају безбедно. Увек су забринута за себе, своју мајку и своју браћу и сестре. Деца која су сведоци насиља у породици често се осећају немајно и помишљају да је злостављање на неки начин њихова кривица, мислећи да нису урадили или рекли одређену ствар, да до насиља не би дошло. Деца која су одгајана у насилним домовима, често се од њих очекује да чувају породичну тајну, понекад чак и да не разговарају једно с другим о злостављању. Укратко, насиље у породици представља озбиљну претњу за емоционално, психичко и физичко здравље деце, посебно ако је насиље често/хронично.

Извор: УНИЦЕФ (UNICEF)

²⁰ Погледај (UN Global Study) на тему убиства, 2019.: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>

Зачарани круг је у томе што многи мушки починиоци имају тенденцију да понове своје понашање, не само према женама са којима имају или су били у вези, већ и према следећим женама са којима се забављају или живе.

Трговина људима и сексуална трговина

Трговина људима је стицање и експлоатација људи, путем средстава као што су сила, превара, принуда, или обмана. Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима (Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings), која је ступила на снагу 2008. године, има за циљ спречавање трговине људима, заштиту жртава, кривично гоњење преступника и промовисање међународне сарадње на делима.²¹ Ради у складу са дизајном Истамбулске Конвенције (Istanbul Convention), а такође, комитет ГРЕТА (GREТА²²) прати и оцењује 47 земаља које су да сада ратификовале конвенцију.

Трговина људима заробљава милионе жена и девојака широм света, од којих су многе сексуално експлоатисане.²³ Глобално, жене и девојке чине 71% од укупног броја откривених жртава трговине људима²⁴. Што се тиче трговине људима у сврху сексуалне експлоатације, 96% откривених жртава су жене²⁵. Еуростат (Eurostat9 (2015.) процењује да се у 95% регистрованих жртава трговине људима и сексуалне експлоатације ради о женама и девојчицама. Трговина људима представља тежак облик насиља над женама, као један од најочитнијих манифестација родне неједнакости. Трговина у сврху сексуалне експлоатације није редак део континуитета доживљеног насиља. Већина жена и девојака којима се тргује ради сексуалне експлоатације такође изјављују да су доживеле највише пре искуства трговине људима.²⁴ Бекство из РЗН –а може заправо бити подстицајни фактор за миграцију, и на тај начин умањити ризик трговине људима што се тиче жена и деце.

Трговина људима укључује злостављање кроз претње и психолошку контролу, сексуално и физичко насиље, економско насиље и лишавање слободе. То доводи до тешких и понекад опасних последица по живот.

Експлоатација веома утиче на здравље, на психолошком нивоу (укључујући самоповређивање, недостатак самопуздања, стид, кривицу, беспомоћност, губитак памћења, пост-трауматски поремећај, поремећај сна, депресију, изолацију, прекомерну употребу алкохола, других психоактивних супстанци и још много тога), и на физичком и сексуалном нивоу (на пример, хронични бол, умор, погоршање постојећих стања, компликације репродуктивног или сексуалног здравља, између осталог).²⁴ Студија Европске Комисије (European Commission) 2016. године открива да су многе штете које проистичу од трговине људима у сврху сексуалне експлоатације родно специфичне, укључујући и вагиналне повреде, повећан ризик од сексуално преносивих болести, ХИВ (HIV) инфекције и нежељена трудноћа.

Стопе поновне трговине људима, оних који су успели да побегну из ситуације експлоатације су високе, посебно што се тиче младих људи током 2 године након њиховог искуства у трговини људима, док је опоравак од трајне штете дуг и захтева много ресурса.

Завршне напомене

Нема сумње да је родно засновано насиље озбиљно и у свим својим облицима озбиљно и упорно кршење људских права и погађа углавном жене и девојчице широм света, као и људе повезане са фемина персоном, као што је горе описано. Људска права су јасна и ако би се она имплементирала, живели бисмо у свету са мање насиља, угњетавања и страха, а сигурно би

²¹ See <https://rm.coe.int/168008371d>

²² Погледајте <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/greta>

²³ UN Women.

моги људи могли у потпуности да истраже и изразе свој потенцијал. Људска права и конвенције које су потписане и ратификоване су стога одлични алати за употребу у борби против РЗН-а. Државе имају обавезе. Цивилно друштво често спроводи многа људска права у пракси, подржавајући и штитећи жртве. Активисти за људска права извештавају ГРЕВИО (GREVIO) и ГРЕТА-у (GRETA) и друге институције попут Специјалног известиоца УН-а (UN Special Rapporteur) итд. о ситуацији и на тај начин врше притисак на државу како би спровела мере.

Међутим, сва друштва, сви субјекти и људи су део у раду на имплементацији људских права о којима смо се договорили. Постоји много нијанси, степена и скала родно заснованог насиља и његових основних узрока, родне неједнакости, родних стереотипа и норми. Експресије РЗН и његових основних узрока, могу се пронаћи свакога дана у свакодневном животу, на послу, у образовању, у медијима, међу пријатељима и у породици. Сви можемо постати покретачи промене како бисмо окончали родно засновано насиље и промовисали родну равноправност; мушкарци и жене, дечаки и девојчице. То почиње у вашој заједници, сопственом граду, у вашој учионици и у вашем дому.

Родно засновано насиље у време кризе

Аутори: Marina Mario Davidkova-Atanasova, Shadi Haysam Mahmud, Ninna Mörner

Капацитет социјалног система сваке државе је под великим притиском у време кризе. Током миграционе кризе недостајала је спремност да се људи припреме за такве облике РЗН-а као што је трговина људима, а током пандемије систем социјалне заштите је презаузет испуњавањем растуће потражње здравствене заштите и борбом против пандемије уз високе трошкове. Економски ресурси су стога такође под стресом. Из очигледних разлога, скрининг међу ризичним групама подложним РЗН-у и активности на терену ради идентификације је тешко остварити, а понекад и немогуће спровести због ограничења ради пандемије.

У кризи, фокус је на мерама спашавања живота и до сада је то значило да је идентификација злочина РЗН-а остављена по страни. Ови напори се не морају нужно схватити као спасавање живота у хитној ситуацији. У стварности, међутим, ови напори могу бити питање живота и средстава за живот за жртве и стога би, према, на пример, ИОМ-у (УН Миграције) (IOM) (UN Migration), требало да им се да приоритет као и сваком другом одговору на кризу, како би се осигурала свеобухватна заштита рањивих појединаца.²⁴

Утицај пандемије

Познато је да криза повећава ризике РЗН-а и његову озбиљност.²⁴ Разлози су између осталог стрес, поремећај друштвених и заштитних мрежа, губитак прихода и смањен приступ услугама. Све ово може погоршати ризик насиља над женама. Поред тога, приступ услугама сексуалног и репродуктивног здравља ће вероватно постати ограниченији. Остале услуге, као што су телефонске линије, кризни центри, склоништа, правно помоћне службе и службе заштите, такође могу бити смањене, што ће женама отежати приступ изворима помоћи који би им обично били доступни.²⁴Током пандемије, када су људи били охрабривани или

²⁴ Погледајте <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406>.

ПОРАСТ РЗН ОНЛАЈН

Онлај је нова линија фронта аз насиље над женама и девојкама, а експоненцијално се повећава током пандемије КОВИД-19 вируса у карантинима. Открића представљена за УН Вомен (UN Women) сугеришу да је: „Насиље на мрежи епицентар ризика, укрштајућег и међугенерациског и представља вишеструке облике насиља над женама и девојчицама, укључујући и трговину људима.“ Насиље на мрежи може укључити следеће:

Онлајн или дигитално насиље: Онлајн или дигитално насиље над женама односи се на сваки чин насиља који је почињен, потпомогнут или погоршан употребом информационих и комуникационих технологија (мобилни телефон интернет, друштвени медији, компјутерске игрице, текстуалне поруке, е-маил, итд) против жене из разлога јер је она жена.

„Секстинг“ без пристанка: „Секстинг“ без пристанка подразумева слање експлицитних порука или фотографија без сагласности примаоца.

Сајбер - малтретирање: Сајбер- малтретирање укључује слање застрашујућих или претећих порука.

Докинг: Докинг укључује јавно објављивање приватних или идентификационе информације о жртви.

захтевани да остану код куће, ризик од насиља од стране интимног партнера се повећао у већини земаља. Недавни подаци²⁵, такође јасно показују да се насиље над женама повећало као резултат карантина, наредби о останку код куће, ограничења кретања и путовања, полицијског часа, незапослености, несигурности посла, стреса у вези инфекције вирусом КОВИД-19 и анксиозности. Ризици су додатно погоршани стигмом и недовољним пријављивањем злостављања, тако да бројеви и случајеви могу бити знатно већи од пријављених.

Пандемијска ситуација је повећала родне неједнакости у рањивим и типично мање рањивим групама.

Погоршање економских услова у земљама на које утиче КОВИД може додатно повећати ризик за изложености РЗН-у међу женским избеглицама и мигрантима. Фактори који доприносе измењеном ризику су нпр. губитак посла, смањење плате, незапосленост, смањени приходи, финансијска неизвесност и бескућништво. Ти економски фактори повећавају тешкоће у проналажењу безбедног смештаја што значи већи ризик од трговине људима и сексуалне експлоације. Нажалост, приступ програмима помоћи је такође оскудан, током кризе.

Епидемија вируса КОВИД-19 довела је избеглице и мигранте у додатни ризик који утиче на њихово физичко и ментално благостање. Затворене границе због вируса КОВИД-19, ограничења у процедурама за азил, последњих година. Све у свему, су избеглице и мигранткиње остале беспомоћне и изоловане. Њихова мобилност је такође озбиљно ограничена током забране путовања и затварања граница. На пример, током карантина у Србији и Грчкој, прихватни центри су били затворени, а кретање у земље и из њих је било ограничено.

Недостатак приступа РЗН услугама подршке, обесхрабрило је жене да пријаве насиље које су искусиле. У Бугарској, Грчкој, Италији и другим земљама, жене које су најугроженије су: адолесценткиње, особе са инвалидитетом, или проблемима менталног здравља, жене без пратње, особе са ниском дигиталном писменошћу, без приступа мобилном телефону и интернету, старије жене, жене без докумената, итд.

Од почетка пандемије, избеглице и мигранти су имали мало информација о вирусу корона, како да се заштите од инфекције и како да умање ширење вируса. Такође, нису имали знања о томе како да приступе услугама подршке ако доживе насиље. Информације које су доступне, често нису доступне на језицима које разумеју и течно говоре. За све групе у ризику од РЗН-а, приступ услугама сексуалног и репродуктивног здравља током пандемије је ограничен. Друге услуге као што су кризни центри, склоништа, телефонске линије, услуге заштите су такође смањени у неким земљама, што је жртвама отежало приступ изворима помоћи и опцијама.

Даље, жртве које су успеле да изађу из експлоатације од првог дана суочавају се са дугим путем како би преживеле. За опоравак је неопходно осећати се сигурно и изградити поверење, бити у стању да се рехабилитује од трауме, повратити слику о себи и здравље, комуницирати са другима и коначно, жене избеглице или мигранткиње треба да добију азил и да се интегришу. Изолација је претња за прелажење пута од жртве до преживљавања. Током пандемије сви постају изоловани. Посебно су погођене избеглице, које често немају контакт са породицама, мрежама и морају бити опрезне у друштву из разлога предострожности. У кризи као што је пандемија, све ове фазе- избегавање и излазак из насиља, опоравак од трауме и интегрисање у друштво, су још теже за остваривање него иначе. Ситуација особља које ради у невладиним организацијама и центрима за помоћ је да су такође под стресом током пандемије, што значи да је мрежа око преживелих погођена и овом конкретном кризом, што доприноси тежим последицама по угрожене групе жртава у рехабилитацији.

Миграција и промењен ризик за дешавање РЗН-а

У вези са миграционом кризом, многе жене и девојке избеглице и мигранткиње, доживљавају вишеструке облике РЗН-а. Према УНИЦЕФ-у (UNICEF²⁵), скоро све жене које су стигле из земаља “трећег света”, искусиле су различите врсте насиља, као што су; сексуално насиље, насиље у породици, трговина људима, дечји бракови, сакаћење женских гениталија и други облици. Ово се могло догодити у матичној земљи и/или током њиховог путовања. Ризик је подједнако висок и за тражиоце азила и за оне који заврше без докумената.

Жене избеглице имигранткиње често трпе услове без довољног приступа води, основним санитарним и здравственим условима, што има озбиљан утицај на њихово физичко и ментално здравље. Оба стања су додатни фактори ризика за РЗН након њиховог доласка у Европу, при чему су жене и девојке без пратње најугроженија група. На жалост, свеобухватни подаци који се фокусирају на РЗН у односу на жене избеглице и мигранткиње и даље су оскудни, али постоји пораст потражње за услугама заштите од РЗН-а. Опет најраспрострањенија врста насиља је од стране интимног партнера, заједно са сексуалним насиљем и експлоатацијом.

Родна димензија у пост-конфликтној ситуацији

Трећи пример повећања РЗН током криза су ситуације након сукоба. Према Канцеларији високог комесара за људска права (The Office of the High Commissioner for Human Rights) (УН људска орава, ОХСФОРД) (UN Human Rights, OHCHR).²⁶ РЗН се значајно повећава током ситуација у којим долази до сукоба и нестабилности држава. Дискриминација постаје све присутнија, посебно према женама и девојчицама, што доводи до повећаног ризика у смислу да оне могу бити подвргнуте насиљу. Такво насиље може укључити убиство, сексуално насиље (такође и над мушкарцима у притвору), присилни брак, итд. Сексуално насиље се често користи као ратна тактика у стицању моћи.

У пост-конфликтној ситуацији и нестабилности друшта и породице, политичке и економске структуре постају рањиве и РЗН се нормализује (посебно, трговина људима).

Претња насиљем оставља девојчицама мањи приступ образовању и обуци јер се плаше да би могле бити нападнуте. Такође је смањен приступ здравственим услугама (укључујући услуге репродуктивног и сексуалног здравља) што опет повећава ризик од СТИ-а (STI), нежељених трудноћа и болести. Расељене жене су посебно рањива група јер имају мање приступа услугама, помоћи и подршке. Већа је вероватноћа да ће доживети сексуално насиље, експлоатацију, трговину људима или да буду отете.

Закључци

Родно засновано насиље, посебно током криза, као што су пандемије, миграциона криза или пост – конфликтна криза, може довести до озбиљних физичких, менталних, сексуалних и репродуктивних здравствених стања. У најтежим ситуацијама, то може довести до трајних инвалидитета, па чак и смрти. Дугорочно, РЗН може имати доживотни утицај на жртве што значајно смањује њихово благостање. Важно је пружити подршку жртвама и преживелима, помоћи им и заштити њихових људских права, чак и у временима кризе.

Актуелни изазови: ситуација у партнерским земљама

Аутор: Ninna Mörner, на основу информације свих партнера

²⁵ Погледајте <https://www.unicef.org/>

²⁶ Погледајте <https://www.ohchr.org/>

Овде је укратко анализирана ситуација у вези РЗН у различитим земљама укљученим у пројекат Антигона (The Antigone-project): Бугарска, Грчка, Мађарска, Италија, Србија, Норвешка и Шведска.

Истамбулска Конвенција и њено усвајање у Бугарској и Мађарској

Мађарска и Бугарска су потписале, али нису ратификовале Истамбулску конвенцију. Бугарски уставни суд 2018. прогласио је Истамбулску Конвенцију противуставном. Према овој одлуци Конвенција се не може усвојити, па је стога немогуће да буде ратификована од стране Бугарске. Аргумент за одлуку јесте, да суд не признаје појам „род“, који се заснива на друштвеним конструкцијама женских и мушких личности; суд може само да призна употребу израза „род“ који се односи на мушкарце и жене као биолошке реалности/ бића (мушко и женско). Ову изјаву подржава и Бугарска православна црква.

Штавише, у Бугарској термину „род“ дата је негативна конотација и у одређеним круговима постоји страх од такозване „родне идеологије“ о којој се говори као о некој врсти „ЛГБТ+ образовања“, и која има за циљ „испирање мозга деци“ и „натерати их да пожелеле да промене свој биолошки пол и сексуалну оријентацију“. Ова ситуација и ти страхови могу бити сметња образовању у бугарским школама у вези са темама као што су насиље над женама и насиље над ЛГБТ+ популацијом.²⁷

Главни аргументи које је Мађарска влада користила у сврху супротстављања Конвенцији, односе се на термин „род“, као и у случају са Бугарском, али и на оно што се види као схватање Конвенције и одговорности државе у вези питања, као што је миграција. Даље кампање против Конвенције које су шириле дезинформације, од стране Мађарске владе., као нпр. 2019. Године, су намерно погрешно тумачиле садржаје о циљевима Конвенције. Парламент је 2020. године изјавио да неће ратификовати нити усвојити Истамбулску Конвенцију, ни сада, а вероватно ни у будућности. Неколико месеци касније, 2020. године, влада је донела одлуку да усвоји Национални план акције (National Action Plan) (на период од 2021. до 2030.) о јачању улоге жене у породици и друштву. Питање у вези насиља над женама се уопште не помиње ни једном у плану. Организације за женска права (Women’s rights organizations) у Мађарској су већ упозориле на одсуство ставке о проблему насиља над женама у нацрту закона. Треба додати и да су организације за права жена обавештене тек у последњем тренутку процеса, па им је стога дато неоправдано кратко време за подношење било каквих коментара. Штавише, оне су углавном игнорисане у процесу, када су изразиле забринутост.²⁸

Цела горе описана ситуација, отежава борбу против РЗН-ау Бугарској и Мађарској. Одговорност државе није препозната и рад на елиминацији РЗН-а, борбе против дискриминације и за родну равноправност, како би се осигурале мере ради превенције ГБВ-а и ради заштите жртава, није приоритет. Уместо тога, цео концепт рада против родно заснованог насиља пре се може видети, као могућа претња традиционалним вредностима, и мање –више отоврено је ометен.

Фемцид и свест о РЗН- у Италији, Грчкој и Србији

Величина фемцида у Србији није прецизан, али је током 2020. најмање 22 жене изгубило живот од стране партнера или неког другог члана породице, а за још пет случајева постојала је сумња да је у питању фемцид. Ови подаци су прикупљени из медијских извештаја, јер

²⁷ Погледате <https://balkaninsight.com/2018/07/27/bulgaria-s-constitutional-court-says-istanbul-convention-not-in-line-with-basic-law-07-27-2018/>

<https://orthochristian.com/110194.html>

²⁸ Девети циклус извештавања Комитету УН ЦЕДАВ (UN CEDAW Committee), информације од организација цивилног друштва: НАНЕ Удружење за женска права (NANE Women’s Rights Association), Удружење ПАТАЕНТ-људи (PATENT-People) против патријархата и Мађарски женски лоби (Hungarian Women’s Lobby) (2021)

званични подаци нису доступни. Жене су често убијане од стране својих партнера, који су користили ватрено оружје и ножеве. Више од 74% фемцида дешава се у породичном или интимном контексту партнера, а половина су убиства супружника или ванбрачних интимних партнера. Дом је и даље најопасније место за жене с обзиром да се 68% фемцида дешава у кући или дворишту жртве и/ или починиоца. Ова убиства су обележена посебном бруталношћу, а више од половине их је класификовано као тешка убиства. Ипак, у само 10% случајева починилац је добио максималну казну од 40+ година.

Живот жртве родно заснованог насиља по много чему је у Србији у сталном ванредном стању, због различитих фактора. Ратови су се водили, а иако су окончани, насиље над женама није прошло. Ни током пандемије насиље није прошло. У Србији данас насиље над женама само мења облике.

Грчка је искусила пораст фемцида, у последњих пар година, попевши се са 7 жена 2016. На дупли број убијених жена касније у 2020. години. У првој половини 2021. године седам жена је убијено. Овај негативан развој догађаја је привукао пажњу медија, и по први пут је резултирао употребом и прихватањем термина фемцид. Злочини, који су окарактерисани као „Медитерански патријархални стереотипи“ су довели до подизања свести и интересовања у вези РЗН-а. Посебно су неки случајеви у Грчкој привукли пажњу медија и то се преокренуло у друштвене протесте против РЗН-а. Грчку је обележио „процват“ покрета #меето (#metoo movement) који је заиста интензиван на пољу позоришта. Многе познате глумице и глумци масовно су пријављивали случајеве да су били малтретиран или чак силовани од стране других познатих глумаца. Оптужбе се односе на случајеве хетеросексуалних и хомосексуалних односа. Све у свему, ти догађаји су довели до подизања свести о РЗН-у у друштву.

У Италији на свака три дана²⁹, погине једна жена, наводи ЕУРЕС (EURES). Од почетка јануара до краја октобра 2020. убијена је 91 жена. Починиоци су углавном партнер или члан породице. У месецима између марта и јуна 2021. године, захтеви за помоћ службеној линији за помоћ у Италији (1522. број за борбу против насиља и убојања) су се више него удвостручили у поређењу са истим периодом 2019. Насиље које је пријављивано на 1522 је углавном физичко (47,9%), али скоро све жене су претрпеле више од једног облика насиља, а међу њима се издваја и психолошко (50,5%). Медији у Италији када извештавају о РЗН-у, фокусирају се искључиво на физичко насиље. У стварности, у Италији подаци ИСТАТ-а (ISTAT) показују да је 31,5% жена искусило неки облик физичког или сексуалног насиља током свог живота. Најтеже облике насиља врше партнери, бивши партнери, рођаци или пријатељи. Силовање су у 62,7% случајева починили партнери, истина се не одражава на примеру у медијској слици силовања.

Свеукупно гледано, свест о РЗН-у је подигнута као резултат медијског извештавања о трагичном фемциду, а у наставку од #меето (#meeto). Међутим, пристрасно медијско покривање може довести до ширења митова, као и у Италији, да насиље у породици увек укључује физичко. Подигнута свест Грчке и Србије кроз медије доводи тему РЗН на дневни ред али за побољшање ситуације потребно је више акција и стратешких мера.

Приоритет теме и изазови у пракси у Шведској и Норвешкој

Шведска је рангирана као број 1 у ЕУ Индексу родне равноправности.²⁹ (Gender Equality Index). Шведска агенција за родну равноправност основана је у јануару 2019. да допринесе ефикасној имплементацији политике родне равноправности. Шведска се промовише, као узорна земља у борби против РЗН-а. Шведска женска мировна реформа (The Swedish Women's Peace Reform) из 1998. је први пример закона који у потпуности признаје родну природу насиља над женама које је резултат неравнотеже у односима моћи између жена и мушкараца. У Норвешкој је 2018. године ступио на снагу Закон о равноправности и забрани дискриминације, који је заменио претходне законе. Норвешки омбудсман за равноправност и борбу против дискриминације и Норвешки трибунал за равноправност и антидискриминацију,

надгледају спровођење. Норвешка управа за децу, омладину и породична питања -Буфдир (Bufdir)²⁹ је владина агенција одговорна за родну равноправност, инвалидност, етичност и сексуалну оријентацију, родни идентитет и родна питања.

Норвешка је оцењена као трећа најбоља земља на свету по питању родне равноправности према извештају „ Глобални родни раскорак“ Светског економског форума. Норвешка се обавезала да ће помоћи жртвама родно заснованог насиља широм света, посебно у регионима погођеним ратом или сукобом и определила је 1 милијарду норвешких круна (отприлике 100 милиона евра) за борбу против сексуалног и родно заснованог насиља у хуманитарним кризама у периоду од 2019. до 2021. године.³⁰

Већ 1999. Шведска је постала прва земља на свету која је увела закон, који криминализује куповину, а не продају сексуалних услуга. Предлог закона сличног садржаја прилагођен је у Норвешкој 2009. Од 2018. Шведска има нови закон о сексуалним деликтима заснован на сагласности, који каже ако секс није добровољан, он је незаконит. Нема потребе да се утврђује да су коришћени насиље, претње или да је искоришћена посебно рањива ситуација жртве.³⁰ У Норвешкој је сличан предлог закона о сагласности изгласала тадашња владина коалиција 2018.³¹ , али усвајање таквог закона је од тада стално на политичком дневном реду. Оба слушаја показују да Норвешка мало заостаје за Шведском у погледу законодавства (иако је далеко испред већине земаља на свету).

Превенција је фокус у Шведској: постоје кампање за мотивисање мушкараца како би одлучили да престану куповати секс.³⁰ Постоје и кампање за мушкарце да зауставе насилно понашање. Дежурни телефон за одрасле који су у ризику од употребе насиља над интимним партнерима успостављен је 2019. године. Ова линија мотивише стварне починиоце родно заснованог насиља да потраже професионални третман, и већ је успела да дође до значајног броја позива. Предстоји, универзална превенција насиља у школама, како би се промениле норме и ставови повезани са маскулинитетом, насиљем и сексуалним понашањем.

Жртве РЗН-а су свеукупно признате и дочекане с поштовањем у системима за помоћ, у обе земље. То такође говори да, и за те најбоље случајеве постоји неколико проблема, на пример: старатељство, боравак и заштита од ухођења. Невладине организације (NGOs) извештавају „да у Шведској постоје високи захтеви за жене како би приступиле помоћи, нарочито, међу рањивим групама.³⁰ Жене мигранткиње које се налазе у насилној вези, често имају потешкоћа што се тиче приступа склоништима, саветима и помоћи. Шведска је имала, по глави становника, највећи број тражилаца азила у ЕУ 2015. године, а измене и донете 2016. у закону о мигрантима, довеле су до тога да многи живе као недокументовани, што је околност која повећава рањивост жена у виду физичког и сексуалног насиља и повећава њихов ризик да буду умешане (тј. присиљене) на секс, проституцију или трговину људима.³⁰

Иако се улажу сви напори у борби против РЗН-а, у пракси, насиље је још увек присутно у Шведској, и даље много жена и девојчица не пријављује злочине; на жалост, инциденти у вези са сексуалним насиљем, насиљем због части, трговине људима и фемцидом још увек не опадају и даље велика већина починилаца не одговара за своје поступке.³¹ Ново законодавство се ретко користи у пракси.

Такође, и у Норвешкој на то указује статистика о случајевима породичног и сексуалног насиља што даје разлог за забринутост. У Норвешкој, на пример, 49% жена које су биле жртве

²⁹ <https://www.bufdir.no/>

³⁰ Извештај о статусу Црвеног крста Шведске 2016.: „ Последнице амандмана на Шведски закон о пријему тражилаца азила и других“, стр. 6. Комесар Савета Европе за људска права је такође указао на хуманитарне последице и био је позван на потребу да се обезбеде људска права одбијених тражилаца азила. Извештај комесара за људска права Савета Европе након његове посете Шведској од 2. до 6. октобра 2017, став 17.

силовања, је то доживело пре 18. године. Жене су биле убијане од стране садашњих или бивших интимних партнера, у 25% свих случајева убиства жена. Све у свему, има још много тога да се уради у Норвешкој.

Закључци

РЗН постоји у свим државама, али препознавање онога што узрокује РЗН је приоритет овог проблема од стране владе и власти, свест у друштву разликује се међу државама. Средства за сузбијање овог проблема, су људска права, национално законодавство, акциони планови и политичка документа, али и рад на подизању свести, промовисање промене става, обука и образовање могу бити различито распрострањени и признати у различитим државама, међутим, постоје изазови у томе да се насиље оконча; мора бити осигурано да се женама помаже и да су заштићене, а и да починиоци одговарају за своје поступке.

Где могу да прочитам више?

Партнери могу додати релевантну литературу, вебстранице на својим националним језицима!

Ево неколико онлајн ресурса на енглеском језику, који ће вам помоћи да се укључите у различите аспекте родно заснованог насиља:

- Европска комисија даје информације о томе шта је родно засновано насиље, како се носити са њим, акциони планови за борбу против РЗН-а и ЕУ фондација за подизање свести: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence>
Текст на енглеском о Истамбулској конвенцији (Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици) (the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence): <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>
- Информације које је обезбедила Светска здравствена организација СЗО (World Health Organization (WHO)) о насиљу над женама у време пандемије КОВИД-19: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/question-and-answers-hub/q-a-detail/coronavirus-disease-covid-19-violence-against-women>
- Агенција УН за избеглице (UN Refugee Agency) родно заснованог насиља пружа информације о дефиницијама и облицима родно заснованог насиља -РЗН и мера како би га окончали); <https://www.unhcr.org/gender-based-violence.html>
- Савет Европе: дефиниције РЗН, декларације УН о елиминисању насиља над женама, извештај са објашњењима уз Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/what-is-gender-based-violence>
- Женска права су људска права: ова публикација УН-а пружа увод у женска људска права, почевши од главних одредби међународног права о људским правима. <https://www.ohchr.org/documents/events/whrd/womenrightsarehr.pdf>
- Смернице за интеграцију, интервенисања родно заснованог насиља у хуманитарну акцију: овај водич за тематске области УНИЦЕФ-а (UNICEF) и Фондације Save the Children о образовању на тему родно заснованог насиља је преносиви алат који пружа практичне смернице образованим професионалцима који раде на спречавању и ублажавању родно заснованог насиља, заснованог на насиљу у хуманитарним условима. https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/TAG-EDUCATION-08_26_2015.pdf

- Процена трошкова родно заснованог насиља: извештај ЕИГЕ (Европски институт за родну равноправност) (EIGE) (European Institute for Gender Equality) Извештај за 2021. годину пружа анализу методолошких опција о коштању родно заснованог насиља и насиља од стране интимног партнера, проучавањем различите литературе и студија, такође даје и препоруке. <https://eige.europa.eu/publications/estimating-costs-gender-based-violence-european-union-report>

1. Шта је драма у образовању?

Ово поглавље нуди преглед теорије и праксе драме у образовању. Овај одељак нуди преглед драме у образовању. Прво ћете пронаћи неке од кључних теоријских стубова, а затим ћемо разговарати о методологији кроз коју се теорија остварује. Један одељак разматра како се имплементира, а кратак део говори о могућностима вођења драме на мрежи (онлајн).

Кратак увод у теорију и кључни појмови драме у образовању

Аутор: *Stig A. Eriksson*

Примењена драма/ позориште

Примењена драма/ позориште може се сматрати кривним термином за приступе који се у драми и позоришту сматрају корисним облицима друштвене интервенције. Према једном приказу овог жанра од Хелен Николсон (Helen Nicholson)³¹, најчешће се изводи у просторима који се обично не дефинишу као позоришне зграде, са учесницима који можда нису вешти у позоришној уметности. Термин „примењена“ се упражњава јер користи драмске активности како би научили и искусили питања од значаја за себе, а не за спољну публику. Међутим, жанр не искључује позориште, као такво: и драмски текст и позоришни партнери припадају примењеној драми/ позоришту (као у случају позоришта у образовању, и театра за развој). Заправо, врло често, се примењена драма/ позориште ослања на различите драмске форме и процесе у сврхе друштвене акције, због чега жанр има место у пројекту о родно заснованом насиљу.

“Драма говори о стварном човеку у проблему”

Када је пионирка примењене драме Дороти Хиткот (Dorothy Heathcote)³², сковала ову фразу, изгледа да је ухватила суштинску намеру ове књиге: да драма говори о решавању људских дилема, суочавању са угњетавањем које изазивају странци или блиски чланови породице или друштва, и да нуди могућност истраживања решења у вези тешкоћа са којима се појединци суочавају у друштвеном систему. То не значи да нуди било каква брза решења, већ само позива учеснике да истраже, дискутују и процесуирају аспекте родно засновног насиља у оквиру (релативно) сигурних парметара драмске фикције.

Драмска фикција

Учествовање у драмској фикцији значи закорачити у „другу“ собу, или бити у „туђим“ ципелама, у „другом“ времену. То не треба да се одвија на дистанци, већ „као да“ се то заиста „мени“ дешава – али „не ја“, јер ја сам у улози, заштићена својом свесношћу да сам у фикцији или у драматичној ситуацији, како Хасеман и Отул (Haseman and O’Toole) то зову³³.

Илустративна фраза, „замишљање стварности“, које је као наслов књиге користио Дејвид Дејвис (David Davis)³⁴, сугерише да се познате (и не познате) ситуације могу рекреирати у машини, и поново одиграти у драмској фикцији као да су стварне. Сесили О’Нил (Cecily O’Neill)³⁵ за ово користи термин „драмски светови“. Улога може бити нпр. ја у драмском времену и

³¹ Nicholson, Helen (2005). *Applied Drama. The Gift of Theater* Palgrave Macmillan.

³² Heathcote, Dorothy (1971). *Three Looms Waiting Film*, British Broadcasting Corporation

³³ Haseman, Brad & O’Toole, John (2017). *Drama wise reimagined; Learning to Manage the Elements of Drama*, Currency Press

³⁴ Davis, David (2014). *Imagining the Real; Towards a New Theory of Drama in Education*, IOE Press/Trentham Books.

³⁵ O’Neill, Cecily (1995). *Drama Worlds; A Framework for Process Drama*, Heinemann.

простору, али одабрана верзија себе у ситуацији из представе. Без обзира ко или где, једно основно правило за када се учествује у драми, јесте да драмска фикција представља шеснаестерац (слободан простор), не треба да се сматрате одговорним за мишљења, ставове или чак акције које доноси ваша улога у стварном животу (иако можете бити сматрани одговорним у оквиру фикције). Још једно основно правило је, да би ваша улога била функционална у овој поставци, морате да прихватите и верујете у стварност функције, што је песник Семујел Тејлор Колриџ (Samuel Taylor Coleridge) 1817. назвао „вољном суспензијом неверице“³⁶. На неки начин, учествовање у драми је као „имати два света на уму у исто време“, како је то Гевин Болтон (Gavin Bolton)³⁷ изразио, односно, то је међуигра између фиктивног и стварног.

Улога

Већина људи је упозната са концептом улоге из људских сусрета у свакодневном животу, у смислу образаца понашања које обично користимо у различитим друштвеним ситуацијама: на пример, слике или представе о себи. Називамо их друштвеним улогама према Ервинг Гофман (Erving Goffmann)³⁸. У позоришту, улогу користе глумци како би глумили ликове који показују различите особине личности у ситуацијама које ствара драматург. Ово су карактеризације улога. У примењој драми/позоришту, улога значи преузимање персоне, односно аспекта себе или неког другог како би се нешто истражило и доживело у интеракцији са другим персонама. То значи делимично коришћење друштвене улоге, а делом карактеризацију улоге. Међутим, то не захтева вештину глуме, већ само способност да се верује да у драмским сусретима сви учесници замишљају да су неко други (или они сами у измишљеној ситуацији), и да се ситуација, место и време не сматра догађајем у стварном животу. То захтева свест о ситуацији, као о „игри“, али истовремено и мотивацију да се она доживи у „садашњости“. Активно преузимање улога значи спремност да се учествује у откривању „у овом тренутку“, уз пристанак на претварање, али као да је стварно.³⁹ *Извођење* може бити бољи израз од *глуме* за ову врсту доживљаја улоге, јер извођење сигнализира процес истраживања нечега на делу. Имплицитна намера у контексту ове књиге је да драмско искуство може да инспирише промену, што је обично експлицитна сврха у драмском жанру, који се генерално назива примењена драма (или примењено позориште).

Категорије улога и аспекти улоге

Примена драме и позоришта у учионици или на форму заједнице даје фасилитатору прилику да заједно са учесницима истражује људске проблеме као у лабораторији, у оквиру параметара драмске фикције. Коришћење стратегије улога као што је *наставник у улози* (teacher in role – ТИР) - приступ који су у стручној литератури представили, на пример, Хиткот, Болтон, Отул, Онил и Дејвис (Heathcote, Bolton, O’Toole, O’Neill and Davis) – водитељ може активно учествовати у игри заједно са учесницима.

Када се ТИР (TIR) користи, фасилитатор бира категорију улоге, која се често назива - Прва димензија и аспект улоге повезан са улогом тј. став - Друга димензија. Џонатан Нилендс (Jonathan Neelands)⁴⁰ је предложио неке корисне ТИР (TIR) категорије улога (које смо допунили релевантним примерима за фокус ове књиге), као што су: 1) улога лидера (вође) –

³⁶ Heathcote, Dorothy (1984 [1973]). *Drama as Challenge*. In Liz Johnson and Cecily O’Neill: *Dorothy Heathcote. Collected writings on Drama in Education*, Hutchinson.

³⁷ Bolton, Gavin (1984). *Drama as Education; An argument for placing drama at the centre of the curriculum*, Longman.

³⁸ Goffmann, Erving (1959: *The Presentation of Self in Everyday Life*, New York: Anchor Books, Doubleday.

³⁹ Heathcote, Dorothy (1984 [1973]). *Drama as challenge*. In Liz Johnson and Cecily O’Neill: *Dorothy Heathcote. Collected writings on education in drama*, Hutchinson.

⁴⁰ Првобитно инспириран од стране Geoff Gillham (UK) и Heathcote, Neelands, Jonathan (1984). *Making sense of drama. A guide to classroom practice*, Heineman Educational Books.

ауторитета (нпр. судија, преседвајући социјалне службе, начелник полиције, вођа руље), 2) нпр. противник – улога ауторитета (нпр. пристрасни адвокат, непоштени политичар, опресивни муж, активиста за права жена), 3) посредна улога (нпр. социјални радник, помоћник лекара, „дежурни у то време“, сведок), 4) потребна помоћ/улога жртве (претучена жена, неко ко је силован, усамљено дете, обесправљени члан мафије). Фацитаторов одабир категорије улоге и приписивање аспеката улоге морају бити одговарајући изазову са којима ће се учесници сусрести у драмској секвенци. Док је 1. димензија ваша фигура (или карактер), 2. димензија су све особине које сматрате корисним за своју улогу, као што су став, страх, статус. Неки ставови су већ препоручени у неким од примера који се налазе горе, али и остали извори су такође могући. На пример, судије могу бити саосећајне, али опрезне; препотентан муж болан од љубави; лекарски помоћник који се пење уз мердевине и усамљено дете које је агресивно, итд. Важно је да пажљиво размислите о својим изборима као фацитатори и да не будете у искушењу да се насмејете. Када имате озбиљну, чврсту руку у акцији, моћи ћете продуктивно да утичете на њу из унутрашњости фикције.

Кадар

Приликом постављања драмске секвенце са неискусном групом, препоручује се да водитељ прво изабере ситуацију која може да уједини ученике око заједничког изазова, на пример, око питања попут: „како ми то можемо?“ , „хоће ли то бити могуће?“ , итд. Најбољи начин да се то уради јесте путем формирања ученика као колективне групе, на пример као чланови комисије за саслушања, групе активиста за женска права, група сведока, итд. Чак и унутар таквог оквира, учесници су и даље слободни да играју из перспективе 2. димензије. Они понекад могу спонтано да покупе такве квалитете у интеракцији са фацитатором (вођом) у улози, и са осталим учесницима, и потребно је искусити како аспекти улоге дају додатну динамику при игрању улоге. Или фацитатор може током секвенце игре, затражити тајм-аут и позвати ученике да у своје импровизације додају квалитете 2. димензије, на пример саосећање, љубомору, знатижељу. Оно што треба подвући, међутим, јесте да је то вероватно димензија која припада ситуацији, која се истражује и да помаже у томе како би се помакла напред. Са учесницима, уоквиреним у колективну улогу, фацитатору је лакше да укључи учеснике у посебно учешће у улози око проблема који је у питању. И молимо вас имајте на уму: тајм-аут за дискусију о томе шта се дешава, ван улоге је једнако важно у примењеној драми/позоришту, као и сама игра.

Удаљеност кадра и промена перспективе

Дистанца кадра означава степен удаљености од стварног догађаја, који се истражује у драми или становиште кроз које се догађај истражује. На пример, ако правите драму о злостављању и одлучите да одглумите стварни догађај, ви представљате људе у том догађају. Али ако желите да сагледате догађај са дистанце (удаљености), можете га извести из угла сведока или из перспективе некога ко заправо није био тамо, али је чуо извештај о томе. Штавише, можете истражити догађај на основу медијских записа о том догађају (стварног или замишљеног), или из угла филмских стваралаца, који снимају документарца о родном насиљу, или истраживача који истражују овај проблем. Удаљеност кадра се такође назива „удаљеност/ дистанца улоге“, што указује на то да можете истражити драматичан догађај као што је злостављање, не нужно тако што ћете бити „у кожи“ жртве, већ кроз улоге (или оквире) кроз које се догађај може посматрати из различитих углова. У принципу, стратегија је слична добро познатој методи у књижевној теорији, која се назива „промена тачке гледишта“. Филм јапанског редитеља Акире Куросова „*Рашомон*“ (1950) (*Rashomon*), приповеда причу о силовању кроз четири различита исказа сведока, чиме се прилагођавају уређаји за дистанцирање као што су растојање између кадрова, померање перспективе, флешбек и флешбек унутар флешбека – све конвенције које се могу применити и у драми.

Конвенције

Конвенција драме/позоришта је облик „средства“ помоћу којег се ситуација може „увећати“ (док се говори једним гласом, ритуалом, живим новинама), „одржати“ (статична слика, табло, вруће седиште) или „изобличити“ (чути унутрашње мисли улоге, зидови имају уши и могу да говоре, туш мисли), итд. Постоје многе могућности. Главна идеја, јесте понудити алтернативу драмском реализму, који често може да делује контрапродуктивно у примењеним драмским/позоришним поставкама. Хиткот (Heathcote)⁴¹ наводи конвенције као уређаје за „ успоравање времена“, који омогућавају учесницима да стекну контролу над одлукама и сопственим размишљањем о стварима. Већина конвенција може бити посматрана као поетска средства за дистанцирање и средства истраживања, изражавања и рефлексije унутар текуће драмске структуре. Џонатан Ниленс и Тони Гуд (Jonathan Neelands, Tony Goode)⁴² објавили су водич за драмске конвенције, који када се користе са дискретношћу и свешћу о песничкој форми, могу продуктивно деловати као заштитна и изражајна драмска средства.

Прича, епизода, предтекст

Често коришћена структура (драматургија) у примењеној драми/позоришту јесте рад са секвенцама и епизодама. Епизодна структура разбија искушење да се све апсорбује у један ток приче и свака епизода може дати искуство које фацилитатор (или учесници) желе да истраже. Епизоде не морају да прате линеарни развој једна за другом; свака носи свој значај и интерес – чак и ако смо као извор за нашу драмску структуру изабрали дати текст представе, роман, чланак или лични приказ. Онил (O'Neill) наводи извор (или импулс) за драмски процес као "предтекст"⁴³. То не мора бити текст у обичном разумевању речи, али чак и слика, наслов, песма или музичко дело могу послужити као предтекст. У њему се налази значење „текста“, који постоји пре догађаја.

Драмски текст

Коришћење одломака из драмских текстова никако није искључено у примењеној драми/позоришту. Историја драмске књижевности нуди богат спектар драмских текстова, који обухватају епохе, чинећи арсенал могућности за истраживање тема, мотива, прича и сплета за савремену употребу. Текстови могу бити играни са њиховим датим ликовима и токовима; могу служити као изворни материјал за глумљење кроз импровизацију или се могу користити као елемент унутар структуре процесне драме за испитивање и дискусију.

Увод у методологију драме у образовању

Аутор: *Mette Bøe Lyngstad*

Колективни процеси креативног учења дају учесницима искуство при изражавању на више начина. У драмском образовању, учесници истражују теме и дилеме кроз драму. Фокус је на учењу кроз рад, тако да ће истраживати ситуације из различитих перспектива, тако што ће ходати у туђим ципелама. То значи да се могу повезати са различитим нивоима фикције, тако што су у фиктивној улози, на другом месту у другом времену. Кроз различите **драмске конвенције**, учесници могу да изнесу своје утиске. Ово поглавље представља извор најкориснијих конвенција које се могу користити у учионици, за наставнике са мало или нимало драмског искуства.

⁴¹ Heathcote, Dorothy (1984 [1980] *Signs and Portents*. In Liz Johnson and Cecily O'Neill: *Dorothy Heathcote. Collected writings on education and drama*, Hutchinson.

⁴² Neelands, Jonathan & Goode, Tony (2015) *Structuring drama work*, Cambridge University Press.

⁴³ O'Neill, Cecily (1995). *Drama worlds. A framework for process drama*, Heinemann.

Наставник треба да планира фокус пројекта: како да ситуира учеснике у фикцију, које драмске конвенције да употреби и како да истражује теме из различитих перспектива. Приликом започињања процеса, потребно јеситуирати учеснике у фикцију, како би се осећали сигурније: мора бити јасно ко су, где су и шта се са њима дешава. Један од могућих начина да се то уради је када наставник прави експозицију, где кроз уметничке процесе укључује учеснике у предмет и чини их радозналим у вези наставка.

За представљање приче се може користити неколико полазних тачака, на пример: песма, слика, новински чланак, писмо, текстуална порука или предмети као што су кључеви, костим, шешир, пар ципела, особа у улози, стварање простора заједно, и тако даље. Фацилитатор може изабрати било коју од ових полазних тачака и представити је, размишљајући о форми, покрету, ритму и звуку. Шта је фиктивна прича? Шта је фокус процеса? Која су то отворена питања због којих се учесници питају о даљем истраживању ствари? Учесници ће истражити главна питања кроз различите конвенције или облике рада. Ево неколико примера.

У **колективном цртању**, цела група заједно црта на огромном парчету папира. Цртају један за другим или у исто време. Они могу, на пример, да нацртају мапу фиктивног пејзажа како би добили бољи преглед, или могу нацртати кућу у којој се прича одиграва/дешава. Колективни цртеж се такође може користити као „олуја мисли“ да се истражи шта учесници већ знају о тој теми, и шта не разумеју у вези теме. Такође, може помоћи учесницима да стекну преглед локације или околности како би им то помогло да уђу дубље у причу. Варијација је, када учесници кажу шта да нацртају док водитељ црта. На овај начин учесници могу да вежбају изражавање.

Други начин да се истражи ситуација, јесте прављењем **статичне слике**: замрзните тренутак и проучите га заједно. Учесници својом телима праве статуу или фотографију. На овај начин се време може зауставити; нпр. група може створити статичну слику конфликтне ситуације или низ статичних фотографија, пре и пост - конфликтне ситуације. Учесници могу да раде пред својим колегама (функционишу као публика и редитељи), или у мањим групама. Након рада у групама, учесници могу да поделе своје серије статичних слика као перформансе са остатком разреда, чак и користећи музику или звукове док прелазе са једне слике на другу. Могу да се крећу успорено или као лутке. Други учесници се могу кретати око непокретне слике и дати јој наслов. Како би боље упознали замиљени лик на слици, лик може изаћи из непокретне слике, а учесници му могу постављати питања.

Варијација је, када учесници улазе један по један у статичну слику. Ово им омогућава да истраже како се ситуација мења, новим ликовима који у њу улазе. Када цела група уђе у статичну слику, особа која је прва ушла може изаћи из слике и проучити је, а затим поново ући у слику, овога пута на новом положају. Ово може да мења ситуацију.

Ликови на статичној слици могу се позвати да наглас кажу своје мисли, када их наставник додирне по рамену. **Ово се зове праћење мисли**. Од ликова у слици се такође може тражити да направе неки покрет и понављају га изнова и изнова.

Могуће је, организовати фиктивну конференцију за штампу, како би се интервјуисао главни лик, обично је то наставник у улози, како би се укључили сви учесници. Учесници такође могу интервјуисати једни друге. Лик се такође може позвати на **врелу столицу**, где учесници могу постављати било каква питања. За мање искусне фацилитаторе, препоручујемо да само наставник седи на врућем седишту, јер учесници могу постављати тешка питања. У једној варијанти, лик који је на врућем месту увек мора да каже истину. У другој варијанти, он може да лаже, да не одговори или чак да провоцира учеснике.

Постоје разни начини на које можете дубље упознати лик. Једна могућност је да заједнички разговарамо креирамо покрете, мисли, глас, одећу, снове лика, итд. Такође је могуће изградити **његову собу**. Обично ово почиње обележавањем граница и намештаја његове собе, самолепљивом траком на поду, затим разговором или чак креирањем неких његових предмета (нпр. постери на зиду, или објекти на столу). Од учесника се такође може затражити да напишу нешто док су у улози, као што је писмо, дневник, песма, како би изразили своја осећања. Овај облик се такође може користити за размишљање пред крај процеса.

Конвенционална **улога на зиду** се такође користи како би продубили наше размишљање о лику. Фацилитатор доноси огромну ролну папира и треба да замоли једну особу да легне на њу, а затим црта контуре те особе. Ова контура се може користити за боље разумевање главног лика. Све што знамо о лику је написано унутар фигуре, док је све оно о чему се разред пита, написано ван фигуре.

Већина процеса се завршава делом за размишљање, обично дискусијом ван фикције. Учесници размишљају о свом раду и ономе што су искусили или научили на сесији.

Фацилитација у драмском образовању

Аутор: *Adam Bethlenfalvy*

Драмске лекције, истражују ситуације у којима се људи налазе. У њима се често користе измишљене приче, што утиче на то *како* наставници могу да се ангажују са својим ученицима на драмској лекцији. У традиционалној учионици често је наставник носилац знања, док на часовима драме, ученици имају подједнако легитимна знања о свету на основу својих специфичних искустава. Да ли осећају да је њихово знање о људским ситуацијама цењено, и да ли се осећају довољно безбедно да поделе своја размишљања, зависи од тога колико је наставник присутан у групи. Јасно је, да је улога наставника у драмској учионици донекле другачија од онога што се често сматра стандардним положајем наставника у школским ситуацијама. Због тога, често користимо реч '**фацилитатор**' уместо наставник, и радије називамо ученике, **учесницима**. Појам **фацилитација**, односи се на олакшавање или омогућавање, и дефинише позицију и педагошки став наставника на часу драме.

Овај педагошки став, гледа на ученике у учионици на другачији начин, него што то чини традиционална трансмисиона настава: овде се они не посматрају само као рецептори знања које предаје наставник, већ као носиоци искуства и знања, која доприносе заједничком истраживању разумевања, зашто се људска бића понашају на специфичан начин у различитим ситуацијама.

Неки од кључних елемената улоге фацилитатора ⁴⁴:

- а. **Субверзија традиционалних односа моћи.** Често је корисно променити доминантну динамику и хијерархију између ученика и наставника у учионици, како би се отворио простор за младе људе да преузму одговорност за своје мисли. Један од могућих начина да се подрије овај традиционални однос моћи, јесте да водитељи (фацилитатори) драме представљају своје сесије уз помоћ својих учесника, како би им помогли да схвате причу/проблем/ централну идеју. Захтев мора бити аутентичан и

⁴⁴Based on Bethlenfalvy, Adam (ed.) 2018: Democracy through Drama: Conceptual and Pedagogical Framework, https://demodram.com/wp-content/uploads/2018/05/Conceptual-and-Pedagogical-Framework_Democracy-through-Drama.pdf

отворен, како би учесници почели да се осећају оснаженијима. Као резултат тога, фацитатори се експлицитно позиционирају као сарадници у процесу стварања смисла.

- b. **Позив за учешће.** Учесници драме треба да буду позвани да учествују у драмској активности и да буду слободни да изаберу колико ће допринети. Фацитатор мора свесно одговорити учесницима на основу нивоа интересовања који показују у овом тренутку. О позиву за учешће у оквиру драме се непрестано преговара током целог процеса.
- c. **Вредност доприноса учесника.** Вредност доприноса учесника драмској активности, треба експлицитно бити подигнута, тако да се сви доприноси *схватају озбиљно*. Ово ће оснажити учеснике. Фацитатор такође, може појачати осећај оснажености кроз ткање приче/проблема/ централне идеје унутар драме, уз допринос учесника. Као резултат тога, учесници ће видети да су њихови доприноси вредни и да су схваћени озбиљно (тј. уважени).
- d. **Испитивање.** Фацитатори би требало да користите разна питања, како би развили размишљање у оквиру радионице. Постављена питања треба да служе у различите сврхе: за појашњење значења; из радозналости; мотивисати размишљање; подстаћи дискусију; оспоравање предубеђења, између осталог. Коришћењем питања на овај начин у оквиру драмског искуства које се описује додатно, продубљује се вредност доприноса учесника. Овај приступ такође омогућава учесницима да постављају питања у сличне сврхе, онима које су горе описане.

Употреба језика је од централног значаја у постизању ових циљева. Следећи одељци разматрају ово мало детаљније. Најважније *врсте говора у учионици*, према Александру⁴⁵, су следеће:

- **Инструкције/излагање** (наставник–разред, наставник–група или наставник–појединац): давање информација или објашњења ученицима,
- **Дискусија** (наставник–разред, наставник–група или ученик–ученик): дељење идеја, информација и решавање проблема,
- **Дијалог** (наставник–разред, наставник–група, наставник–ученик или ученик–ученик): изградња заједничког разумевања, кроз структурна питања и сврходну дискусију.

Ове врсте разговора су у великој мери заступљене у било ком окружењу за учење драме, и њихово разматрање у стварању драмског истраживања је кључно. Поред тога, разговор је важан, јер делује као мост ка писаном језику, што је посебно тачно, када усмени задаци захтевају од учесника да јасно изнесу своје мишљење слушаоцима, где треба да размотре шта желе да кажу и како то да кажу. У оквиру овога, подразумева се појам когнитивног развоја и важна улога говора у постизању циља. Пошто су разговор и дискусија интерактивни процеси, ученици и наставници играју значајну улогу у развоју когнитивног мишљења и усмених вештина.

Дискусија у учионици, може у великој мери зависити од тога како наставник примењује питања. Ниландс (Neelands) тврди да је „Драма медиј који доводи у питање. Она настоји да поремети, прошири или промени наше разумевање у вези тога ко смо и шта постајемо“. Методолошки гледано, драма се може користити као термин преиспитивања у којем се може расправљати о потенцијалним ставовима, истраживати и оспорити. На крају крајева, чинећи ово, неко је приморан да размотри ко смо, гледајући неког 'другог' у одређеном контексту.

Питања су алати везани за ово, и заиста су они фундаментални део развоја критичког мишљења.

Питања се могу користити за појашњење, међусобно испитивање, изазов или како би пружила „проверу стварности“ (reality check). Различита питања подстичу различите одговоре. Првенствено се питања у драми уклапају на два различита места: *отворена питања* – она која отварају дискусију и не захтевају унапред одређен одговор и *затворена питања* – која често садрже 'тачан' или 'нетачан' одговор. Међутим, питања су сложенија од овога, а питање које поставите, драма ће често одређивати облик, правац или ток драмског објашњења.

На пример, можете тражити од ученика:

- **Листу:** О којим облицима насиља сте учили? Какво понашање може навести људе да се осећају непријатно?
- **Да наведу информације:** Да ли знате права деце?
- **Открију процесе и осећања:** Шта мислите о слободи? Како то можемо приказати?
- **Тестирају потенцијал:** Да ли би политика била другачија да је више политичарки? Шта би било другачије?
- **Морално/ етичко расуђивање:** Да ли треба поштовати свачију тачку гледишта?
- **Објашњење:** Зашто неки људи имају више моћи од других?

Важно је водити рачуна о врсти питања које постављамо и сврси тих питања. Међутим, фацитација није само постављање питања, већ и слушање одговора. Често ће ученици понудити одговор на основу свог предходног културног и/или друштвеног искуства. Важно је да наставник драме то саслуша.

Самосвест о позицији наставника према ученицима која се огледа у језику и покретима, може допринети изградњи поверења и стварању безбедног простора за ученике. Ово је кључни елемент истраживања озбиљних питања и проблема, као што је родно засновано насиље.

Отварање у учионици и охрабривање ученика више него иначе, може звучати ризично за оне који немају искуства у раду на овај начин. У овом приручнику, одабрали смо планове часова за које верујемо да су у великој мери безбедни. Ако наставник може размотирати следеће препоруке, неће бити изазов одржати учионицу демократским, а истовремено и сигурним простором.

- **Увек радимо на фикцији:** истражујемо фиктивне приче о измишљеним (или неизмишљеним) људима. Фикција даје заштиту учесницима, јер ми не испитујемо своје личне проблеме, већ туђе. Треба избегавати директну дискусију, посебно драматизацију личних сећања или прича, јер је то терапија/психодрама која захтева године образовања и искуства. Учесницима мора бити јасно да радимо на фикцији, током целе сесије.
- **Увек користимо дистанцирање:** фиктивне улоге учесника су удаљене од њихових живота, како у времену тако и у простору. Слободно прилагодите било који од понуђених планова часова, како бисте обезбедили неопходну удаљеност, или ако дистанцирање није могуће, избегавајте коришћење тог специфичног плана. Дакле, нпр. у случају да имате избеглице у вашем разреду, препоручујемо вам да избегавате коришћење лекције драме, која истражује талибанску агресију.
- Што више вежбате да радите на овакав начин, видећете да се **већина ситуација може решити унутар процеса**. Врло је мало случајева, када процес треба зауставити, а о ономе што се догодило треба одмах говорити. Такви **недостаци** вероватно нису толико

различити од онога што неко не би толеришао у фронталној настави ил чак током паузе, као што је физичка или вербална агресија, расистичке или сексистичке шале или директне увреде.

- **Бука је нормална**, посебно када дате задатак који ангажује ученике. Партиципативне методе ће значити много бучнију учионицу од онога на шта сте навикли у фронталној настави.
- **Тишина је такође нормална**. У случају да не добијете одмах одговор ни на једно од ваших питања, усудите са да сачекате чак 10-20 секунди. Можда је ово први пут да се неким од ваших ученика постављају тако отворена питања, па ће им можда требати времена да размисле о свом мишљењу и да га формулишу. Ако тишина и даље траје, питајте групу да ли је питање јасно или им је потребно појашњење. Ако разумеју питање, али се не осуђују да поделе своје мишљење, поделите их у мање групе или чак у парове и замолите их да донесу само реченицу, реч или цртеж.
- **Неуспех је у реду**. Све док можете да заштитите своју групу, апсолутно је прихватљиво ако не успете у потпуности да спроведете план часа или један од облика рада не функционише савршено. Ово нуди прилику за учење и вама и учесницима. У многим случајевима видећете да учесници нису ништа приметили јер су толико уживали у раду на овакав начин. Верујте процесу и верујте својим учесницима. Вежбање вођења драмских сесија је исто као и учење било чега другог: што више вежбате, то ћете бити бољи.

Драмско образовање на Зоом-у

Аутор: *Mette Bøe Lyngstad*

Могуће је одржати драмску сесију на Зоом-у⁴⁶, али треба размишљати другачије, него на традиционалној драмској сесији. Учесници и наставници морају научити да рукују Зоом-ом, како би искористили потенцијале и могућности. У овом делу ће бити наведено неколико савета, о томе како се неке од конвенција могу применити у Зоом-у.

- На пример, могуће је уоквирити учеснике у ситуацију: учесници могу да уђу у улоге у фиктивном времену, на фиктивном месту. **Промена позадине**, може помоћи да се визуализује локација лика.
- Такође је могуће, **променити име** у измишљено. Ове карактеристике може користити фацилитор, а могу и учесници.
- Учесници такође могу **писати у улози** и читати наглас, или поделити у ћаскању.
- Чет (ћаскање) се може користити за спровођење једноставних **анкета**.
- Учесници се могу позвати да направе **статичну слику** испред камере, попут фотографије.
- Иако учесници нису у заједничком простору, они и даље могу сами, у паровима или мањим групама да **импровизују** мале покрете, дијалоге или чак читаве сцене.
- Рад у малим групама или рад у паровима је могућ у **просторијама за излазак** на зоом-у (breakout rooms).
- Такође је могуће направити **колективни цртеж**, користећи зоом-ову функцију "Annotations". Натавник може дати упутства или дозволити учесницима да заједно нацртају слику.
- **Дискусија и разматрање** након драмских сесија су такође могући на Зоом-у.

2. Планови часова

Ово поглавље нуди планове часова, који се могу реализовати у учионицама средњих школа. Компилација коју овде налазите покрива различите теме везане за РЗН (GBV), и такође одражава различите приступе драмском и позоришном образовању

Пошто различити контексти захтевају различите лекције, које треба развити, *ми настављамо да унапређујемо овај пакет ресурса онлајн*. Овде су објављени бројни нови планови часова, праксе, па чак и различите верзије планова, којима се може приступити на вебстраници пројекта!

Такође вас охрабрујемо да размислите шта би било најбоље за вашу групу и прилагодите план у складу са тим. Можете помоћи другим наставницима, тако што ћете се пријавити на нашу веб страницу и поделити своје искуство о променама које сте направили, потешкоћама које сте искусили или резултатима које сте постигли на мрежи уз заједницу.

Сваки план лекције почиње са неким основним информацијама, које се тичу времена, простора и групе која то може остварити. Након тога следи кратак резиме и разјешњени су циљеви лекције. Ми такође пружамо неке информације о практичним разматрањима која треба узети у обзир. Ово прати детаљан опис плана и додатне могућности за израду и адаптацију часа.

Могу ли? Како се осећати, заштитити своју приватност и лични простор

Аутор: Анђелка Николић (са додатним активностима од стране Ninna Mörner и Delphine Cartier)

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
45' (са активностима: 90')	Празна учионица, фискултурна сала, на отвореном	11 – 18 година	Није обавезно	(1 -5) 2

Резиме лекције

Час се бави темом личног простора и потребом за приватношћу и оснажује децу и младе да препознају сопствену зону удобности и безбедности, као и да поштују границе других људи. Заснива се на физичким и менталним вежбама, али укључује и вербално истраживање/дискусију.

Специфични циљеви лекције

Познавање и љубав према свом телу (такво какво јесте) важна је тема за тинејџере. Намера нам је да оснажимо младе да поставе границе свог личног простора, али и да препознају друштвене ситуације у којима други људи поштују ове границе.

Неопходни материјали и припрема

- Просторија без ометања и буке, са довољно **празног простора** за све ученике како би могли да шетају, опуштају се и да изводе једноставне физичке вежбе (**празна учионица, теретана** или чак отворени простор без сметњи и буке).

- Озвучење за пуштање музике (није обавезно).

Први део: “Моје тело” (10-15 мин.):

Први део се састоји од физичких активности структурираних од неколико задатака. Циљ је да се учесници опусте, загреју а затим и да истраже предмет лекције.

Задатак 1.1:

Изаберите своје место у просторији, тако да имате довољно простора да се осећате слободно и пријатно. Дубоко удахните, задржите неколико секунди, а затим издахните. Поновите 5 пута. Сада, замислите да сваки пут, када издахнете ваше тело постаје мање. Покушајте, такође физички, како би га умањили што је више могуће. Пробајте своје „мало тело“. Како се креће? Како звучи? Какав је осећај бити мали? Можете се кретати као „мали“ и упознавати остала „мала тела“.

Задатак 1.2:

Сада покушајте да ваше тело буде што веће (испружите ноге и руке). Пробајте своје „велико тело“. Како се креће, како звучи? Какав је осећај бити велики? Можете се кретати као „велики“ и упознавати друга „велика тела“.

Задатак 1.3. - дељење:

Вратите се у вашу нормалну величину, седните у круг. Укратко размените утиске: какав је осећај бити велики/мали? Можете ли повезати ово искуством са неком стварном ситуацијом коју се искусили? Када/зашто сте се осећали велики/мали?

Други део: “Могу ли ? » (25-30 мин)

Задатак 2.1:

Док и даље седите у кругу, поделите учеснике у две групе, бројећи 1,2,1,2... Све „јединице“ чине једну групу, а све „двојке“ чине другу групу. Сада две групе треба да стоје у две линије са максималном раздаљином између (нпр. поред два супротна зида просторије).

Успоставите контакт очима са учесником који стоји на супротној страни. Полако ходајте према свом партнеру и покушајте да пронађете оптималну близину/удаљеност.

Питање је: како пронаћи удаљеност која је довољно добра за обе особе, и притом мора бити пријатна? Још теже питање је: како пронаћи удаљеност која је довољно добра за обе особе?

Задатак 2.2: Могу ли?

Изаберите особу и питајте је: Могу ли заузети ваше место? Ако он/она одговори са „да“, ви заузimate њено/његово место, а он/она треба да замоли другог учесника да заузме његово/њено место. Ако је одговор „не“ питајте другу особу.

Тада се може развити питање „Могу ли“:

Могу ли да додирнем вашу руку (раме, косу...?) Могу ли да те загрлим? Могу ли ти рећи нешто лепо?

Главно правило је једноставно: ако је одговор 'не', морамо то да поштујемо, а, ако је одговор 'да', можемо да додирнемо.

Вежба се може развијати, а ученици могу унапред да одреде делове тела које ће тражити да додирну, а исто тако могу изабрати одговор на који део тела и коме би рекли 'да' или 'не'. Треба подвући чињеницу да су увек слободни да промене мишљење током вежбе! Важно је да не осећају притисак да удовоље било коме другом, већ да стално слушају своје жеље. Проверите да ли се сви осећају пријатно.

Задатак 2.3.: Даље развијање вежбе

Не/не

Замолите групу да остане на својим местима и да уради исто оно од раније, да одговарају само са 'НЕ'. Не могу рећи 'да', чак иако то желе. Поред тога, када добију 'не', мораће да одговоре са „хвала“.

Да/не са ентузијазмом

Замолите групу да остане са својим паром, и да приметите да ли осећају ентузијазам на помисао да би били додирнути. Ако осете ентузијазам, на помисао да буду додирнути, онда би требали да одговоре са „да“. Ако не осећају истински ентузијазам на помисао да буду додирнути, онда би требали да одговоре са „не“. Прималац треба да одговори са „хвала“, након добијања одговора на дато питање, било да је то „да“ или „не“.

Додатни део, ако желите

Урадите као и у претходној вежи и реците ученицима да прималац може да повећа прецизност или понуди питаоцу контра понуду. На пример: питалац каже „могу ли да вам додирнем руку?“ и рецимо да би прималац желео да каже 'не' на то да му се додирне рука, могли би да дају контра понуду и одговоре са „не, али можете да додирнете моју леву надлактицу“. Питалац такође може бити прецизан, на пример: „могу ли додирнути вашу леву руку на 10 секунди?“

Резиме дискусије након вежбе: питајте ученике да ли су уочили разлику између првог пута када су могли да одговоре са „да“ или „не“ и другог пута када су морали да осете ентузијазам да би одговорили. Да ли је друго „да“ било искреније? Да ли је било лакше рећи „не“ у последњем делу, након што сте урадили вежбу „не/не“? Да ли генерално мисле да је тешко рећи „не“? Ако је одговор потврдан, зашто? Шта је лакше бити: питалац или прималац?

Даље активности

а) Разумевање и дискусија о сагласности (20-25 мин.)

Могуће дискусије о активности:

Наведите појам пристанка на сексуалне радње, и нагласите да би сте желели да разговарате о томе на који начин они мисле да се пристанак може дати/примити и када.

Замолите их да наведу: Који сигнали означавају то да неко жели да ступи у сексуални однос са вама?

Који сигнали означавају да неко не жели да ступи у сексуални однос са вама?

Питајте групу и дискутујте: Да ли пристанак на љубљење, означава и пристанак на било који други вид/облик секса?

Разговарајте о томе да увек постоји могућност промене мишљења и да пристанак на један вид интимног чина, јесте пристанак на само тај чин. Пасивност је уобичајен начин да покажемо, да нешто не желимо. Нарочито, када бринемо о томе да не повредимо другу особу или када смо уплашени. Што је субјект осетљивији, тим је већа вероватноћа да искажемо неслагање, тиме што смо пасивни. За многе је секс посебно осетљива тема. Понекад се замрзнемо и потпуно изгубимо способност да се померимо или било шта изговоримо. Ово се назива бити „замрзнут у страху“ и врло је уобичајено када не желимо секс, а ти сигнали нису уважени. То је оно што морамо да имамо на уму, када желимо да остваримо сексуални однос са неком особом. Ако не добијемо потврдни сигнал, онда то само по себи значи „не“.

Питање: Да ли обично и у другим околностима тумачите пасивност као 'не'.

Сумирајте и будите јасни: постоји мит да морате пружити велики отпор како бисте доказали да не желите да остварите сексуални однос и „браните своју част“. Такође, постоји мит о томе да жене које не пружају отпор пристају на сексуални однос.

Направите сопствене Гиф-ове (GIF) о пристанку (30 мин.)

Сврха: Када погледате видео о шољици чаја, замолите ученике да буду распоређени у групе, од по 4 особе и нека креирају мини сцену која се односи на видео који су одгледали, и који они лично могу да повежу са одговарајућим ГИФ-ом за тинејџере.

Припрема:

1. Корак: погледајте видео о шољици чаја, 3 минута:
<https://www.youtube.com/watch?v=oQbei5JGiT8>
2. Корак: расподелите ученике у групе од по 4 особе, и замолите их да направе мини сцену (5 секунди) где ће исценирати сцене из њиховог свакодневног живота, које подсећају на ситуације из видеа о шољици чаја. (7 минута)
3. Корак: нека свака група, једна за другом покаже своју мини сцену или сцену статуе, разреду. Када заврше са презентовањем рада, нека говоре о својим мислима и идејама приликом креирања тог рада. (15 минута)
4. Корак: када се део вежбе заврши, позовите их да заједно разговарају о међусобним „реакцијама“ у учионици. (8 минута)

Додатно: ако наставник жели, могли би да сниме мини видео записе, поделе их са школом и од њих направе пројекат како би се проширила реч о сагласности.

Додатни материјали:

Истражите појам пристанка и сексуалног злостављања. Појам *информисаног пристанка* је од суштинског значаја у већини закона о сексуалном злостављању.

Информисани пристанак⁴⁵: Када се разматра о томе да ли је дело почињено против воље неке особе, важно је размотрити питање сагласности. Информациони пристанак се даје добровољно и слободно на основу јасног уважавања и разумевања чињеница, импликација и будућих последица неке радње. Да би одобрио пристанак на основу информација, дотични појединац мора имати све релевантне чињенице у тренутку када је пристанак дат и мора бити у стању да процени и разуме последице неке радње. Они такође морају бити свесни и имати моћ да искористе своје право да одбију да учествују у некој радњи и/или да не буду принуђивани (тј. да буду убеђени путем силе и претњи). Уопштено се сматра да деца нису у стању да дају информациони пристанак, јер немају способност и/или искуство да предвиде последице неке радње и можда не разумеју или неће бити охрабрени да могу искористити своје право на одбијање. Постоје и случајеви у којима пристанак можда неће бити могућ због когнитивних оштећења и/или физичких, сензорних или развојних потешкоћа.

Пристанак (сагласност)⁴⁶: Од 2018. у Шведској постоји сексуални преступ, заснован на идеји слободне воље. Сексуалне активности морају бити чин слободне воље, у супротном сматрају се злочином. Секс као чин слободне воље означава да су особе које су укључене изразиле јасан пристанак на сексуални чин користећи речи или говор тела. Ово је разлог због којег је важно саслушати, питати, проверити и показати поштовање. Морате бити сигурни у оно шта други људи заиста желе. Како би доказали да употреба насиља или претњи нису неопходни, како би особа била оптужена за, на пример, силовање. Такође, није неопходно доказивати да је неко искористио посебно рањиву ситуацију друге особе, на пример, пијано стање те особе. Ако секс није чин слободне воље, сматра се злочином.

Сви сексуални чинови морају бити одобрени од стране друге особе (слободне воље) у складу са овим новим шведским законодавством: давање пристанка на једну врсту сексуалног чина, не значи да је исти пристанак валидан и за друге радње. Стога је важно питати или на други начин дознати шта особа мисли о сваком следећем сексуалном чину. На пример, ако је особа дала до знања да жели да има орални секс, то не значи да жели да учествује у вагиналном или аналном сексу. Особа мора рећи или показати да жели да учествује у сваком наредном сексуалном чину, без обзира на то ко је преузео иницијативу.

Додатни савети за наставнике:

Понекад се тинејџери осећају непријатно док раде физичке вежбе, јер су несигурни у вези свог тела. Посматрајте и видите како би ваша група могла да реагује, и да ли су у стању да те активности схвате озбиљно. Наставник, такође мора бити свестан да тема лекције/радионице може бити осетљива за неке учеснике. Ако примети да је дете можда имало трауматично искуство у вези са питањем приватности/личних граница, радионицу треба модерирати на такав начин да ће дете бити заштићено (тј. треба променити активности). У том случају наставник се мора обратити школском педагогу/психологу, као би пронашао начин да пружи неопходну подршку и помоћ детету.

Вежбе вредности

Аутор: Hanna Melanton Appelfeldt, Delphine Cartier and Ninna Mörner

Време трајања	Неопходан	Узраст	Претходно	Ниво тежине
---------------	-----------	--------	-----------	-------------

⁴⁵ https://gbvguidelines.org/wp/wp-content/uploads/2015/09/TAG-EDUCATION-08_26_2015.pdf

⁴⁶ <https://www.frivilligtsex.se/summary-in-english/>

	простор		познавање драме	за наставника
45' (са активностима: 90')	Празна учионица, фискултурна сала, на отвореном	11 – 18 година	Није неопходно	(1 -5) 2

Резиме лекције

Ова лекција нуди различите облике вредносних вежби и низ изјава које наставници могу користити у сврху креирања дискусије о питањима везаним за родно засновано насиље, родне стереотипе, друштвене и личне вредности.

Специфични циљеви лекције

Сврха вежби вредности је да се започне дијалог о изјавама и питањима која се постављају и да се дискутује о различитим решењима и приступима проблему, који се овде односи на родно засновано насиље. Изнесене мисли и мишљења, не морају бити коначна и добро формулисана, већ ученици могу заједно помоћи једни другима како би развили своје мисли даље, слушајући с поштовањем и схватањем, и на тај начин могу преиспитати своје ставове.

Шта су вежбе вредности

Вежбе вредности стварају структуриран начин за покретање отворених, неосуђујућих дијалога и разговора. Општа сврха јесте да омогући учесницима да размисле о својим, туђим и друштвеним вредностима, као и да изразе своја мишљења, размисле о њима и што је најважније, да учествују у расуђивању других. Нема нетачних одговора, нити тачних мишљења, учесници се морају осећати слободним да заузму став, без страха од осуђивања или непоштовања. Вежбе вредности су такође корисно средство за преузимање групних структура и стварање простора за све у групи. Учесници стичу повишену свест о сопственим и туђим вредностима. То је такође алат који има за циљ да олакша учесницима како би се усудили да заступају своја мишљења и осећања.

Важно је подсетити ученике да се од њих тражи само да заузму став који им тренутно делује као исправан. Они очигледно, могу да промене свој одговор, кад год пожелу. Од ученика се не тражи да деле личне приче, него њихова мишљења о постављеном питању. Они који не желе да разговарају о томе зашто су изабрали одређени став, не морају то да раде. Најважније је да учесници размисле о сопственим увидима.

Када ученици заузму став о неком питању, ученици се подстичу да поделе и саслушају аргументе једни других. Ово се може извести на различите начине. Било би добро да почнете тако што ћете пустити ученике да разговарају у паровима, или у малој групи. Касније, могу да поделе своје дискусије са разредом.

Правила: (савети)

Запамтите да је опционално учествовати и одговарати: бити у могућности разрадити мисли и поделити их наглас је само прилика која се нуди ученику – а не обавеза. Не постоји исправно или погрешно. Не прекидајте говорника. Покушајте створити истраживачку атмосферу и забавите се! Међутим, немојте дозволити да кршења или недемократски изрази остану неоспорени.

Поред тога, ако ученик стоји сам на броју или у углу (који представља вредност), препоручујемо наставнику да се постави уз ученика, како би га подржао и како би заједно размишљали.

Неопходни материјали и припрема

За ове вежбе потребно је довољно простора за кретање групе, а величина потребног простора зависи од облика вежбе, изабране од стране наставника.

Детаљан опис активности које води наставник

Вежба – стани на линију:

Сврха: започните разговоре у којима су сви вољни да изразе своје мисли и мишљења. Вежба испитује тему/изјаву коришћењем скале између екстрема, да би се расветлили многи аспекти и начини тумачења проблема.

Припрема: положите шест нумерисаних белешки на под. Кажите вашу тврдњу, а затим замолите ученике да се поставе према томе у зависности у ком се степену слажу са тврдњом на нумерисаним белешкама.

Означавање бројева: 1 (у потпуности се слаже са тврдњом) - 2 - 3 - 4 - 5 -6 (уопште се не слаже са тврдњом)

Изјаве:

Започните са текстом да би сте проверили да ли су сви у разреду разумели вежбу: лето је боље од зиме.

Следеће изјаве су карактеристичне у четири различите теме. Међутим, наставник може изабрати исказе из различитих категорија и направити сопствену листу. Исте изјаве се могу начи у неколико категорија пошто се уклапају у неколико тема.

Једнакост:

- Мушкарци чешће доносе одлуке уместо жена, него обрнуто.
- Живимо у равноправном друштву.
- Девојчице и дечаци се третирају подједнако/различито.
- Девојчице и дечаци се третирају подједнако код куће.
- Девојчице и дечаци би требали да имају једнака права на образовање и рад.
- Равноправно друштво би било једнако корисно за мушкарце као и за жене.
- Жене злостављају мушкарце у једнакој мери као што мушкарци злостављају жене.
- Девојчице су природно боље у кућним активностима од дечака.
- Девојка која је пољубила (или имала сексуални однос) са 10 момака ће бити третирана на исти начин као и момак који је пољубио (или имао сексуални однос) са 10 девојака.
- Горе је по девојку да има лошу репутацију, него по дечака (наведите следећа питања: Које су то лоше гласине с којима девојка може бити повезана? Шта се дечацима убраја под лошу репутацију? Како то утиче на њих? Да ли то на њих утиче другачије?)
- Девојка која стекне лошу репутацију је сама крива за то.

Родни стереотипи:

- Девојке су чешће жртве сексуалног узнемиравања, него мушкарци.
- Мушкарци чешће доносе одлуке уместо жена, него обрнуто.
- Девојчице су осетљивије од дечака.
- Дечаци не заплачу тако брзо, као девојчице.
- Дечацима и девојчицама је тешко да буду само у пријатељским односима.
- Жене и мушкарци могу радити исте послове.
- Лакше је девојкама да одбију секс, него момцима.
- Момци имају већу потребу за сексом од девојака.
- Девојчице су послушније од дечака.
- Тешко је бити задовољан својим изгледом.
- Девојке очекују од дечака да преузму иницијативу.
- Дечаци причају више о сексу од девојака.

Насиље:

- Девојке су чешће жртве сексуалног узнемиравања, него мушкарци.
- Породично насиље је чешће међу имигрантским породицама.
- Насиље у породици се углавном догађа када су парови у пијаном стању.
- У реду је понекад користити насиље ради васпитања.
- Физичко насиље је горе од психичког.
- Жене злостављају мушкарце у једнакој мери као што мушкарци злостављају жене.
- Права љубав често почиње свађом.
- Ако вас дечко удари и касније покаже да му је заиста жао због тога, то се више неће поновити.
- Жене често лажу да су злостављане како би се осветиле бившем партнеру.
- Насиље у породици или између супружника је приватна ствар.

Питања у вези секса, као што су сексуално узнемиравање, сексуална оријентација, пристанак и порнографија:

- У реду је слати нежељене слике пениса.
- У реду је ширити голишаве слике других.
- Девојке су чешће жртве сексуалног узнемиравања, него мушкарци.
- Морате прихватити сексуалну понуду, кад год ваш партнер то затражи од вас.
- Лако је бити отворен у вези своје сексуалне оријентације.
- Жене злостављају мушкарце у једнакој мери као што мушкарци злостављају жене.
- Лако је рећи 'не' сексу.
- Девојка која је пољубила (или имала сексуални однос) са 10 момака ће бити третирана на исти начин као и момак који је пољубио (или имао сексуални однос) са 10 девојака.
- У реду је бити с неким истог пола.
- Дечаци имају већу потребу са сексом од девојака.
- Порнографија може утицати на нечији поглед према сексу.
- Девојке понекад пристају на секс иако то не желе.
- Дечаци причају више о сексу од девојака.
- Порно филмови могу пружити добре информације о сексу.
- Лакше је девојкама да одбију секс, него момцима.

Могући облици вредносних вежби:

Промена седишта: ученици седе у кругу на столицама. Ако се слажу са изјавом, мењају места, ако се не слажу са тврдњом, или не могу да се одлуче, остају да седе на свом месту. Поставите столице за све у круг и додајте једну празну столицу. Наставник стоји у кругу или ван круга и чита изјаве, једну по једну. Ова вежба је брза, јер не би требало превише да размишљају, нити да имају довољно времена да проучавају реакције и „одговоре“ једни других.

Да, Не, Можда: Алтернатива је да користите изјаве и замолите ученике да стану на речи 'да', 'не' или 'можда'. Изложите три белешке са текстом 'да', 'не' и 'можда' на под. Питајте учеснике да стану на белешке које одговарају њиховом одговору на дате изјаве.

Вежба: четири ћошка

Наставник представља питање и даје четири различита одговора. Сваки ћошак представља један од одговора. Када се постави питање, ученици ће отићи до ћошка за који сматрају да представља одговор који је најприкладнији.

Углавном постоји опција „слободног избора“ као одговор, што значи да ће ученички кутак разговарати о својим размишљањима и идејама о одговарајућем алтернативном решењу.

Наравно, наставник може да бира између питања испод. Ипак, препоручујемо наставницима да почну са питањем број 1, како би увели тему о родно заснованог насиља. Предлажемо следећи редослед питања, али она се такође могу постављати појединачно, или као што доле предлажемо за групе.

Испод сваког питања и потенцијалних одговора налази се кратак текст, који ће помоћи наставнику у дискусији са учесницима, након што заузму став и поделе своја размшљања. Важно је да ове белешке помогну у организовању дискусија, али нису „решења“ или „тачни одговори“; циљ је саслушати различита мишљења ученика.

1. Шта је родно засновано насиље?

- а. Друштвени проблем
- б. Мушкарци који туку жене
- ц. Злочин
- д. Породични проблем

Родно засновано насиље су сви одговори наведени изнад, и стога је потребна дубља дискусија и анализа јер има толико аспеката и слојева.

2. Пре свега, шта мислите да би требало учинити да се спречи насиље мушкараца над женама у нашем друштву ?

- а. Променити норме мушкости
- б. Сестринство – више информација и подршке за жене
- ц. Јача женска права/закони
- д. Строже казне

Како би се спречило насиље мушкараца над женама у нашем друштву, сви горе наведени одговори морају бити укључени. Морамо да променимо норме мушкости, али и да створимо јаче сестринство, како бисмо женама понудили више информација и подршке, али и били у могућности да разговарају о својим проблемима јер о томе може бити много табуа. У зависности од тога где се налазите у свету, закони се могу разликовати, па може бити тако да закони у вашој земљи морају бити модернизовани и прилагођени. Штавише, иако неке земље

имају сјајне законе, можда ће морати боље да их спроводе, како би починиоце сматрали одговорним за своја кривична дела, а можда и строже казне.

3. Шта мислите да уопште тера мушкарца да туче жену?

- а. Она га провоцира
- б. Он жели да одлучује
- ц. Он се не осећа добро
- д. Пијан је

Главни разлог зашто мушкарци злостављају жене, јесте због родних стереотипа, због којих осећају да имају право да испољавају/повређују/доминирају „својим“ женама. Можда се психички не осећа добро, али то не може бити изговор за ударање неког, нити алкохол, провоцирање или жеља да исправи нечије понашање као изговор за извршавање кривичног дела.

4. Како се можемо супроставити насиљу у интимним односима?

- А.Променити понашање мушкараца
- Б.Боље штити жене
- Ц.теже казне
- Д.Сопствени избор

Све горе наведено су начини супростављања насиљу у интимним односима. Мушкарци морају преузети одговорност за своје понашање, зато што су главни извршиоци. Женама је потребна заштита како од насиља и насилних веза, тако и када одлучују да напусте насилног партнера, потребна им је заштита од ухођења, па чак се и фемцид често дешава, као резултат напуштања насилног партнера. Правни систем такође мора бити оштрији, чак и ако се, наравно, може расправљати о томе где се могу наћи слабости у правном систему. Сопствени избори могу укључити аспекте, као што су подизање свести, образовање, уклањање стигме, промена ставова, итд.

5. Шта мислите да првенствено доводи жене до тога да уђу у везу која постаје насилна?

- А.Заљубе се/ заслепи их љубав
- Б.Желе га спасити/ желе претворити лошег дечака у финог момка
- Ц.Он је савршен/ идеалан човек, узбудљив, другачији, веома мужеван
- Д.Сопствени избор

Имајте на уму да је мушкарац већину времена фин, брижан и пун љубави на почетку везе. Након неког времена он постепено предузима кораке ка контролисању, смањује јој простор и постаје насилан физички или психички. Жене често улази у везе, а да ни не примећују знакове насилног понашања, управо зато што их он у почетку не показује.

6. Зашто девојка одмах не остави свог насилног дечка?

- 1. Она нема куда
- 2. Стид/кривица
- 3. Она се нада да ће се променити
- 4. Плаши се освете

Све горе наведено су тачни одговори. Често је напуштање насилног партнера дуг процес. У почетку се нада да ће се променити, ако се буде понашала другачије. Када схвати да се он не мења, без обзира на то шта она чини, она је већ изложена великом насиљу и због тога може осећати кривицу и стид. Често је била и изолована од стране њега, она можда не зна где да се

обрати за помоћ и плаши се онога што он може урадити, ако она покуша да оде. Треба додати да је насиље којем је изложена чини преокупираном суочавањем са насиљем. Често се насиље уводи постепено, а жртва се постепено прилагођава на то. Укратко, то је компликован процес, који није лако уочити одједном.

7. Шта мислите да треба предузети, ако видите да је неко изложен насиљу/злостављању у школи?

1. Сами директно интервенишите
2. Обавестите одраслу особу / наставника
3. Питајте друге у близини за помоћ
4. Сопствени избор

Све горе наведено би могло да се уради. Међутим, запамтите да понекад не можете интервенисати сами јер би то могло бити опасно. Стога би било боље контактирати друге особе или полицију. Разговарајте о различитим ситуацијама злостављања којима бисте могли да присуствујете у школи, и на шта се позивају. Особи која је била изложена нападу/насиљу може бити потребна помоћ и подршка у поновном успостављању поверења у свет око себе. Изградња новог осећања поверења и сигурности, један од најтежих корака у опоравку од насиља/злостављања/ сексуалног напада, зато будите ту уз њих и саслушајте их.

8. Који је најбољи начин рада за родну равноправност?

1. Законодавство
2. Стицање знања у школи
3. Утицај на родитеље како би променили ставове
4. Слободан избор

Све горе наведени одговори су тачни и позитивно утичу на различите слојеве проблема. Можда ће бити потребно законодавство у целини да би се направила друштвена промена и легално подржали људи. Може укључивати родитељско одсуство, фиксни број места за жене у одборима или друге врсте пописа. Знање у школи, став и знање родитеља су кључ за будуће генерације да знају своја права, али и зашто је родна равноправност толико важна како за њих саме, тако и за друштво у целини.

Предложене групе тема:

Насиље мушкараца над женама у интимним односима:

Питања: 1. Шта је родно засновано насиље? 2. Шта мислите да уопште тера мушкараца да туче жену? 3. Шта мисли да првенствено доводи до тога да жене заврше у насилним везама? 4. Зашто девојка не напушта свог насилног дечка? 5. Како се можемо супротставити насиљу у блиским односима?

Улога друштва у вези са родно заснованим насиљем:

Питања: 1. Шта је родно засновано насиље? 2. Који је добар начин рада за родну равноправност? 3. Шта мислите да би прво требало учинити да се спречи насиље мушкараца над женама? 4. Шта мислите да би требало урадити ако видите да је неко изложен насиљу/ злостављању у школи?

Даље активности

Вежба четири угла може лако бити праћења вежбом форум театра. Молимо прочитајте поглавље 3.5. Форум театар вежбе за више информација.

3.3. Сликање жена – визуелни приказ жена у историји уметности и савременим медијима

Аутор: Анђелка Николић

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
45'	Простор за групни рад	14 – 18 година	Није обавезно	(1 -5) 2

Резиме лекције

Лекција је фокусирана на питање: како су жене представљали визуелни уметници кроз векове, као и у данашњим медијима (новине, интернет...итд)? Анализирање садржаја, контекста, али и техничке стране различитих слика (слике, фотографије..), учесници се подстичу да идентификују стереотипе и конвенције које прате портрет жене и заузму критични став према њима.

Специфични циљеви лекције

Главни циљ часа је да омогући ученицима да боље разумеју дугу традицији родне неправде и њене трагове у данашњем свету, те да их учини осетљивијим и критичнијим, када су у питању родни стереотипи. С друге стране, коришћење методе анализе слике, помаже им да развију машту, креативност и критичко мишљење.

Неопходни материјали и припрема

Основни материјали за ову лекцију су 9 слика, по избору наставника. 3 слике морају бити историјске (целе слике или одломци слика), 3 из маркетиншке индустрије и 3 документарне фотографије. Жене на сликама могу бити анонимне или познате личности. По могућству, из различитих периода, геополитичког и друштвеног контекста. Могу бити забележене у раду, другим активностима или само у позирању. Што је више различитих слика, биће интересантније учесницима⁴⁷.

Слике треба штампати на тврдом папиру, минимална величина формата је А5 формат. Сваку слику треба исећи на 3 дела, тако да укупно имамо 27 комада.

Напомена: Укупан број комада треба да одговара укупном броју учесника.

Детаљан опис активности које води наставник

а) Попуњавање слика/подела група (15 минута)

⁴⁷ У овој фасцикли можете пронаћи неке слике – слободно изаберите друге слике, које би могле бити интересантније вашој групи:

https://drive.google.com/drive/folders/1cEacNxOXtanhC1_wPcxKQ8PR8h9O1VX?usp=sharing

Наставник ставља делове слика на под, тако да је само задња страна (која је бела) видљива. Сваки учесник треба да одабере један комад и не показује другима.

Стајаће у кругу. Један по један, учесници ће покушавати да објасне путем пантомиме (да објасне без речи) шта је приказано на комаду који су добили. Циљ је помоћи осталим учесницима, који имају остала два комада одређене слике да то препознају и удруже се, како би направили трио, који може употпунити слику. Игарјући ову игру (која може бити прилично забавна, као и свака пантомима), правимо 9 трија (7 слика = 1 група).

б) **Анализа слике/стварање сцена (20 минута)**

Сада, свака група треба да разговара о слици коју су употпунили, и да осмисли кратку сцену, која би увећала значење слике коју су добили. Могли би и да измисле више ликова, замисле ситуацију, причу иза те слике, додају текст, итд.

с) **Перформанс и дискусија о сценама(10 минута)**

Свака група изводи сцену коју је осмислила. Они то показују осталим учесницима, који имају слободу да коментаришу, постављају питања, итд.

У завршној дискусији, учесници деле искуство анализирања и „играња“ слика, и покушавају да открију стереотипе и конвенције у приказима жена, које су посматрали.

Додатни савети за наставнике:

Наставници могу помоћи ученицима да анализирају слике, постављајући им додатна питања:

- **Ко је на слици? Где? Када?** (да ли је то позната или анонимна лићност; године; статус; држање тела; израз лица; да ли зна да је сликају/фотографишу; шта она ради – да ли то изгледа као нешто уобичајено/свакидашње или нешто необично; да ли има друштво; какво је њено окружење; какав је ваш утисак о овој особи, итд.)
- **Контекст:** где је (шта мислите) ова слика објављена/експонирана/направљена, и у коју сврху? Шта је била намера аутора, и да ли мислите да је жена на слици била обавештена о томе? Мислите ли да је била изманипулисана/злостављана?
- **Технички детаљи:** како је слика настала (Специфични ефекти и разлози за то); да ли слика „лаже“, или представља стварност онакву каква јесте; шта можете речи о аутору (сликар, фотограф) и његов/њен однос са манекенком (моделом), итд.

Даље активности

Учесници могу бити подстакнути да се повежу са сликама, односно сценама које су осмислили како би направили позоришну представу о портретима жена. Ово би могао бити предмет других лекција/ проба, посебно ако се активност одржава са учесницима који су заинтересовани за позориште.

Такође, од њих се може (као домаћи задатак) тражити да пронађу нове/другачије слике жена и да објасне свој избор – или да направе исте оригиналне радове на ову тему.

Ваша моћ да рекреирате спот Били Ејлиш (Bellie Eilish)

Аутор: Adam Bethlenfalvy

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за	Онлајн верзија
---------------	-------------------	--------	---------------------------	----------------	----------------

				наставника	
90'	Учионица, простор за групни рад	14 – 18 година	Није обавезно	(1 -5) 3	Доступно

Резиме лекције

Ова лекција користи тематски повезану песму популарне извођачице Били Ејлиш (Твоја Моћ) (Billie Eilish - Your power) да би се сагледали најчешћи знаци злостављања у вези. Ученици имају прилику да поново направе видео клип, слике, и тренутке који представљају знакове насиља. Лекција нуди разиграни и измишљени оквир да је сама музичарка позвана да то уради.

Специфични циљеви лекције

Лекција има за циљ да учини тинејџере свеснијима о знаковима злостављања у нади да ће их на време припремити у својим или у односима пријатеља.

Неопходни материјали и припрема

Штампано писмо од "Billie Eilish"⁴⁸; одштампани текст песме *Твоја моћ (Your power)*⁴⁹, одштампана листа *знаци злостављања*⁵⁰, могућност да заједно одгледате спот песме⁵¹.

Детаљан опис активности које води наставник

Уоквировање лекције: Измишљена премиса ове лекције је Били Ејлиш (Billie Eilish), популарна поп певачица (музичарка), је послала писмо разеду, тражећи од њих да понуде неке идеје о томе како би њен музички спот могао бити поново креиран. Фацилитатор се може играти са овим информацијама на најприкладнији начин за групу, он/она може да глуми као да је заиста збуњен/збуњена због групе које је примила писмо и да их пита ко је Били Ејлиш (Billie Eilish), „Десила се једна јако бизарна ствар. Нашао/ла сам ово чудно писмо неке америчке музичарке на свом столу. Зове се Ејлиш или тако нешто? Да ли неко од вас зна ко је то?“

Или могли бисте бити веома одушевљени овим инцидентом и унети много енергија у групу. „Нећете веровати шта се десило! Нашао/ла сам данас писмо на свом столу, и једноставно га не могу задржати за себе – не можете ни замислити ко је писао групи!“

Читање писма: Централна активност лекције је уоквирена овим писмом. Оно позива групу да поново осмисли већ постојећи и прилично моћан видео. Група је позвана да постане кокреатор, али друштвени циљеви поновног креирања видеа су веома специфични и кључни за реализацију образовних циљева часа.

Слободно преправите писмо, како бисте га учинили специфичним за вашу групу, само имајте на уму да централни елементи (истакнути подебљаним словима) остају у њему. Такође, припазите на то да не додате превише додатних елемената који би могли скренути пажњу групе са теме о знаковима злостављања.

Драги Разреде,

⁴⁸ <https://drive.google.com/file/d/1ixjBjPyG0jVDabnEg-T1ZF48Dq2zxQlz/view?usp=sharing>

⁴⁹ https://drive.google.com/file/d/1micDHO_2SUR777tmUAS1JU7-QD0GwxsF/view?usp=sharing

⁵⁰ <https://drive.google.com/file/d/1MnNpM5eg4VcwVdqalNDDmVXjRmcDkOQv/view?usp=sharing>

⁵¹ <https://youtu.be/fzeWc3zh01g>

Мој пријатељ ми је причао о... (молимо да додате нешто конкретно што је група постигла везано за заједницу или нешто креативно, нешто у вези чега би могли бити одушевљени) и одмах сам помислила да сте ви људи које морам да контактирам са овом новом идејом пројекта која ми је прирасла срцу.

Можда сте видели један од мојих најновијих видеа “Your Power”. Заиста ми се допада видео који смо направили, али и одговори које сам добила, имам осећај као има много више потенцијала. Из порука које сам добила од младих људи, видим да их то заиста покреће, а има такође потенцијала да их упозори на насилне везе. Успела сам да исцедим нешто новца од Универзал мјузика (Universal Music) **како бих направила нову верзију спота за младе који експлицитно рефлектује насиље, злоупотребу моћи у вези**. Желела сам вас питати да ли имате неку идеју или замисао о овоме.

Можете ли да предложите неке конкретне идеје амблематских ситуација, препознатљивих тренутака злостављања или моћи у „романтичним“ везама? Ови тренуци би могли бити први знаци упозорења, који би могли допрети до мојих фанова – који би можда могли да постати свесни опасности, и да спасу себе од тога да постану жртве – или чак злостављачи!

Радујем се вашем одговору!

Загрљаји

Били

Било би одлично, ако водитељ (фацитатор), може да одржи почетак лекције у овој игривости, између фикције и стварности, вероватно читајући писмо (испод) , пре но што саопшти групи, потребно је да се понаша „као да“ је све ово стварно: „*Наравно, ово писмо сам ја написао/ла и оно је од мене, а не од Били Ејлиш (Billie Eilish) – али на основу оног што знам о њој, могло је бити. Хоћете ли ми се придружити у овој малој „лажи“, можемо ли се заједно претварати, као да је ово писмо од ње?*”

Гледање и анализа песме: Како би могли да радимо на песми, група је прво мора разумети - ово се може експлицитно изразити групи: „*морамо прво разумети песму, како би могли да размишљамо о новом споту*“. Корисно би било да заједно послушате песму и одгледате оригинални спот. Можете одштампати стихове и такође их прочитати заједно са групом.

Започните **дискусију** о чему се заиста ради. Шта је извор моћи у вези? Како песма и спот указују на злоупотребу моћи?

Задавање групног задатка: Фацитатор распоређује разред у групе (ви ћете најбоље знати колико ученика може најпродуктивније радити заједно) и затражићете од њих да раде на могућим сликама за нови видео. Како би помогли овоме, свака група добија копију документа „знаци злостављања“ (испод), циљ је изабрати један и размислити о томе који би био најбољи начин да га представите у видеу. Група треба да размисли о самој слици – и да од себе створе **статичну слику** – али такође морају размислити и о детаљима, како је треба приказати у видеу. У којој перспективи треба бити камера? Колико близу или далеко од тренутка? Хоће ли бити кретања камере у снимку? Да ли се људи крећу или су још увек у месту?

Групе треба да прочитају документ, и изаберу један од знакова за који сматрају да је најважнији младим људима и да детаљно раде на томе. Дајте им довољно времена за рад, али уверите се да су на правом путу, и да раде практично, када их будете обилазили, како би проверили њихов напредак.

Презентовање групног рада: Групе треба да изложе своје мисли, када време буде истекло. Корисно би било да покажу своје фотографије и, да објасне како би камера радила са тим сликама. Учесници могу постављати питања једни другима док презентују, али важно је да не осуђују радове других, већ да размишљају о томе шта они сматрају најбољим идејама, или како се идеје других група повезују са њиховим размшљањем.

Завршна дискусија: Разред може заједно размислити о томе шта би могли предложити Били Ејлиш у њиховом повратном писму. Писмо, наравно, не мора бити написано, али фацилитаор би требао имати за циљ да са групом сумира најважније знаке и најмоћније приказе ових знакова.

Фацилитатор/наставник се може захвалити групи на томе што су се придружили овој игри и што су схватили измишљено писмо озбиљно.

Онлајн верзија

Ову лекцију је могуће реализовати и онлајн путем Зоом-а, или друге сличне платформе. Већина активности се може спровести у оквиру главне говорне сале (main meeting room) – дискусије се могу олакшати, видеи и поруке се такође могу делити.

Групни рад треба прилагодити онлајн платформама. Док групе раде у **брејкаут собама (breakout rooms)** било би од користи да користе различите странице гоогле Џембоард-а (Google Jamboard)⁵² како би креирали своје слике и прикупљали идеје у облику који може да се дели са другима, након што се врате на заједнички састанак (meeting). Рад на мрежи би могао омогућити групама да више раде са видео записима – али би такође могли да пронађу материјале на мрежи који би могли да истакну њихове мисли.

Који су уобичајени знаци злостављања?

- Ваш партнер прати све што радите. Они прате где сте и са ким у сваком тренутку. Спречавају или обесхрабрују вас у томе да се јављате својој породици, да идете на посао или у школу.
- Ваш партнер инсистира да одмах одговарате на њихове поруке, е – маилове и позиве, такође захтева да зна ваше лозинке за друштвене мреже, е-мејл, и остале налоге.
- Насилан партнер може деловати љубоморно, укључујући и стално оптуживање да сте му неверни. Они могу покушати да контролишу потрошњу вашег новца, како конзумирате лекове или контрацепцију. Такође могу доносити свакодневне одлуке уместо вас, као нпр. шта облачите или једете.
- Можда се понашају понижавајуће према вама. Могу вас спуштати вређањем вашег физичког изгледа, интелигенције или интересовања. Можда ће покушати да вас понизе пред осталима или ће покушати да униште вашу имовину, или нешто до чега вам је стало.
- Насилан партнер се може понашати бесно, може имати непредвидиву нарав, тако да ни у једном тренутку не знате шта би могло да изазове проблем. Могу вас кривити за своје насилно понашање и запрети да ће вас повредити физички, повредити себе и чланове домаћинства, укључујући децу и љубимце.
- Могу вас повредити физички, путем ударања, пребијања, гурања, бацања, песничења, шутирања или уједања. Такође могу употребити, или запрети да ће у отребити оружје против вас.
- Могу вас сексуално злостављати, укључујући силовање или друге сексуалне активности. Могу погрешно претпоставити да пристанак на сексуални чин из прошлости, значи то да морате учествовати у истим чиновима и у будућности. Такође, могу погрешно претпоставити да пристанак на једну активност, значи пристанак на повећање нивоа интимности. На пример, насилник може претпоставити да сваки пољубац треба довести до секса.
- Насилан партнер може претити да ће вас предати властима због илегалних радњи, ако пријавите насиље или ако га одбијате.

⁵² <https://jamboard.google.com/>

Било би од користи да модератор обиђе брејкаут собе (breakout rooms) како би проверио процес кроз који групе пролазе.

Форум театар вежбе

Аутор: *Hanna Melanton Appelfeldt*

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
45' (with + activities: 90')	Празна учионица	11 – 18 година	Није неопходно	(1 -5) 5

Резиме лекције

Лекција истражује ситуације неправде кроз статуе и фотографије које укључује у истраживање могућих решења. Даљи задаци нуде развијеније активности форум театра.

Специфични циљеви лекције

Циљ вежби јесте да ученици науче више о томе како неправда/конфликт може утицати на односе између појединаца и група, али такође како постоје алтернативни начини деловања и реаговања, који решавају или подстичу (подпаљују) ситуацију. Ученици преузимају и испробавају различите улоге, како би на тај начин могли боље да разумеју границе и опције повезане са том улогом. Како би направили статуе и играли форумске игре, ученици морају истражити, на који начин би могли да изразе осећања телом, и како да комуницирају на разигран начин.

Неопходни материјали и припрема

Довољно велики простор за групни рад

Детаљан опис активности које води наставник

Формирање статуа

Поделите одељење у групе од по четири особе, и замолите их да одаберу осећање и формирају статуу тог осећања. Формирање статуе значи да ученици морају да се замрзну у положају, било то стојећи или седећи, и да креирају слику/ситуацију осећања које су изабрали. (Можете се припремити и тако што ћете записати осећања на папире, савити их и ставити у чинију, пуштајући ученике да извуку папире и да направе слику/статуу осећања, које су извукли). Када група заврши са припремама, презентоваће једни другима своје статуе.

Сврха: Циљ је дати групи физичку слику, фигуру о којој се може причати, која се може тумачити и са којом се може радити. Сваки ученик добија тренутак пажње. Ученици добијају увид у то како се могу изражавати без речи, користећи говор тела. Даље, експлицитна позиција коју ваше тело заузима у просторији односи се на осећања која осећате изнутра. Заједно ћете открити да мање-више стално читамо говор тела једни других, али често нисмо ни свесни тога.

Презентовање статуа

Наставник води дискусију о статуама. Дискусија се може водити различитим методама. Ево неколико предлога:

А. Тумачење:

Започните тако што ћете замолити ученике који гледају у статуу да опишу шта виде, охрабрите их да поделе своје утиске и асоцијације.

Сврха: Показати разноврсност тумачења.

В. Дајте статуи глас

Наставник пита ученике шта мисле да говоре особе које чине статуу. Учитељ пристиска замишљено дугме на особи која формира статуу, особа затим изговара те речи. Наставник то ради са свим особама које формирају статуу из свих група. Такође можете питати шта особе које формирају статуу мисле/осећају. Друга алтернатива је да замолите особе које формирају статуу, да сами нешто изговоре.

Сврха: Како би оживели слику статуе, радите са оним што замислите, а затим учините да се то деси. Ученици доживљавају разлику између онога што неко каже, мисли или размишља у различитим нивоима изражавања.

С. Створите супротан осећај

Допустите ученицима који посматрају статуу да је преуреде, како би изразили супротно мишљење.

Сврха: Размишљање о ономе шта се дешава.

Рад на формирању статуа је процес који захтева дијалог између ученика и наставника. Постоји много могућих варијанти које можете истражити и слободно испробајте нове игре. Сврха је отварање нових могућности за интеракцију и стога нема исправног тумачења или изражавања.

Формирање статичне слике

Распоредите разред у групе од по четворо и замолите ученике да формирају статичну слику (стварни тренутак – као што је фотографија) **ситуација неправде/сукоба** у којој постоје супротне улоге, као што су неимпресивно/импресивно, моћ/без моћи, тлачитељ/жртва, насилник/ пребијена особа(жртва), итд. Ова вежба је састављена из четири дела, који су међусобно повезани, има за циљ да развија сцену и ангажовање ученика.

І. Оригинална статична фотографија

Распоредите разред у групе од по четворо и упутите их да направе статуу на основу одређене теме, на пример: тужитеља против жртве.

Дајте им неколико минута, како би дискутовали о томе какву ће статичну фотографију одрадити и шта желе да она представља. Када направе статуу, свака група ће показати свој рад остатку разреда. Пре но што група која показује статуу објасни своје мишљење о њој, наставник ће питати како су је други протумачили.

Група заједно одлучује како да направи статичну слику. Они бирају колико ће њих бити део слике. Може их бити колико год пожелеле, важно је да сви у групи изнесу своје мисли и идеје, и да учествују у вежби, чак и ако сами не желе да позирају на фотографији.

Уверите се да цео разред ради на истој теми. Статична слика ће вероватно бити другачија и моћи ће да се тумачи на другачији начин, што и јесте сврха вежбе.

Упозорење: подсетите ученике да не стављају себе у позицију која прелази границе њиховог интегритета. Сви учесници се морају осећати добро, док раде вежбу.

II. Идеална слика

Идеална слика има за циљ да створи „сценарио из снова“, онај где је ситуација решена, од туда и наслов „идеална слика“. Један по један, ученици могу затражити за изврше по једну промену оргиналне слике, како би она постала идеална слика. Многе промене могу бити направљене, како би се приказало више предлога.

На крају ове вежбе, наставник позива ученике, као би размислили о вежби. Ево питања, које би могли поставити: Шта је „сценарио из снова“- идеална слика? Где су ове идеалне слике, заиста идеали? Какав осећај може имати идеална слика? Колико је тешко доћи до ове идеалне слике?

Сврха: Замислити како се негативна ситуација може претворити у позитивну. Ово преноси поруку ученицима да имају моћ да створе нову врсту завршетка, како на сцени, тако и у стварном животу.

III. Прва три корака за излазак из проблематичне ситуације

Пронађите три фазе за излазак из проблематичне ситуације, и постизање идеалне слике. Ове фазе захтевају интеракцију више особа у учионици. Ове промене би могле да се реализују појединачно и сваки пут од стране једне особе. Штавише, један корак не би требао решити целу ситуацију, већ да корак по корак, води до решења. Осим тога, ове промене се могу извршити на било којој особи која преставља статуу, и не мора бити остварено 3 корака на једној особи, већ може бити један корак на три особе, како би се добила идеална слика. Када се вежба заврши, наставник ће продужити дискусијом о вежби, и тиме да ли су ти кораци реални.

Сврха: Уочити како мали кораци могу променити читаву ситуацију, од негативне ка позитивној. Вежба може уверити ученике у њихову моћ да унесу промене у свој свакодневни живот, како би га учинили бољим. Малим корацима можете утицати и на своју околину.

IV. Размена:

Вежбу размене, започињемо коришћењем оргиналне статичне слике, која је створена у првом делу, и вероватно ћете добити инспирацију да завршите идеалну слику из другог дела. Ова вежба говори о глумачкој интеракцији – између ликова са слике, који оживљавају.

Неко из учионице треба да замени места са „статуом“ на слици, заглављен у компликованој ситуацији, заузима положај статуе. Затим, нова статуа оживљава говорећи и радећи оно што мисли да да ће побољшати ситуацију. Помоћна статуа тада може одговорити и реаговати на оно нова статуа изражава.

Наставник наставља вежбу уз додатно време за размишљање. Ево неколико питања, која би могла бити постављена разреду: *Какав је био осећај преузети улогу? Какав је био осећај видети сцену? Да ли сте били ганути? Како можемо разрешити лоше обрасце? Да ли је ово била лака или прилично компликована вежба? Ако је одговор 'да', зашто?*

Сврха: Идентификовати и креирати решења, која би могла извући некога из тешке ситуације и/или променити саму ситуацију. Штавише, то помаже учесницима, при вежбању како би били способни да направе промену на сцени, али најважније и у стварном животу. Ова вежба се такође може прилагодити и стварној ситуацији, која се можда догодила у школи или о којој би

ученици желели да разговарају. Слободно испробајте различите проблематичне ситуације и теме, које би биле прилагођене разреду.

Даље активности: Форум театар

Форум театар (Forum Theatre) је средином 20. века створио бразилски позоришни стручњак Аугусто Боал (Augusto Boal) - 1931 - 2009, како бисе супротставио политичкој репресији. За Боала, позориште је испунило сврху, да обнови и подстакне демократију, тако што је било доступно и омогућено публици да учествује, делује и тражи решење за проблематичне ситуације. Ако желите сазнати више о Форум театру, прочитајте књиге Аугуста Боала-са (Augusto Boal), или књигу Катрин Биреус (Katrin Byreus) „*Ти имаш главну улогу у свом животу*“, која говори о Форум театру и вежбама вредности.

Форум игре, су облик обуке за сналажење и превазилажење препрека и сукоба у стварном животу. Сви који врше размену су хероји, јер покушавају да интервенишу у тешкој ситуацији, и начине је бољом.

Форум театар (Forum theatre) је начин стварања дијалога и заједничког проналажења решења, инспирисан драмским и глумачким методама. У сржи је сугерисана контрадикција или сукоб у коме се компликована ситуација и где публика може активно учествовати, тако што ће преузети једну од улога и понудити решења, како би се конфликт могао решити. Гледаоци су заправо „глумци – гледаоци“, јер су живо ангажовани, и могу утицати на сцену. Форум театар, прати фиксну структуру. Држи га вођа игре (Џокер), који проверава да ли се игра одвија демократски и на миран начин.

Сврха: Како би подстакли храброст и отпорност међу ученицима. Поред тога, што трансформише пасивне гледаоце у активне протогонисте, који су ангажовани и утичу на представу. Захваљујући интерактивности методе, гледаоци могу инспирисати друге, да пронађу и алтернативна решења, како би решили проблеме. Штавише, нуди прилику да се увежбате у решавању тешких ситуација, што би касније могло помоћи у свакодневном животу

Идеје о ситуацијама:

- Ситуација у којој дечак флертује са девојком на насилан начин
- Ситуација у којој је дечак на забави, и проналази пијану девојку која спава
- Ситуација о дрштвеним медијима/мрежама: може бити о узнемиравању, слању голих слика
- Ситуација у којој неко стекне лошу репутацију
- Ситуација у којој један од партнера жели да преузме контролу над другим

Како наставити:

Свака група има између 3 до 7 учесника и има око 10-20 минута времена да припреми сцену на основу ситуације (погледајте примере ситуација изнад). Прво, једна од група игра своју форумску игру од почетка до краја, због „глумаца – гледалаца“. Натавник је фацитатор (који се у класичном Форум театру назива Џокер), и ту је како би помогао протагонистима и глумцима. Када група први пут одигра своју игру, водитељ може разјаснити оно што није било јасно у тој истој игри. Фацитатор тада заједно са разредом, одлучује који од ликова може бити замењен (по могућности, било који осим починиоца).

Када се форумска игра у потпуности прикаже, онда се поново игра и свако у разреду може викнути „ стани“, када добије идеју, шта би могло спречити лош завршетак игре, у односу на први пут. Када неко викне „стани“, игра се тада прекида, и онај који је повикао, мора заменити

изабраног глумца и мора покушати да промени ситуацију, предузимањем радњи које би могле довести до идеалног завршетка. Свако може повикати „стани“, кад год пожели, и нема ограничења колико пута може игра бити прекинута. После сваке нове интервенције, исти вођа се захваљује хероју на учешћу, а публика се подстиче да аплаудира.

Ако вежба четири ћошка претходи: Форум театар се лако може употребити као метода, након што се обави вежба 'Четири ћошка', како би је развили и допустили ученицима да буду практичнији са једним од питања/тврдњи. Процес је исти као изнад, редина разлика је у што уместо да бирамо/креирамо нову ситуацију, користимо једну из вежбе 'Четири ћошка'.

- Ево једног примера питања из вежбе четири ћошка, која би се могла користити у форум театру:

Шта мислите да бисте требали урадити, ако видите да је неко изложен насиљу/злостављању у школи?

1. Да сами интервенишете
2. Обратити се одраслој особи/наставнику
3. Питати друге у близини за помоћ
4. Сопствени избор

Такође се могу додати и следеће опције: 5. ништа не предузети, 6. разговарати са починиоцем

Наставник даје изјаву/питање из вежбе четири ћошка и распоређује групе, давајући им једну од опција. Групе имају 10-20 минута времена да разговарају о опцијама и потешкоћама, које могу настати из ове опције, али и да створе ситуацију која показује муке у спровођењу предлога. Имајте на уму да се ситуација у првом случају мора завршити бедно (најгори могући сценарио), како би се касније решила путем Форум театра.

Исто питање из четири ћошка би се такође могло развити, као и испод. На пример, могу постојати игре/дизајни који приказују следеће ситуације, користећи неку од горе наведених опција:

А. Група, би могла приказати ситуацију на забави, у којој би било присутно много људи, али нико не интервенише: људи се понашају као да се ништа не дешава.

Б. Група, би могла да прикаже ситуацију у којој некога малтретирају у ходнику, и наставник пролази, али нико се не усуђује да разговара са наставником.

В. Група, би могла приказати ситуацију у којој се наге фотографије особе А. шире по друштвеним мрежама у школи и како пријатељи особе А. покушавају да то зауставе, али другови из разреда верују како особа А. треба кривити себе за оно што се догодило.

Г. Група, би могла приказати ситуацију у којој је особа Б. малтретирана од стране њеног дечка Ц. и где особа Д. разговара са Ц. како би се то окончало.

Подсетници за глумце/ученике:

- Прикажите јасан конфликт и фокусирајте се на проблем/неправду да којом би желели да се суочите.
- Свако бира назив лика/улоге, који се користи током игре.
- Форум игра траје око 5 минута.

- Игра би прво требала да се заврши бедно (у најгорем могућем сценарију), као нерешени сукоб.
- Изградите конкретну акцију са јасним сукобом, како не бисте само седели мирно и разговарали.
- Починилац би требао бити тежак противник.
- Испробајте различита решења за ситуацију.
- Пожељно би било да се заснива на истинитој причи. Међутим, ако наставник одабере ситуацију на основу стварног догађаја, требао би затражити од учесника да је генерализују, како би ситуација постала валидна за све.
- Може се десити да је неко у групи прошао кроз сличну ситуацију у стварном животу. И у том случају, затражите од те особе да игра супротну улогу, од онога што је лично искусила, јер већ зна какав је осећај бити потлачен.
- Од суштинске је важности изаћи из улоге након сваке игре, јер осећај да сте и даље у тој улози може остати, а вероватно то неће бити пријатно за ту особу. Како би изашли из улоге, наставник ће замолити сваког ученика да се протресе и помери своје тело, како би изгубили тензије и како би истакли да су то поново они.

Дискусија:

Након што је одиграна цела игра уз интервенције, наставник разговара са разредом о следећим темама: Како имају мишљење о решењима? Какав је био осећај преузети улогу? Шта им се свидело? Шта им се није допало? Шта је било тешко?

Свлачионица

Аутор: *Fanni Szemerédi*

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
45' (са активностима: 90')	Празна учионица	11 – 18 година	Није обавезно	(1 -5) 3

Резиме лекције

Лекција испитује ситуацију која се дешава на часову физичког васпитања у школи. Ситуација између тренера и тинејџера, нам даје прилику да сагледамо сексуални напад из перспективе аутсајдера (пријатеља, члана породице, наставника).

Специфични циљеви лекције

Лекција нам омогућава да откријемо знаке неприкладних потеза/понашања и да размислимо о физичком контакту одраслог мушкарца и једне тинејџерке: шта је прихватљиво, или каква врста додира или понашања није прихватљива.

За коју групу је ово планирано? Ова лекција се може реализовати са групама које немају искуства у драмском стваралаштву. У малој групи може бити од 4 до 8 ученика, који раде заједно. У зависности од укупне величине разреда, можете радити са 3 или 4 мале групе. Величина разреда се може кретати од 12 до 32 ученика.

Неопходни материјали и припрема

Треба би да одштампате примере порука са месинџера или мејла, како бисте их поделити ученицима (по један примерак сваке поруке). Потребни су вам листови папира и оловке, како бисте писали поруке у малим групама (по један за сваку малу групу). Потребна вам је фигура *улога на зиду*, на великом папиру и неки маркери.

Детаљан опис активности које води наставник

Уоквиравање групе, уговарање (3 мин.):

Наставник објашњава групи да ће се „ова лекција разликовати од осталих, јер ће циљ бити истраживање некаквих идеја. У овој лекцији нема тачних и нетачних одговора; лекција има за циљ да започне дискусију, како би поделити мисли и осећања, ово ће бити веома занимљива лекција, само ако сви дају свој допринос, и ако се заиста потрудимо да схватимо шта нам други говоре“.

Корисно би било разјаснити разлику између истраживања драме и редовне наставе. Такође, би било корисно, да наставник полако покуша да наставник ученик ситуацију наставник – ученик претвори у „ми“ ситуацију, као и у последњој реченици, која је исписана изнад.

Улога на зиду⁵³ - стварање измишљеног/фиктивног лика (цео разред; 7 min.):

Неке информације и чињенице о лику на почетку, даје наставник, а неке аспекте додају ученици, накнадно. Нарација (наставник): „ Главни лик данашње драме се зове Флоренс (Florence). Флоренс има 14 (/16) година, живи у малом градићу са својом породицом, бави се такмичарским спортом, има пет тренинга недељно. Веома је ангажована и вредно ради, како би постигла успех. Она је талентована. Према оном што њен тренер каже, њу очекује сјајна будућност, ако настави вредно да ради.“ Са улогом на зиду, разред може детаљније да изгради Флоренсин карактер: каква су њена унутрашња својства, како изгледа, њене мисли и осећања, карактеристике. Наставник, може помоћи разреду са питањима отвореног типа. Такође, ученици могу одлучити, којим се спортом Флоренс бави.

Односи: Поруке упућене Флоренс – Статичне фотографије⁵⁴ (мале групе; 7 мин. припрема + 5 мин. презентовање):

Свака мала група добија по једну поруку.“ На основу поруке коју је примила ваша група, брзо направите кратку дискусију о оноду између Флоренс и лика којег је ваша група добила. Одговорите на питање: Шта Флоренс највише воли у вези тог лика? Направите две фотографије користећи ове наслове: 1.) Најсрећнији заједнички тренутак 2.) Сукоб. Додајте по једну реченицу имену сваког лика који се налази овим ситуацијама. Такође, вас молимо да кажете коју сте реч додали, док будете презентовали статичну слику.“ Током дискусије, наставник

⁵³ У *Улози на зиду*, обрис тела је нацртан на великом листу папира. Речи или фразе које описују лик се затим исписују директно на цртеж или се лепе на лепљиве блокчиће. Ова драмска техника се може изводити као групна активност. Можете укључити уобичајене чињенице, као што су физички изглед, године, пол, локација и занимање, као и субјективне идеје као што су оно што им се свиђа/не свиђа, пријатељи/непријатељи, мишљења, мотивације, тајне и снови. Приступ може варирати, на пример, познате чињенице могу бити исписане око силуете, а мисли и осећања унутар. Кључне ствари које лик говори могу бити додате. Лепљиви папирићи се могу померати и тематски груписати.

⁵⁴ **Статичне слике**- Учесници креирају слику помоћу својих тела – без покрета. Дobar начин да се објасни статична слика је да је то као да притискате дугме за паузу на даљинском управљачу, фотографисете или правите статуу. Слике могу бити брзо направљене без дискусије – или се могу планирати и увежбавати. Веома су корисне као непосредан начин комуникације ради идеја или причања приче. Могу се користити за представљање људи или објеката, па чак и апстрактних концепата попут емоција или атмосфере. Пошто нема редова за учење, замрзнуте оквири могу пооћи стидљивим извођачима како би стекли самопоуздање. Извор: <https://dramaresource.com/>

мора брзо да провери како групе заједно напредују, помогне им у вези питања, и у формирању статичне слике.

- a) **Најбоља другарица, Зои (Zoe):** месинџер: *Хеј! Желиш ли да навратиш до мене, после тренинга? Јеси ли срела Тома данас? Таако сладак! Ооо, како сам заљубљена! Какав је план за петак? Желиш ли да изађемо? Или поново имаш јутарњи тренинг у суботу? :(*
- b) **Отац:** месинџер: *Честитам ти, кћери мора! Попричао сам мало са тренером Томом по завршетку такмичења. Рекао ми је да одлично напредујеш. Само тако настави Флор. Чиниш нас поносима. Увек може боље, и увек можеш одмаћи мало даље. Тренер Том је рекао да постоје велике шансе да ћеш постати професионалац. Предложио је да наставиш са пет тренинга недељно. Наравно, без обзира на школу.*
- c) **Мат** месинџер: *Душо, данас предајем до 8.30, ужасно је с овом додатном наставом... али морам, знаш и сама... вечера је у фрижидеру, само је убади у микро-таласну. Како ти је прошао дан? Јеси ли код Зое сада? Ако јеси, поздрави је. Волим те! Мама.*
- d) **Разредни старешина,** мејл: *Драга Флоренс! Знам да ти је спорт веома важан, али је важна и школа. Имаш добре оцене, ти си једна паметна девојчица. Уз дужно поштовање према тренеру Тому, молим те немој живети само ради спорта. Немој стављати сва јаја у једну корпу. Замолио бих те да сутра поразговарамо, 5 минута по завршетку часа.*

Презентовање: Групе презентују своје слике замрзнутог оквира, и основне информације о лику на којем су радили.

Нарација: мејл разредног старешине родитељима(читање наглас од стране наставника; цело одељење; 3 мин.)

“Драги господине и госпођо...последњих неколико недеља, приметио сам да Флоренс постаје све удаљенија. Постала је мање друштвена, по цео дан ћути. То уопште не личи на њу. Чуо сам да није редовна на тренинзима. Чак је променила и стил облачења: сада сваког дана долази у школу носећи тренерку и дуксерицу. Прво сам мислио да је то у реду, све док се данас није појавила обријане главе. Да ли се догодило нешто о чему би требали бити обавештени? Био бих презадовољан, ако би могли доћи на разговор. Препоручио бих да Флоренс посети школског психолога. Ако немате времена да дођете до школе, радо ћу вас назвати поподне“.

Дискусија у малим групама – припрема за врелу столицу (мале групе; 8 мин.)

„У истим малим групама, разговарјте о мишљењу и осећањима вашег лика, у вези е-поште која се налази изнад. Иако су родитељи примили поруку путем е-поште, њена пријатељица Зое је такође приметила промену код своје другарице. Шта би они затражили од Флоренс? На који начин би разговарали са њом?“

Врела столица⁵⁵ - Наставник у улози⁵⁶ (цео разред; 10 мин.)

⁵⁵ **Врела столица** - Група испитује лика о његовом или њеном пореклу, понашању и мотивацији. Метод се може користити за развијање улоге на часовима драме, пробама или за анализу представе након извођења. То је одличан начин да дочарате лик. Ликови могу сести појединачно, у паровима или малим групама. Техника је додатно корисна за развијање вештина постављања питања са остатком групе. Немојте се заглавити у чињеницама током вежбе, већ се концентришите на лична осећања и запажања. Извор: <https://dramaresource.com/https://dramaresource.com/>

⁵⁶ **Наставник у улози** – Наставник или модератор преузима улогу у односу на ученике. Од наставника у улози се не захтевају велике глумачке вештине. То се може посматрати као продужетак стално променљиве игре, улога коју сви доживљавамо – било као родитељ, дете, наставник, ученик, колега итд. Стратегија једноставно уључује то да морате „закорачити у туђе ципеле“ на неко време како би изнели свој угао гледања. Ово се може постићи суптилном променом тона гласа и говора тела, како бисте пренели

„ Свака мала група има 2 минута да разговара са Флоренс, да је пита како је, у чему је проблем, итд.“ Наставник ступа у улогу Флоренс, током сваког дијалога. Редослед један на један, сцена : 1) Разредни старешина, 2) Отац, 3) Мајка, 4) Зои.

Флоренс не жели да разговара о својим осећањима и проблему. Требало би да каже о сталима да жели да напусти спорт, или само тренинге тренера Тома. Причала је са Зои о тренеру Тому. Ушао је у свлачионицу након тренинга...не морате ово говорити наглас, али имајте на уму шта се догодило: тренер Том је био у свлачионици док се Флоренс пресвлачила или је носила доњи веш, понекад чак и док је била умотана у пешкир, након туширања. Није желео да напусти свлачионицу. Оваква врста инцидента се десила више пута, не само једном. Давао јој је комплименте у вези њене косе. И једном ју је чак помиловао по леђима, од чега се укочила у месту. Није могла да се помакне, и није знала шта да каже или уради.

Шта би могли да урадимо/предузмемо? – Сцена(е) Форум Театра⁵⁷

(импровизација целог разреда, коју припремају 3 новоформиране групе; 5 мин, припрема + 5 мин. импровизација)

„Хајде да направимо сцену: разговор између разредног старешине, Зои, Флоренсине мајке и оца о Флоренс и о томе како би могли да јој помогну, шта би они требали да ураде/предузму.“ Свака мала група припрема једног од ученика на то шта ће рећи. Групе треба да размисле о томе какве идеје лик на коме раде може допринети дискусији, какве страхове и обавезе би могао донети на такав састанак. Током сцене, сваки ученик има право да каже „стани“, иступи и заузме место лика, како би наставио сцену са новим предлогом.

Крај школске године. Флоренсин дневник. (новоформиране мале групе; 7 мин. Припрема и писање+ 3 мин. презентовање)

„Напишите запис из Флоренсиног дневника. Шта се даље догодило? Како се прича завршила?“

Разговор, давање информација (цео разред; 10 тмин.)

Фацитатор укључује ученике у дискусију о прихватљивом и неприхватљивом физичком контакту. Они су такође у могућности да разговарају о томе, на који начин између њих утичу односи моћи или културна позадина. Група може разговарати о најбољим начинима за реаговање у таквим ситуацијама.

Ја сам Малала

Аутор: Adam Czuboly⁵⁸

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
90' (уз активности:	Празна учионица	11 – 18 година	Није неопходно	(1 -5) 5

Ако сте у могућности да користите различите гласове за различите улоге док причате причу, онда сте сигурно у могућности да извршите улогу наставника. Улога се може једноставно дочарати како би се пренели кључни ставови и емоције одређеног лика. Већини деце неће бити потребно много времена да поверују у ваш лик, иако ће употреба симболичне реквизите или костиме. Разјаснити када улазите и излазите из улоге: „Када ставим шал, бићу Ана Франк“, или „Када седнем на ову столицу бићу краљ“. Иако то није неопходно, можда ћете желети да поставите намештај и реквизите који представљају другачије место –али нека то буде једноставно. Извор: <https://dramasource.com/>

⁵⁷ **Сцена форум театра** - У току сцене, било ком члану публице (глумац- посматрач) је дозвољено да викне 'Стани!', иступи и заузме место једног од ликова, или им може дати друге идеје, ставове. Различити глумци могу истражити неколико алтернатива. Остали глумци остају у улози, импровизујући своје одговоре. Фацитатор (Џокер) је неопходан, како би се омогућила комуникација између глумаца и публице. Стратегија пробија баријеру између извођача и публице, постављајући се према њима равномерно. Извор: <https://dramasource.com/>

⁵⁸ Инспирисан планом лекција Adam-а Bethlenfalvy-а.

Резиме лекције

Овај план лекције, истражује причу о Малали Јусофазаи из Пакистана (Malala Yousafzai). Њена прича је снажан пример против РЗН-а, и има глобални значај. Има посебне везе са Норвешком, јер је 2014. са 17 година добила Нобелову награду за мир. Била је најмлађа добитница Нобелове награде у историји; награду је добила, када је имала (скоро) онолико година, колико су биле циљане групе овог драмског часа (ученици средњих школа).

Специфични циљеви ове лекције

Истражите следећа кључна питања: Како би млада особа да промени свет? Како друштво и култура утичу на живот младих? Имају ли млади избор – да ли могу донекле променити друштво, и како?

Неопходни материјали и припрема

Украсни папир, оловке, А4 папири, налепнице, фломастери, самолепљива трака, пројектор са лаптопом, интернет, урамљени и штампани текстови у 5-6 примерака.

Детаљан опис активности које води наставник

1. Уводна дискусија: на које начине видите могућност да утичете на оно што се дешава у друштву ваше земље?
2. Нарација: Донео/ла сам вам причу о Малали Јусафзаи из Пакистана. Да ли је неко од вас чуо за ово име? (...) Она се бори за право младих девојака како би добиле приступ образовању широм света, а такође је добила и Нобелову награду за мир 2014. године са 17 година. Била је најмлађи добитник Нобелове награде; добила је награду када је имала (скоро) исто толико година, као ви сада...
3. Статична слика: постављање церемоније за доделу Нобелове награде. Наставник показује следећу слику учесницима: https://assets.website-files.com/5cd4ad8fb2931aacb4a6620a/5d3f2dcb934710083c3041ce_peace%20speech%20hero%20image.png Један добровољац преузима улогу Малале, као што је приказана на фотографији. Остали преузимају улогу чланова публике: највиши лидер и доносиоци одлука Норвешке и света...

Или је ученик у улози Малале, или неки други ученик, наглас чита следећи одломак из њеног говора о прихватању Нобелове награде за мир:

Открила сам да ме људи описују на много различитих начина.

Неки људи ме називају девојком коју су упуцали талибани.

А други, девојком која се борила за своја права.

Неки људи ме сада називају „Нобеловком“.

Међутим, моја браћа ме и даље називају досадном сестром која увек заповеда.

Колико знам, ја сам само посвећена, па чак и тврдоглава особа, која жели да свако дете добије квалитетно образовање, ја сам та која види жене, како имају једнака права и која жели мир у сваком делу (ћошку) света.

Праћење мисли чланова публице: О чему мисле, док слушају говор ове 17-годишње девојке?

4. Враћамо се шест година уназад. 2008. , Пакистан, Долина Сват, град Мингора⁵⁹. Дефинисање простора: мало морамо да променимо нашу учионицу, тако да личи на учионицу у којој се образовала сиромашна девојчица из Пакистана. Њихова учионица се не разликује много од наше, али постоје значајне разлике. Које су то? (Очигледно је да можемо користити сопствену машту, докле год се сви слажемо око истих детаља. Нпр. ако мислите да су зидови у пакистанским учионицама празни, не морамо да поскидамо све са зидова наше учионице, или ако њихова табла има велике огреботине, не треба да уништавамо нашу, само ћемо означити огреботине цртежом или траком, итд. Али морамо разговарати о таквим детаљима, како би се договорили у вези њих, тако да имамо разумевања једни према другима).
5. Дефинисање простора се наставља у мањим групама. Млади настављају да раде на следећим детаљима простора, подељени у пет група. Користимо флип-чарт и пост-итове. Ове ефекте креирамо до детаља. Иако групе раде самостално, наставник ће шетати од групе до групе, како би се уверио да све групе схватају задатак озбиљно и раде на детаљима.
 1. Кратко, урамљено писмо виси на зиду. Ово писмо је неко написао/посветио девојчицама које похађају ову школу. Ко је написао ово писмо и какав је његов садржај? Припремите писмо и залепите га на зид, где га замишљате како виси.
 2. У фиокама једног од столова, налазе се личне ствари ученика. Изаберите сто и креирајте (нацртајте или направите) три ствари које припадају 15-годишњој девојчици. Које су то ствари, и зашто су њој важне.
 3. У фиоци катедре (учитељског стола), налазе се три личне ствари. Које су то, и зашто су њој важне?
 4. Поред Пакистанске заставе на зиду је урамљена слика и дужи цитат. Шта је на слици, и који је цитат у питању?
 5. Шта је остало на табли од претходног наставног дана?
6. Презентовање: Свака група презентује пред осталима, оно што је креирала, а артефакте физички постављамо у простор учионице у којој се налазе. Разговарамо о евентуалним и долазимо до договора.
7. Нарација: 2008. године, талибани су преузели овај део земље и имали су потпуну контролу над градом. (Ако је потребно: дискусија о талибанима – ко су они, и у шта верују⁶¹). Талибани су бранили све школе, које нису биле довољно религиозне, и активно су се противили да девојчице иду у школу. Зашто?

⁵⁹ Наставник би можда желео да покаже ово место на мапи:

<https://www.google.com/maps/place/Mingora,+Swat,+Khyber+Pakhtunkhwa,+Pakistan/@33.4595606,72.7543998,7.5z/data=!4m5!3m4!1s0x38dc22cdc1c33b0d:0x24e073e14d27a662!8m2!3d34.7717466!4d72.3601512>

8. Убрзо након што су талибани преузели контролу над градом, закључали су школу коју је ова девојчица похађала. Већ следећег дана су неки талибански војници чували ово подручје, вероватно из личних интереса, и брутално су вандализовали ову учионицу. Шта су то они уништили, или модификовали? На који начин? Означавамо промене (али без уништавања сопствене учионице –нпр. Гомила столица које су бачене на сред просторије, се могу означити).
9. Знам да све што сте створили пре неколико минута (писмо на зиду, личне ствари, натписи по табли, итд.) је сада измењено или вандализовано, приказујући то шта тај војник, генерално, мисли о едукацији, а нарочито о едукацији девојчица. Поновно, се делимо у пет група. Свака група ради уз помоћ артефакта које су претходно створили, и од њих се тражи да модификују те артефакте као што су их модификовали талибани.
10. Презентовање модификованих артефакта осталима. Дискусија о поруци и значењу модификација, или размишљање о овим модификацијама, као што је детаљно описано у следећем задатку.
11. Импровизација: наставник позива групу, да погледа какав би утицај овај вандализам могао имати на једну од девојчица, наставника, или једног од родитеља детета. Од ученика се тражи да стоје изван једне стране простора, док добровољац у улози, коју он/она изабере, може ући у простор и уверити се како тај простор утиче на фиктивну улогу. Наставник може замрзнати импровизацију, у одређеним моментима и питати постматраче да објасне мисли лика, или шта би њему/њој рекли ти вандализовани објекти, када би могли да говоре. Могуће је погледати неколико варијација, са ученицима који ступају у различите улоге.
12. Врела столица: разред може разговарати са талибанским војником који је ово направио, и који се противи томе да девојчице похађају школу. Војника глуми наставник у улози. (У случају да је разред неискусан у овој форми рада, могу бити представљени као новинари који интервјуишу овог војника, током излета). Важно је да наставник представи *војников поглед на свет* – он истински верује да је учинио добру ствар! У једном тренутку уводи оштру претњу: боље је ћутати, јер превише причања може имати смртоносне последице...(индиректно мисли на Малалу, која је јавно говорила 2012.)
13. Учитељ наглас чита, или дели кратку причу коју је Малала написала у првом лицу.

1997

Рођена сам у Минагори, Пакистан, 12. јуна. 1997. Године.

Рођење девојчице није баш увек повод за славље у Пакистану – али мој отац, Зиудин Јусафзаи (Ziauddin Yousafzai), је био одлучан да ми пружи сваку прилику/могућност коју би и дечак имао.

2008

Мој отац је био наставник и водио је женску школу у нашем селу.

Волела сам школу. Али све се променило када су Талибани преузели контролу над градом у долини Сват. Екстремисти су забранили много ствари – као на пример,

поседовање телевизије и пуштање музике — и увели су опште казне за оне који би пркосили њиховим наредбама. И рекли су да девојчице више не могу похађати школу.

У јануару 2008. када сам имала само 11 година, поздравила сам се са својим другарима из разреда, не знајући када – или да ли ћу их икада поново видети.

2012

Јавно сам говорила у име девојака и нашег права да учимо. И тако сам постала мета. У октобру 2012. на свом путу до школе, маскирани човек с пиштољем је ушао у мој школски аутобус и питао је „ Ко је од вас Малала?“ Упуцао ме је у леву страну главе.

Пробудила сам се након 10 дана у Бирнимгенској болници, Енглеска. Доктори и медицинске сестре су ми рекли за тај напад – и да се људи широм света моле за мој опоравак.

2014

Након операција које су трајале месецима и рехабилитације, придружила сам се својој породици у нашем новом дому, који се налази у Великој Британији.

Са оцем, који ми је одувек био савезник и инспирација, основала сам Малала фонд (Malala Fund), добротворну организацију давајући свакој девојчици прилику да оствари будућност коју сама одабере. Као признање нашег рада, добила сам Нобелову награду за мир у децембру 2014. и постала сам најмлађи Нобеловац.

2018

Почела сам да студирам филозофију, политику и економију на Оксфордском Универзитету (University of Oxford).

И свакога дана се борим, како бих обезбедила свакој девојчици 12 година бесплатно, сигурног и квалитетног образовања.

Путујем у многе земље како бих упознала девојке које се боре против сиромаштва, ратова, дечијих бракова и родне дискриминације због које не могу да похађају школу. Малала фонд ради због тога да њихове приче, попут моје, могу бити чуле широм света.

Улажемо у едукаторе и активисте из земаља у развоју, као што је мој отац, путем Мреже шампиона образовања Малала фонда. И лидере сматрамо одговорнима за њихова обећања девојчицама.

2020

Дипломирала сам на Оксфордском Универзитету!

(Извор: <https://malala.org/malalas-story>. Измењена верзија.)

14. Разред је подељен у шест група. Од сваке групе се очекује да направи статичну слику, од шест понуђених година (1997; 2008; 2012;2014, 2018; 2020). Свака група добија копију релевантног текста. Покушајте да изгнете клишее и једноставна решења. Фокусирајте се на унутршњу борбу Малале – покушајте да покажете шта јој се дешавало, шта ју је мотивисало и кочило у горе наведеним годинама. Од ученика се може експлицитно тражити да се усредсреде на скривање трагова у статичној слици, како би показали шта је то што јој даје моћ да настави у својој борби.

15. Шест „Малали“ је „изрезано“ из скулптуре. Ми их ређамо у полукруг и спајамо тих шест слика у једну. Шта видимо? Да ли се појављује нека лична прича?
16. Иако је Малала једана од најутицајнијих младих људи данашњице, између 2008. и 2012. прошло је четири године, док је Малала живела под Талибанском контролом. Наставила је да пише блог, али 2012. је направила најхрабрији корак, када је одлучила да јавно говори о правима девојчица на едукацију. Знала је да се игра са својим животом. Али шта је то што се могло догодити између 2008. и 2012. године?

Прикупљање идеја у целом разреду: Шта је то што ју је спречило да раније проговори, и шта је било то што ју је мотивисало 2012. године?
17. Прикупљање идеја у целом разреду: да ли постоје ствари које бисте желели да промените у својој заједници/насељу/друштву?
18. Рад у малим групама: састављање листе ствари које могу бити препрека младој особи у нашој земљи данас, како би деловали због себе/заједнице/друштва. Свака препрека је написана на посебној налепници, фломастером, тако да се може читати из даљине.
19. Рад у малим групама: свака група бира једну од препрека – и представља конкретан тренутак било у виду статичне слике или у виду кратке сецене (10 – 20 секунди) о конкретној препреци.
20. Презентовање статичних фотографија и сцена целој групи и дискусија о њима.
21. Прављење листа у малим групама: које су ваше опције за превазилажење препрека, приказаних на овим статичним фотографијама? Изненадна идеја. Распоредите идеје на сто, од најбезопасније/најситније до најлуђе идеје. Представите скалу идеја целој групи.

Даље активности

Опција број 1: Цео разред може заједно одгледати документарца „ Он ме је назвао Малала“. Следеће корисне смернице нуде разноврсна питања за дискусију: <https://educationforjustice.org/wp-content/uploads/2015/11/Film-Discussion-Guide-He-Named-Me-Malala.111815.pdf>

Опција број 2: Разред може организовати локалну кампању прикупљања средстава за Малала фонд. Више детаља на: <https://covid.malala.org/?sc=banner>

Опција број 3: Разред може да прочита/или одслуша говор Малале поводом примања Нобелове награде за мир: <https://malala.org/newsroom/archive/malala-nobel-speech>

Опција број 4: На основу истраживања и размишљања о последњој фази драмске лекције, разред би могао одлучити да ради на конкретним акционим плановима, како би нешто променили или како би утицали у својој локалној заједници, насељу или друштву.

Опција број 5: Разред би могао да направи мали флеш моб (акција у јавном простору), размишљајући о главним друштвеним препрекама, које су препознали на крају лекције.

Антигона – драмска лекција заснована на класичном тексту

Аутор: Stig A. Eriksson

x

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника
90'	Празна учионица, драмски или плесни простор	15 – 18 година	Није неопходно	(1 -5) 4

Резиме лекције

У наставку, предлагемо практичну радионицу⁶⁰ инспирисану судбином Антигоне по Софокловој драми. Напомене у наставку (прича, заплет, тема, мотив)⁶¹ су првенствено намењене као основне информације за наставника. Радионица нема намеру да покрије све главне инциденте представе, већ да сугерише неке могућности тумачења посебно релеватне за родно засновано насиље.

Специфични циљеви лекције

Наши циљеви и задаци су да отворимо могуће интерпретације ситуација у представи, како би укључили учеснике, али не како би прописали специфична схватања.

Неопходни материјали и припрема

За радионицу смо одабрали неке текстуалне одломке из представе, коју је превела Marianne McDonald.⁶² Направили смо нека мала прилагођавања. Наставник мора имати спремне копије текста за разред.

Предложена звучна нумера, док учесници улазе у просторију: Eleni Karaindrou. *Trojan Women – Тројанске жене*. ЕЦМ (ЕСМ) Нова серија 1810, 2002 (472 139-2), тнумера 1.

Антигона (од Софокла, први пут изведена 441. п.н.е)

Прича: Млада жена доноси одлуку да пркоси краљу и држави, како би испоштовала своју породичну традицију и религијски закон – чак иако то значи њену смрт. Када је њен брат убијен у борби против краља, она одбија краљев декрет, где му не даје право на сахрану. Тврдећи да су породичне везе и поштовање богова важнији од политичке дужности, она освећује братовљев леш, бива ухваћена и касније осуђена на смрт, тако што је жива зазидана у гробници.

Заплет: Радња се одвија у древном грчком граду – држави Теби, којом влада Креонт, брат Едипове супруге, Јокасте. Град се недавно борио против инвазије из Арга, то је била битка у којој су Едипова два сина, Етеокле и Полиник, ратовали на супротним странама, за и против

⁶⁰ Неколико идеја за ову радионицу преузето је од Ериксона, Стиг А (Eriksson, Stig A.) (2007.). « Антигона и Рејчел Кори (Rachel Corrie). Приче две активисткиње. Размишљања о истраживању процеса драме. У: Мариане Стрејсанд и др. (ур.). „ разговарајмо о мојој генерацији. Археологија позоришног образовања II ». Schibri-Verlag, стр. 134-146.

⁶¹ Под причом, подразумевамо општи ток радње без позивања на одређену фигуру(е), време или простор; то је предмет нарације. Радња је, с друге стране, као синопсис онога што се дешава: коме, када и где; прати структуру наратива. Тема је основа, што се може препознати у многим причама. Мотивне ситуације су покретачке снаге за сукоб, контраст или дилему. Софокле. *Антигона*, Лондон, Ник Херн Боокс (Nick Hern Books), Драмски класици, превела by Marianne Mc Donald ИСБН (ISBN) 1-85459-200-9.

свог стрица Креонта, и на крају су убили један другог. Њихове сестре Исмена и Антигона су биле ожалашћене. Креонт је наредио да тело Полиника, који се борио против свог родног града, неће бити сахрањено, као упозорење издајцима, и да ће свако ко покуша да сахрани Полиника добити смртну казну. Антигона изјављује да су породичне обавезе и традиције сахрањивања неписани закони богова, а самим тим су важнији од декрета једног човека. Антигона је ухађена у чину обављања потребног обреда сахране за њеног брата. Исмена се плаши казне коју ће добити, због кршења Креонтовог закона, и моли Креонта да поштеди живот њене сестре. Чак иако је Антигона вереница Креонтовог сина, Хемона, а њих двоје су веома заљубљени једно у друго, Креонт је просто непопустљив. Оптужује свог сина да је стао на страну издајничке жене, уместо свог оца, којем дугује послушност. Пророк Тиресија упозорава Креонта да ће његове тврдоглава одлуке довести до трагичних последица по њега и његову породицу, и напослетку Креонт одлучи да попусти. Али прекасно, Креонт сазнаје да је Хемон починио самоубиство од туге, због Антигоне, и да се његова жена Еуридика убила, због губитка сина.

Тема: Непослушност. Вера, против, слободне воље. Женски пркос мушкој власти (и државној моћи). Оданост породици и вери, упркос државних уредби. Кршење права појединца од стране државе. Последице следе праведности. Борба против мушког ауторитета, може бити смртоносна.

Мотив: Девојка која ће се сама уздићи и млада умрети. Владар везан за дужност владавине. Жена која се жртвује, због дужности. (Брат убија брата).

Детаљан опис активности које води наставник

1. Више статуа 1.

Пленарни рад, сви ученици стоје у кругу. Секвенца се заснива на кључним речима, повезаним са појмом „бити активиста“: побуњеник, пацифиста, револуционаран, верник, мировни активиста, савест, мисионар, савест, понос, достојанство. Пре почетка, наставник пита учеснике да се окрену, леђима унутар круга. „Када будете чули да изговарам кључну реч, сместа се претворите у „статуе“; након тога, се полако окрените, као ваша статуа, тако да сте лицем окренути ка унутрашњости круга. Заджите се у тим положајима неколико секунди. Без промене положаја, крајком ока, погледајте како бисте стекли утисак о томе како остале статуе изгледају. Радићемо у тишини, током секвенце“. (Нове рунде, које садрже нове кључне речи. Дајте учесницима неколико секунди да се ослободе између сваке рунде).

Дозволите да неколико учесника прокоментарише. Шта сте доживели? Степен сличности између статуа? (Већа дискусија ће се одржати, након следеће секвенце).

2. Више статуа 2.

Наставник дели разред у две половине. Једна половина ће бити публика, а друга половина ће поново заузети своје позиције, где год пожелеле унутар простора, као било која статуа из претходне секвенце. Четири добровољца из прве групе (публика), биће носиоци статуа. Њихов задатак је да пажљиво и контролисано, подигну појединачне статуе, искључиво, једну по једну, и носе их тако да би биле постављене заједно са осталим статуама, како би формирале „јединице“, по могућности, контрастне јединице, како би створили композиције, које „носиоци“ сматрају привлачним. Рад ће се одвијати у што већој тишини.

Не морају све статуе бити премештене у јединице. Носачи статуа одлучују да ли ће неке статуе остати на свом првобитном месту – али надаље ће бити део укупне слике статуа, када се посао буде био завршен. Публика се повлачи и гледа како се односи мењају или тензије расту, како рад напредује. Натавник тражи од носача статуа да експериментишу са различитим растојањима, између статуа у јединици, од веома близу до веома удаљеног. Наставник одлучује када ће зауставити статуе.

- Пленарна дискусија са учесницима, који седе у кругу на поду: Шта смо видели? Теме? Шта се може научити из овог искуства? Однос између клишеа и стварности? Говор тела и моћ?

3. *Породична слика.*

Упознавањем са породичним пореклом Антигоне. Учесници у полукругу на поду. Испред њих ће наставник изабрати 7 учесника (4 мушкарца, 3 жене) и обликује их у очинску породичну слику: Едип, Јокаста, Етеокле, Полиник, Исмена, **Антигона** – и Креонт (Јакастин брат). Наставник не именује никога, док се табела формира. Краљ Едип је постављен у централни део слике, седи на столицу. Краљица Јокаста стоји поред њега, али један корак иза, њена десна рука се налази на његовом левом рамену, очију усмерених ка њему. С друге стране Едипа, стоје Етеокле и Полиник, на линији, поносни, гледају право напред. Иза њих и са мале удаљености од породице, стоји Креонт. Он гледа „у будућност“. Испред Едипа, подвучених ногу, седе Исмена и Антигона. Држе се за руке. Исмена гледа у под који се налази испред ње, а Антигона гледа у своју браћу. Антигони се нуди стаклена чаша. (Чашу ће користити наставник, као наратор Антигонине приче, 4. тачка). Наставник сада приповеда остатку разреда, ко је ко у породици.

Динамизација слике⁶³:

а) Када наставник плесне рукама, сваки појединац на слици ће направити један покрет који ће понављати, тј. понавља један покрет делом тела изнова и изнова. Размислите о својој улози, док одлучујете о покрету, који ћете направити.

б) Када наставник плесне рукама, сви требају да изразе звук, реч или изјаву заједно с поретом. То би требало бити нешто што појачава утисак о вашој улози у слици.

4. *Ритуал.*

Одељење седи на поду у полукругу. У отвор круга, наставник на под ставља свилену тканину/крпу и на њу поставља стаклену чашу у којој се налази песак. Као звучну сцену, наставник пушта нумеру од Eleni Karaindrou – *Тојанске жене (Trojan Women)* и заузима место у отвору круга, леђима окренут одељењу; затим се полако окреће према ученицима, и седи са свиленом тканином и чашом испред себе. Када се нумера оконча, наставник полако исипа малу гомилу песка на тканину и приповеда⁶⁴:

Пре око 2500 година, Софокле је написао своју драму о Антигони – кћери Едипа и његовој мајци Јокасти. Антигона је постала жртва битке између приватне савести, јавне савести и насиља. Антигона беше млада жена, и живела је у древном граду по имену Теба у Грчкој. Револуционарни рат за власт над Тебом је био у току, и Антигонина два брата, Етеокле и Полиник, су учествовали на различитим странама. Оба брата су убијена, и краљ, Креонт је наредио један од Антигонине браће буде сахрањен као херој, док други мора остати не

⁶³ Динамичност се може разумети на различите начине. Боал описује различите облике динамизације у својој књизи Фортрлад, Форвандлад, Форстенад, Гидлунс (*Förtrollad, Förvandlad, Förstened, Gidlunds*, 1980,) 41-73 (превод са *СТОП! É mágico*). Посебно ме је инспирисао „ритуални покрет“, стр. 63-68. Routledge, 1992, 182-187.

⁶⁴ Сасвим је у реду ако је наставник припремио текст на комаду црног картона, али још боље, ако се би се текст могао научити напамет.

сахрањен, у срамоти, због учешћа у револуцији. За Антигону ни један од њих двојице није био бољи, а ни гори од другог, обојица су јој била браћа. Она не послуша Креонта и сама сахрани брата. При томе је хапси и наређује да буде жива закопана и зазидана у пећини, као казну за непоштовање наредби од стране власти.

5. Тренутак испуњен значајем. Жива слика.

Свака група ће добити одломак (А) из Софоклове драме: тренутак у ком Антигона сахрани тело Полиника и када је хватају стражари. Текст ће представљати позадину за *живу слику*, као *говорни хор* са вођом хора. Слика се може састојати од секвенци, а вођство се може мењати између секвенци. Прича може бити изведена од стране појединца или група, путем преклапања или са понављањима...итд, а дозвољене су и стилизоване радње у секвенцама слике. Такође је дозвољено и исецање редова. Започните рад тако што ћете седети подељени у два круга и читати текст наглас, једну по једну реченицу. Наставник може објаснити нејасне/тешке речи. (Наставник мора да припремити по један примерак текста за сваког ученика). Позадински звучни пејзаж: Eleni Karaindrou Trojan Women - Тројанске жене, нумере 3,4,5.

Текст А

Стража рапортира краљу Креонту

Па, овако је то било: када смо се вратили, након што сте нам угрозили животе, помели смо сву земљу која је покривала тело и уверили се да је леш наг. Онда смо направили брдо, између нас и смрада трупа, па смо сели. Претњама смо држали једни друге буднима, када би помислили да се неко не слаже и не ради оно што је било неопходно, то јест да држи стражу. То смо и радили, све док сунце које је било директно изнад нас није кренуло да пржи, било је вруће као у пећници... ђавољи час! Онда, изненада, вихор за земље подиже планину прашине, патња послата са неба. Прашина је била посвуда, затворили смо очи, како би се заштитили од ове куге коју су нам Богови послали. Када се после дуго времена прашина спустила, видели смо девојку. Она врисну горким, срцепарајућим криком, као мама птица, када нађе своје гнездо испражњено. Управо тако. Када је угледала голо трупло, она врисну, бризну у плач, почне јецати, и горко проклиње оне који су то учинили. Она брзо посипа земљу по лешу. Затим подиже бронзани бокал и сипа млеко, мед и воду то полије преко њега, као свету жртву. Чим смо ово видели, потрчали смо и ухпасили смо је; када смо је оптужили за злочин није била уплашена. Није ништа порекла.

Пленарно: Причајте о свом раду. Шта се добили од тога?

6. Играње сцене.

Један пар ученика (добровољца) и две нове полугрупе. Свака полугрупа ће изводити само хорске делове (строфа и антистрофа) , део дијалога за волонтере: Креонт и Антигона. Исти извод текста за све (Б). Предлажемо да Креонт и Антигона вежбају у једном делу просторије, а свака хорска групе у другим деловима просторије. Хорови морају да изводе своје делове своје делове стилизовано и са ставом. У старогрчкој трагедији, текст хора је служио као коментар, гледиште или предзнак. Групе требају покушати да своје делове обраде квалитетом ове врсте. Ситуација за сцену је оно што се дешава убрзо након претходне секвенце. Групама је за припрему потребно око 20 минута. Продуктивно искористите простор, користите глас, покрет, ритам и паузу. Затим изведите цео текст колективно у просторији. (Наставник мора припремити по један примерак текста за сваког ученика).

Текст В

Креонт

Ти! Ти тамо, очију упретих у земљу. Да ли признајеш или поричеш!

Антигона

Признајем; Ништа не поричем.

Креонт

А сад, Антигона, реци ми, зар ниси знала да сам издао указ којим се то забрањује?

Антигона

Знала сам. Како не бих могла знати? Сви су знали.

Креонт

И ипак си се усудила прекршити закон?

Антигона

Да. Зато што ова наређења нису дошла од Богова изнад, нити од оних испод и нисам мислила да било који Ваш указ има моћ да поништи неписани и непогрешиви закон богова.

Тај закон не живи само за дана или јуче; већ заувек.

Нисам се плашила суда простог човека, колико суда бесмртних богова.

Знала сам да ћу једног дана умрети. Наравно, знала сам – чак и да нисте дали Вашу прокламацију. И ако морам да умрем, пре него што добијем прилику да живим, нека буде тако. Свако ко је живео као ја, жив закопан у тузи, мисли да је смрт благослов. За мене смрт не носи бол, али да самоставила брата несахрањеног, због тога бих патила. Будала је онај, који говори да је оно што сам ја урадила глупо.

Припев

(строфа)

Сретни су они чији живот нема укус туге.

Једном када њихова кућа падне из милости,
Они су проклети, генерација за генерацијом./

Туга живих се гомила

Над тугом мртвих.

Нема мира ни за једну генерацију.

Богови их убијају.

И нема спаса у Едиповом дому,

Светлост која сија над последњим коренима

Угашена је крвавом сахраном, коју дугују боговима/.

(антистрофа)

Јер богови имају моћ и славу!

Ко их сме изазвати?

Сан нема моћ над њима,

Нити непрекидни ток дана.

Безвремени,

Богови живе у блиставом сјају Олимпа.

Човечанство је другачије.

Његова срећа, као и његов живот, је крхка.

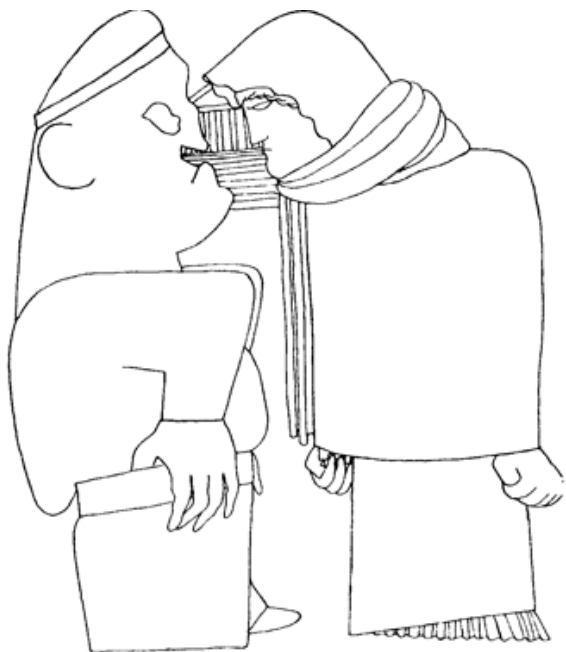
Један закон влада прошлошћу, садашњошћу и будућношћу:
Срећа не траје.

Пленарно: Које су аргументе изнели Креонт и Антигона? Шта се налази на колцу за обоје? Да ли овакви аргументи препознатљиви и у данашњем друштву? (Објасни). Која је порука припева?

7. Статична слика.

Две нове полигрупе. Наставник свакој групи представља цртеж Креонта и Антигоне од Жана Коктоа (Jean Cocteau) (налази се испод) [Antigone X](#). Наставник треба да одштампа четири А3 копије за сваку групу. Шта видите? Шта се може рећи о ставу и статусу ове две фигуре? Унутар сваке половичне групе, обликујте сопствену Коктоавог цртежа. Два волонтера у свакој групи су вајана од стране осталих учесника. Један по један вајар. Обратите пажњу на детаље у држању лица и тела. Вежба се завршава када нема више понуда за измене у слици.

Пленарно: Шта Антигона заправо ради овде? Разговарајте о природи активног отпора – и његовим могућим последицама. Које алтернативе би могле бити доступне?

8. Стварање комплетних слика.

Исте групе, као и изнад. Једна група ствара слику 'отпора', друга група ствара слику 'шта узрокује отпор?'). Свака група ствара слике на супротним крајевима просторије. Да ли се слике могу динамизирати? Звуци? Покрети? (Упоредите са тачком 3, изнад). Када заврше, наставник ће затражити од група да се суоче једна с другом и буду спремне на покрет. Када наставник пљесне рукама, обе групе ће почети да се крећу, једна према другој, својим покретима и звуцима. Импровизујте сусрет.

Пленарно: Шта сте доживели? Које врсте релационих квалитета су биле у групи? Друштвени кодови? Шта се може рећи о завршетку?⁶⁵

9. Интервјуисање Креонта. Врела столица.

Наставник поставља солицу на периферију круга. Обавештава ученике да је он/она Креонт, када седне у столицу. Успели смо да доведмо Креонта из историје у наше историје. Улога наставника као Креонт, га може представити као извршиоца конзервативне патерналистичке државне власти. Наставник може уоквирити ученике, као модерне студенте права, са женским правима као пољем интересовања. Сесија може почети, тако што ће их Креонт питати која је њихова област студија и на шта се своди: шта би била поента делегирања права женама, када се чврста и мирна рука, попут његове, показала као ефикасан начин владања земљом и породицом? Пожељно је да користи Антигонину побуну, као деструктиван пример. Наставник у улози треба бити у стању да аргументује важност захтевања апсолутне послушности, чак и ако је то против верских уверења или породичне традиције. Зашто би сентиментални и емоционални ставови младих, неискусних жена били схваћени озбиљно; зар то не би уништило сво поштовање, лојанлост и поверење код шефа државе и породице? Креонт нема обавезу да одговори на сва питања, ниси да се супротстави свим аргументима, и може узвратити питање. Наставник помаже са јасним ауторитарним ставом и вредностима, укључујући коришћење ироније и претње затварањем правног факултета.

10. Индивидуална писмена или визуелна размишљања о алтернативним погледима.⁶⁶

Наставник даје учесницима празне листове (А4) и оловке у боји. Задатак: Како желите/замишљате да би могла изгледати идеална ситуација за жену у Антигоновој ситуацији, и такође како би могла та иста изгледати у савременом друштву? Како то изгледа у вашем друштву из снова? Пишући или цртајући, сањајте и маштајте о својим ставовима у вези права жена. (Добровољци представљају своје снове остатку разреда).

+++

11. **Епилог:** Антигона је вековима била омражена због своје непоколебљиве храбрости да се супростави властима, због својих уверења – каква год та уверења била. Узнемирујућа модерна паралела догодила се 2003. у појасу Газе у Палестини: америчка мировна активисткиња, Рејчел Кори (Rachel Corrie) убијена је док се противила израелском булдожеру да уништи палестинску кућу. Остали странци, који су били са њом, рекли су да је возач булдожера знао да се Рејчел налази тамо. У почетку је на њу бацио песак и друге тешке крхотине, а затим ју је булдожер срушио на земљу где је прешао преко ње, полозивши јој обе руке, ноге и главу.

Курс математике

Аутор: *Sofia Gourgoulianni, Nikolas Kamtsis*

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање	Ниво тежине за наставника
---------------	-------------------	--------	---------------------	---------------------------

⁶⁵ Како је завршни сусрет импровизиран, не знамо крај, али претпостављамо да ће бити интересантно питати ученике да претворе речи у догађај.

⁶⁶ Овај предлог је исти као крај лекције Медеје, 7. тачка изнад. Мислимо да би ово могао бити продуктиван задатак рефлекције у контексту на ГБВ (GBV), тако да се може поновити.

			драме	
45' (уз активности: 90')	Празна учионица	11 – 18 година	Неопходно	(1 -5) 3

Резиме лекције

Ова лекција истражује утицај родних стереотипа у школи. На основу приче једне ученице која је веома добра у математици и помаже дечаку који је мање добар у предметима везаним за природне науке, ми покушавамо да истражимо начин на који родни/полни стереотипи могу подстаћи насилно понашање код ученика и младих.

Специфични циљеви лекције

Основни циљ је да ученици схвате на који начин ови стереотипи изазивају насилно понашање чак и у оквиру школе како то утиче на живот адолесцената.

Неопходни материјали и припрема

Можда ће наставник морати да користи одломке и фотографије из релевантних случајева, нпр. из вести или релеватне фотографије. Стога ћемо морати да пројектујемо релеватне вести/фотографије на зид, или било би корисно када би имали неке одштампане форме различитих материјала.

Ученици ће добити (у штампаном или пројектованом облику) сажетак сцена из приче „Курс математике“, који се налази на крају овог плана часа.

Ученици ће морати да седе у учионици на начин, који им омогућава да гледају фотографије и вести које се налазе на екрану. Ако постоји штампани материјал, можда би нам био неопходан у пар примерака, како би га могли поделили ученицима.

Детаљан опис активности које води наставик

Уоквиравање група, уговарање: Као прво, наставници ће морати да објасне оквир и природу ове лекције. Они морају да натерају ученике да схвате да ће ово бити другачији час. Неће постојати хијерархија између наставника и ученика, у смислу диктирања око тога шта је погрешно, а шта исправно. Свако у учионици има право на свој став, који може изразити. Ова лекција има за циљ да покрене разговор, а не да да моралну лекцију.

Током ове прве фазе омогућићемо ученицима да схвате, како је наш основни циљ бити да гледамо „иза“ онога што чујемо из вести. Покушаћемо да размислимо о томе како се овакве ситуације родно заснованог насиља дешавају, како се оне развијају и експлодирају, зашто различити ликови у оваквим ситуацијама размишљају и реагују на начин на који реагују. Штавише, јер се ова ситуација тиче школског окружења, треба истаћи ово окружење такође може бити „дом“ оваквом понашању.

Нарочито у Грчкој, често смо бомбардовани са више информација него што би требало. Као резултат тога, људи све мање и мање разликују праве и лажне информације, и на основу тога стварају своје властито мишљење, које може резултирати готово прозвольном мешавином ставова и чињеница.

У овом тренутку би требало напоменути, да би за просветне раднике било веома корино када би користили оба измишљена сценарија из 'курса математике', али и релевантно стварне фотографије и приче. Такође би требали имати слободу да олуче о томе шта би било прикладно за њихово одељење. Дакле, улога новинског чланка би била или основни извор лекције, или би се користила за спровођење измишљене студије случаја и ситуације.

Наставник би требао да разговара са ученицима о начину на који ће приступити родно заснованом насиљу кроз драматизацију, важности тимског рада, слободи формирања и о слободи изражавања својих ставова током овог часа. На овај начин, ће указати и на разлике између драмског истраживања и редовне наставе.

Дељење истинитих прича, фотографија и постова на друштвеним мрежама:

- Наставник може изабрати да подели истините приче са интернета или из штампаног материјала (ако је доступан: датум, инцидент, пресуда итд).
- Наставник може изабрати да подели фотографије.
- Као прво, наставник даје ученицима времена како би једноставно посматрали ове случајеве или фотографије, без питања везаних за морал.
- Наставник је и даље неутралан према случајевима родно заснованог насиља, разним фотографијама или објавама. Након одређеног времена, наставник ће затражити од ученика да запишу прве речи које им падану на памет.

Након дискусије о фотографијама, објавама и истинитом случају ученици могу написати једноставне дијалоге на основу њих.

У наставку вам дајемо три сцене које задрже примере дијалога, и нека могућа питања која наставник може упутити ученицима, нак. Можда ћете одлучити да радите са овим сценама или да осмислите сопствене сцене на основу прегледаног материјала и фотографија.

Након дијалога, наћи ћете и предлог плана лекције, који нуди неколико корака за рад у вези приче и дијалога.

ЛИКОВИ

ПЕНЕЛОПА: Популарна девојка (14), добра ученица, паметна с чврстом личношћу.

ПЕТАР: Самоуверен дечко (14), класичан тинејџер, средњошколац. Не иду му предмети који укључују природне науке, а поготово математика.

Подсвесно постоји привлачност између двоје младих и математика је један од главних начина за Пенелопу, како би се приближила Петру.

ИЗМИШЉЕНИ СЛУЧАЈ

Петар седи узнемирен, и љут је због примедби свог наставника математике, које показују да је веома лош. У рукама држи писмени задатак са 4 од 20 могућих бодова. Осећа се као да му се бодови ругају. Он је у ћорсокаку. Не иде му математика и не зна како да је савлада. Не разуме математику.

Пенелопа му прилази, желећи да подели свој проблем с њим. Постоји привлачност између њих двоје. Зато Петар није равнодушан према Пенелопи. Пенелопа покушава да му помогне, али ово Петра чини још више узнемираним, што је резултира насиљем.

1. Ситуација у школи: Двоје адолесцената су другари из разреда. У њиховом одељењу, већина дечака је добра на часовима коју имају везе са наукама, док је већина девојчица талентована

за теоријске предмете. Неки наставници покушавају да разговарају са ученицима о родној равноправности. Међутим, јер не постоје посебни часови посвећени овој теми, у главном сваки ученик носи перцепију своје породице.

2. Ситуација код куће: Петров отац је бизнисмен, који много захтева од њега и његовог успеха у школи. Његов отац много ради и углавном је одсутан. Његова мајка ради у очевој успешној компанији. Међутим, она је већином код куће и брине о породици. Петров отац има страشان темперамент и постаје насилан када мајка не задовољава све његове кућне потребе. Пенелопа долази из радничке породице, који од ње очекују да похађа факултет, без других екстремних очекивања.. Чини се да се двоје адолесцената допадају једно другом.

3. Спорни инцидент: Петар се стиди да каже родитељима, како му математика не иде добро. Тако да када му је Пенелопа рекла да му може помоћи, пристао је, чак иако је његов понос повређен. Пенелопа која је заиста добра, понекада се изненади Петровим потешкоћама у разумевању неких појова и решавања проблема. Када Пенелопа понуди да му објасни путем једноставног примера из живота, Петар се осећа увређеним и почне викати на њу, разбацивати књиге, и можда, је чак и удара.

СЦЕНА А

ПЕНЕЛОПА: Јеси ли лоше расположен?

ПЕТАР: Остави ме на миру. Не могу да схватим математику.

ПЕНЕЛОПА: Ма дај. Није то ништа страшно. Само мораш обратити мало више пажње. И моћи ћеш да их решиш чак и везаних очију. Прати једначину, и једноставно ћеш успети.

ПЕТАР: Заиста? Зар је толико једноставно! Пратиш једначину, и теби успева...

ПЕНЕЛОПА (Умиљатим гласом): Ако будемо радили заједно...биће боље. Заједно ћемо успети. Дај, покажаћу ти. (тражи његов тест) Дај да погледам!

ПЕТАР (Не жели да јој допусти да види тест, јер се на њему налази лоша оцена) Не, пусти то. Не желим.

ПЕНЕЛОПА: Ок. Дођи поподне код мене, разговараћемо о томе, па ћеш видети колико је то лако.

Питања за дискусију

- Зашто је Пенелопа заинтересована за Петров проблем?
- Да ли он њу интересује или не?
- Видите ли у њима било какав однос који оправдава интересовање?
- Зашто Петар није желео да да свој тест Пенелопи?
- Да ли је увреда, ако нам неко објасни нешто што не разумемо?
- Да ли је Петру теже, због тога што је Пенелопа девојчица?
- Да ли Петар мора прихатити Пенелопин позив?

СЦЕНА Б

ПЕНЕЛОПА: Погледај. Овде је грешка. Исправан начин је..

ПЕТАР: (Очигледно изнервиран) Да, да, исправно и погрешно! И дао ми је 4? 4? Идиот.

ПЕНЕЛОПА: Да се грешка налазила овде (показује), не би било толико озбиљно. Али овде је то огроман проблем.

ПЕТАР (насилно устаје): Остави ме на миру. Овде је озбиљно а овде није....Јебена математика. Као да ће ми икада требати све ове глупости...

ПЕНЕЛОПА: Дозволи ми да ти објасним. Једноставно је...

Питања за дискусију

- Да ли заиста постоји грешка у Петровом тесту? И према томе, да ли је четворка оправдана?
- Да ли ће Петар морати да призна своју грешку, да покуша да је разуме и настави даље?
- Шта га спречава у томе да разуме и прихвати своју грешку? (његова ароганција, егоизам, несхваћено осећање поноса итд).
- Да ли Пенелопа чини добро тиме што стрпљиво инсистира да му покаже како то исправно решити задатак?
- Да ли је његов понос повређен, и да ли његову себичност додатно појачава чињеница да Пенелопа зна да решава математичке задатке, сматра их једноставнима и показује му како да их реши?

СЦЕНА В

ПЕНЕЛОПА: Смири се. Љутњом нећеш ништа постићи. Само полако. Ако будемо ишли корак по корак, схватићеш. Седи, и допусти ми да ти све објасним...

ПЕТАР: Не... Не можеш ми ништа објаснити...

ПЕНЕЛОПА: Не... Не прекидај ме. Концентриши се. Значи, ово је хипотенуза, ок? То се тако зове, знаш. Ја сам Пенелопа, ти си Петар, а ово је хипотенуза. (Ово Петру звучи иронично, и још више га иритира, али он то не показује). Ово су две вертикалне стране. До сада си успео да испратиш. Формула гаси: $A^2+B^2=C^2$. У којој је Ц хипотенуза. Дакле, ако знамо клико су А и Б, само је потребно да их саберемо и нађемо Ц.

ПЕТАР (Веома интензивно): Али на квадрат. То није једоставан додаток. На квадрат... Дакле, не паметуј ми.

ПЕНЕЛОПА: Да, наравно. То смо већ рекли. На квадрат...

ПЕТАР: И шта ће мени квадрати? Ко их данас користи...? Нико. Тако да, зашто нас замарају оваквим стварима...

ПЕНЕЛОПА: Не, то је веома корисно. Дозволи да ти појасним. Рецимо да твој деда има правоугаону њиву у селу. 60 пута 80 метара. (Црта на папиру или табли). И он жели да иде од једног ћошка дијагонално до другог са цревом, како би залио парадајз. (Показује). Колико метара црева би му било потребно? Један начин би био да узмеш метар и мериш од једног ћошка до другог, препржен од сунца. Лакше је квадрирати једну вертикалну страну која износи 60 метара, затим квадрирати другу хоризонталну страну која износи 90 метара, сабрати их и израчунати колико метара црева би било потребно да се залије парадајз... 60 на квадрат једнако је 360...

ПЕТАР: (скроз увређен) Дакле, ти мене заиста сматраш глупим?

ПЕНЕЛОПА: Молим?

ПЕТАР: Рекла си да сам глуп. То је оно што мислиш. Са дединим њивама, парадајзом и заливањем...Ум ми је мали као грашака да га мој деда залива...Остави ме на миру Пенелопа, то је то, одлази....покупи своје слупе паире одавде, поља, хипотенузу...и одлази.

Петар преврће сто, разбацује папире, гледа на све стране, псује, виче хистерично, итд.

ПЕНЕЛОПА: Допусти ми да ти покажем...шта ти се сада догодило?

ПЕТАР: Одлази, већ сам ти рекао шта се догодило (Подиже руку како би је ударио. Рука се задржава у ваздуху. Акција се замрзава на 5 секунди. И онда је наставник зауставља.)

Питања за дискусију

- Петар је у последњој сцени дошао до стадијума екстремног насиља. Шта га је то што га је разбеснело? Да ли је био исфрустриран и имао осећај инфериорности? Да ли ово има везе са родним стереотипима?
- Има ли неких мишљења о Пенелопином понашању? (Можда би неко могао да тврди како је пример са његовим дедом и њивом, можда испровоцирао Петра и то је појачало његову себичност, па је из тог разлога он реаговао.)
- Зашто је Пенелопа употребила баш тај пример? Како би га извазвала или како би учинила проблем и његово решење разумнијим?
- Да ли су насилни односи између школских другара разумљиви? Да ли је то оправдано?
- Шта предлагате да би Пенелопа требала урадити након тога? Напустити Петрову кућу, или да инсистира на проблему и односу који има, тражи/жели да има са њим (а можда обоје желе)?
- Претпоставимо да су заљубљени једно у друго, и онда Петар удари Пенелопу. Да ли би они могли да постану пар? Шта онда треба да уради? Шта би сте ви препоручили као Пенелопин или Петров пријатељ?
- Шта његова бурна реакција, овом прилоком говори о Петровом будућем понашању и његовом међуљудском односима?
- Шта би Петрово друштвено окружење требало да уради? Да се дистанцира од њега или да изолује? Или да му помогну тако што ће му показати шта је исправно понашање?
- Да ли је за понашање попут Петровог потребна психолошка подршка?

Овде такође дајемо слободу просветним радницима да изаберу. Имају спреман пилот сценарио како би могли одмах почети с радом, или ако желе могу креирати сценарио са својим одељењем. Текст је фокусиран на основне стереотипе. Иако је наша прва реакција „у модерним друштвима“ таква да сматрамо да су та понашања анахрона и да не одговарају свакодневним реалним ситуацијама, доказано је да је реалност другачија. Из тог разлога, веома елементарно понашање које описујемо у тексту, доноси више коментара.

Приповедање измишљеног случаја: Наставник ће приповедати ученицима причу под називом „Курс математике“. Наставник ће имати спреман сценарио при руци, како би могао да га подели или да га сам приповеда. Имаће слободу да изабере, на основу онога шта је потребно одељењу. Чак и ако га преда, читаће текст наглас. Он/она ће читати или приповедати без покушаја да усмери ученике, у том тренутку, о томе какво је понашање исправно, а какво је погрешно.

Дискусија: Након што забележи ових првих неколико речи, наставник иде корак унапред и покушава да проникне у мисли које се налазе иза тих речи. Замолиће ученике да прочитају ове речи, и питајте их које је њихово прво мишљење о замишљеној студији случаја (ако је изабрана) и о истинитим причама или фотографијама које су добили. У овом тренутку, наставник ће покушати да ангажује што је већи број ученика, како би они изразили своја мишљења. На тај начин ће произићи широк спектар мисли и мишљења, а дискусија ће постати живља, такође различити погледи и искуства о родно заснованом насиљу ће се чути и поделити.

Групни рад: Наставник ће поделити одељење у групе, и доделиће им улоге из приче „Курс математике“. Прво ће направити пролог о ликовима приче, како би радњу довео до жељених

резултата. Такође треба дефинисати математички задатак, који је био разлог насилничког понашања од стране дечака. Прва група ученика игра улогу девојчице, а друга група игра улогу дечака. Групе ће прво осмислити аргументе сваког лика, према њиховој етици и идеологији. Према тим аргументима, свака група ће написати неке реченице, или дијалоге, на основу приче, садржећи у главном лика на коме се заснива њихова улога. Додељена улога ће бити један од ова два лика. Међутим, од ученика се тражи да напишу дијалоге који садрже оба лика.

На овај начин ће ученици бити у могућности да препознају понашање жртве или починиоца роднодно заснованог насиља. Они пишу ове дијалоге, како би истражили врсте понашања које их окружују. Задатак „преузимање улоге“ починиоца не служи за оправдавање његових поступака, већ за размишљање о оваквом понашању, и дискусију о факторима који су допринели његовом појављивању и развоју. Крајни циљ овог играња улога јесте разумевање тога како се родно засновано насиље развија у друштву. На пример, да ли је оно наслеђено? Да ли произилази из нечијег породичног живота и дома? Да ли на то утиче окружење у којем одрастамо и живимо?

Презентација: Наставник тражи од различитих група да прочитају реченице или дијалог који су написали о различитим ликовима. У овом тренутку, свака група посебно чита свој допринос. Између сваког читања, наставник ће направити мало времена и простора ученицима за ученике, како би размислили о ономе што су управо чули, пре следећег читања.

Стварање целокупног позоришног текста: Наставник ће замолити ученике да одвоје реченице, које су написали и које одговарају свком од ликова. Заједно са свим групама, наставник ће направити мини позоришну представу на основу онога што је свака група написала. Неке реченице се такође могу додати у сарадњи са ученицима како би се пратила нарација и испричала цела причала у овој краткој представи. Иако „лоше“ улоге могу бити тешке, ми покушавамо да поједноставимо, говорећи да нас занима разлог. Желимо да се ученици запитају зашто долази до овог типа насиља.

Цео процес овога је пут учења, а не исход. На пример, чак и ако стварни текстови нису у потпуности формирано од стране ученика, због тешкога да се идентификују се ликовима, они се могу користити као примери у представљању тачке гледишта улога. Наставник у овом тренутку може помоћи ученицима како би формирали своје мисли у дијалог. Наш основни циљ је да студенти разговарају о могућности промене ових ставова и понашања, а не да би креирали непрекоран позоришни чин.

Заједничко извођење: Након креирања представе, свака група ученика ће поделити улогу учесницима своје групе. (Овај део и део који следи су опционални и могу одговарати наставницима и одељењима са више искуства у драмском образовању. Чак и ако је само први корак постигнут, основни циљ је започети дискусију о пореклу ових понашања и могућности да се она промене.) Једна особа из сваке групе ће бити директор заједно са осталима из других група. Такође, по једна особа из сваке групе ће помоћи у драматизацији и дијалозима, ако је потребно, заједно са осталима. Уколико је потребно, групама ће бити додељене и улоге пресвлачења или додавања музике. Након 20 минута представа мора бити припремљена, а ученици ће наступати пред наставником и остатком одељења.

Презентација: У овом тренутку се треба укључити у размену мишљења о превенцији ових ситуација. С друге стране, иако сваки адолесцент наслеђује понашање своје породице и родитеља и дободи га у оквиру школе, улога школе је да покуша да понуди дубље образовање и негује релативне моралне идеале, који ће моћи да спрече овакве инциденте.

Дискусија: Првенствено, требало би напоменути да ће током читавог часа бити присутна дискусија између наставника и ученика, јер наставников задатак јесте да цео час и разговор доведе до једног циља, а то је да схвати размере и негативан утицај родно заснованог насиља. Овај последњи одељак под називом „дискусија“ је више епилог заснован на позоришној представи, темама којима се бави и реакцијама које изазива⁶⁷.

Првенствено, наставник би могао да разговара са ученицима о различитим облицима родно заснованог насиља, емоционалног злостављања, психичког злостављања, финансијског злостављања, физичког злостављања, сексуалног злостављања, и ухођења. Штавише, могло би се разговарати о последицама дуготрајног родно заснованог насиља на адолесценте. На пример, утицај на одрасли живот девојчица које су жртве родно заснованог насиља или чак ученика који имају слична искуства и спадају у ЛГБТКИ (LMBTQI). Коначно, различите статистике о броју адолесцената који су жртве или су били жртве родно заснованог насиља, биле би корисне и кључне. У овом тренутку би могло бити од користи дати неке информације о патријархалном систему и начину на који он функционише. Међутим, важно је да ученици учествују у дискусији и да на свој начин схвате утицај родно заснованог насиља, а не само на основу научних доказа, које нуди наставник. Осим научних мишљења, наставници би са ученицима могли да поедле неке филмове, серије или књиге о родно заснованог насиљу (Нпр. Слушкињина прича, Малена, Љубичаста боја, Велике мале лажи). На тај начин ће ученици наћи заједнички језик како би разговарали са наставником и како би се укључили у разговор. У овој дискусији основна питања која се обрађују би требала бити „ Шта ученици мисле о родно заснованом насиљу? Да ли оно постоји у школском окружењу? Да ли верују да друштво у целини сматра да је насиље над женама прихватљиво? Како се може утицати на људе, како би се схватио његов негативни утицај? Да ли постоји начин да се смање случајеви родно заснованог насиља?“

Статуа (Кип)

Аутор: Adam Bethlenfalvy⁶⁸

Време трајања	Неопходан простор	Узраст	Претходно познавање драме	Ниво тежине за наставника	Оналјн верзија
90'	Празна учионица	11 – 18 година	Није неопходно	(1 -5) 4	Доступно

Резиме лекције

Ова лекција истражује значење и друштвени утицај статуе у јавном простору, која приказује родно засновано насиље из митолошке приче. Што омогућава ученицима да погледају конкретну статуу из различитих перспектива, а затим разговарају о њеним импликацијама на заједницу у улози градских већника.

Специфични циљеви лекције

Има за циљ да понуди ученицима прилику да разговарају о утицају јавних слика и њиховом односу према родно заснованом насиљу.

⁶⁷ Наставник може користити вежбе вредности за креирање дискусије.

⁶⁸ Инспириран процесном драмом коју је диригирао Adam Czuboly.

Погледајте <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13569783.2020.1816818>

Неопходни материјали и припрема

Мораћете да пројектујете фотографију статуе или да је одштампате и омогућите ученицима да посматрају то детаљно. Можда ћете морати да поставите простор на начин на који ће ученици моћи да виде и чују једани друге.

Детаљан опис активности које води наставник

Уоквиравње групе, уговарање: Наставник објашњава групи да ће „ова лекција бити другачија од осталих часова јер ће циљ бити да се истраже неке идеје. У овој лекцији нема тачних и погрешних одговора; она има за циљ да започне дискусију, размените мисли и осећања, ово ће бити занимљиво само ако сви дају свој допринос и да се сви заиста потруде да разумеју шта други говоре.“ (3 минута)

Корисно је разјаснити разлику између истраживања драме и редовне наставе. Такође, корисно је ако наставник полако покуша да ситуацију наставник – ученик претвори у „ми“, као у последњој реченици изнад.

Презентовање слике статуе: Наставник дели слику (било на пројектору или у боји) статуе, која приказује чин насиља над женом⁶⁹. Ово је постојећа статуа, али у овој лекцији драме она ће бити третирана као статуа у измишљеном граду. Али у овом тренутку наставник само тражи од ученика да погледају статуу и забележе прве речи које им падају на памет. Шта им је упечатљиво, занимљиво или досадно у вези статуе? (3 минута)

Корисно је дати ученицима довољно времена да погледају статуу - ми углавном само пролазимо поред њих на улици, а ово је можда и прва реакција неких ученика. Ово није проблем.

Дискусија: „ Које су биле ваше прве мисли?“ Ученици деле свој прве мисли, прве речи које су им пале на памет. Који су запањујући елементи били у статуи? Ако ученици затраже, наставник може објаснити да је то статуа из 17. века говори о митолошкој причи, али питање је оно шта она значи данас. (5 минута)

Групни рад – мишљење пролазника: Наставник дели разред у групе од по 4-5 људи, и треба да их замоли да размишљају о овој статуи као градњи града која се налази на градском тргу. „ Многи људи само пролазе поред ње, али с времена на време неки људи виде шта статуа приказује и то их подстиче на размишљање.“

Замолите групу да покуша да напише мисли (само једну реченицу) следећих људи који гледају у статуу: млада жена, отац са сином, девојчица, мушкарац средњих година, пар који је у пензији. (10 минута)

Групе могу да направе непокретну слику (јеног или неколико) ових људи, или могу да запишу мисао на комад папира, сваку засебно за различите ликове.

Овај задатак омогућава групи да сагледа статуу из различитих перспектива, а у исто време донекле креира и измишљени град.

Презентација: Наставник тражи од групе да замисли да се статуа налази на сред учионице (ак о има простора за померање столова) или да слику статуе стави на пројектор и замоли групе да

⁶⁹ На слици је приказана статуа Francios- oa Girardon-a, из 17.века .
<https://drive.google.com/file/d/10EAERx0YGOQyGI20KzpoNIqJqDOXm3jV/view?usp=sharing>

поделе своје мисли које су забележили пролазећи кроз ликове, који су дати један по један. (5 минута)

Нарација: Наставник објашњава да је у малом граду у Француској где се ова статуа налази, градско веће добило писмо које је написао један од наставника који ради у граду. Наставник их је замолио да уклоне статуу јер изражава погрешне вредности, и многи људи то сматрају узнемирујућим. Фацитатор позива групу да буде у улози чланова савета и да разговарају о томе шта би требали да ураде са овим писмом. (2 минута)

Ступање у улогу омогућава ученицима слободу изражавања. Такође, омогућава могућност размишљања о томе шта је улога рекла када сте изашли из фикције (тако да се увек позивате на саветника којег је глумио Кси –ХУ...).

Уоквиравање ученика као да су градско веће: Фацитатор објашњава да би било занимљиво да чланови градског већа нису политичари већ грађани овог малог града, којима је заиста стало до оног шта се дешава. Мото који се налази на зиду сале за састанке је следећи: „Ми смо заједница у којој сви брину једни за друге“. Фацитатор објашњава да ће он/она бити у улози градоначелника града и да ће тражити савет од одобривоца о овом писму. Можда би могло бити корисно да се простор уреди тако да су људи у могућности да чују и виде једни друге. (3 мин.)

Импровизација целе групе као градских одборника: Наставник започиње импровизацију у улози градоначелника, а од чланова света се тражи да изнесу своја мишљења о писму. (Не морате глумити, говорити другим гласом, или било шта слично – само користите матерњи језик и причајте из позиције Градоначелника који тражи савет). Корисно би било да фацитатор понуди питања која помажу у детаљнијем објашњавању онога о чему ученици размишљају и зашто. Дискусија би могла донети одлуку, али и не мора. Градоначелник може одложити одлуку. (15 мин.)

Корисно би било да помогнете тишим ученицима да изразе своје мисли и ако доведете у питање неке од идеја размишљајући о томе како различити људи у граду могу да се осећају у вези са одлуком коју предлажу.

Групни рад: Прича би могла имати различите завршетке. Можда је савет предузео нешто или су неки грађани узели ствар у своје руке. Замолите групе да направе једну могућу верзију краја и да креирају једну статичну слику на којој га презентују. (10 мин.)

Презентација: Групе презентују своју статичну слику и говоре о било којем елементу приче, који би требао да се презентује. Може уследити размишљање о различитим варијантама. (10 мин.)

Дискусија: Полазна тачка ове дискусије би могла бити нека статистика о проценту жена које су доживеле неку врсту насиља (погледајте прво поглавље), и такође полазна тачка расправе би могла бити да култура око нас утиче на то. Шта они мисле о томе? Који елементи јавног дискурса могу да наведу људе на размишљање да је насиље над женама прихватљиво? Ученици могу прикупити примере из различитих сфера културе (дрштвене мреже, јавна шала , слике, приче у вестима, итд.). (10 мин.)

Онлајн верзија

Ова лекција се лако може прилагодити онлајн платформама као што је Зоом. Постоји пар тачака којима је потребна промена.

Групни рад – мисли људи који пролазе: ово се може променити у индивидуални задатак, креирањем Гоогле Џамборада (Google Jamboard) са четири различите странице. Наставник ставља на једну страницу следеће ознаке: млада жена, отац са сином, девојчица, мушкарац средњих година, пар у пензији. Линк Џамбоарда ће бити подељен у ћаскању Зоома и ученици ће бити позванни да ставе, тј. напишу мисли једног одређеног пролазника и да поставе на одговарајућу страницу Џамборада. Дакле, ако знак на врху странице каже „мала девојчица“, онда ученици могу да напишу шта би девојчица могла да помисли о статуи док пролази поред ње. Наставник може пуштати музику док ученици раде овај задатак.

Импровизација целе групе у улози градских одборника: ступање у улогу и сам састанак се лако могу реализовати онлајн на Зоому. Ученици могу да користе функцију „преименуј“ у Зоому да би себи дали измишљено име одборника, а наставник може да подржи своју улогу градоначелника користећи комад костима – попут наочара – које ће бити видљиве на Зоому, али ово није неопходно.

Даље активности

Идеја за пројекат: ученици могу истражити статуе, слике (чак и рекламе на билбордима) у стварном окружењу, такође могу анализирати неколико примера који садрже родне односе.

Где могу ове лекције бити примењене у оквиру школске уставнове/наставног плана и програма

Све лекције из овог поглавља се могу применити у контексту формалног и неформалног образовања. У многим земљама одељенске старешине имају могућност да се баве питањима и проблеме мима током свог „часа“, са својим групама. У неким земљама часови језика и књижевности, могу бити користан оквир за спровођење таквих активности. Такође, часови историје или друштвених наука су адекватни за истраживање таквих питања. Понекад ваншколске активности, попут разредне екскурзије, могу понудити прави оквир за истраживање предмета.

У наредном одељку можемо истаћи могуће везе са националним наставним планом и програмом – како можете повезати наставне планове са различитим школским предметима.

Дужи пројекат, најбоље вежбе

У наставку нудимо неколико примера дужих и сложенијих пројеката који су реализовани у различитим деловима света и односе се на родно засновано нациље. Укључили смо примере стручњака са Афричког континента, како бисмо проширили хоризонт драмске методологије и такође унели искуства и праксу изван Европе. Верујемо да сваки пројекат одражава специфичан контекст у којем се примењује и надамо се да ће читаоци пронаћи инспиративне идеје које могу да прилагоде свом контексту.

Посао из снова – Представа и пројекат

Аутор: *Ninna Mörner*

У периоду између 2012- 2015 пројекат Посао уз снова (Dream business) настао је због позоришне представе, која говори о четири жене које су биле жртве трговине људима, и о два трговца. 2013. године представа „Посао из снова“ је представљена у једном од главних позоришта у Штоколму. Много школа је похађало и радило на тој теми, након тога стварајући уметничка дела форум театра. Било је неколико манифестације, фестивала и радионица. Такође, је било семинара и дискусија око представе са истраживачима, донсосоцима одлука, цивилним друштвом као и са уметницима.

По представи је снимљени и филм 2016. године и емитован је на УР-у (UR), шведској државној телефизији, а на интернету је објављен додатни материјал за рад у школама. Приручник за наставнике је направљен заједно са „почетним лекцијама“, које би требале да инспиришу и воде наставнике. Филм је пропратио и кратак документарни филм „Шта је трговина људима“. Дате су информације где се може потражити помоћ. Ангажовало се неколико школа и ученика из Швеске. 2018. исти филм емитован на финској државној телевизији ИЛЕ (YLE) са финским титловима. Документарни филм и информације о помоћи пренети су у Финксе поставке. Финске школа су се ангажовале и створиле су своје филмове, уместничка дела, музику итд, на тему трговине људима. Користећи наративни облик и пуштајући младе људе да допуне тему сопственим искуствима, како би размишљали, разумели, заузели став и како би се ангажовали.

Представа „Посао из снова“ написао је Kerstin Perski . Редитељка Michaela Granit се 2012. придружила представи и пројекту „Посао из снова“. Продуценткиња Hanna Appelfeldt Melanton и стручњакиња за трговину људима Ninna Mörner су биле укључене у пројекат од почетка. Представа је довела до спин-офф (spin-off) активности, тако да су филм и пројекат допрли до неколико стотина, ако не и хиљада младих у Шведској, такође у Финској и Норвешкој. „Посао из снова“ може бити доступан и у другим земљама ако желе да примене оно што су Финци урадили и прилагоде материјале свом националном контексту и текст снимљене позоришне представе да преведу на свој матерњи језик.

Додатна литература:

Водич за наставнике (на шведском)Guidance for Teachers (in Swedish)

http://res.sli.se/00/Media/UR/195154-2_Dream_business.pdf

О пројекту Michaela-e Granit (на шведском) <http://www.michaelagranit.se/om-projektet-dreambusiness>

Постер представе: <https://manniskohandel.files.wordpress.com/2015/12/filmaffisch-db.pdf>

Позоришни фестивал као популарно позориште (ПТ)- (РТ)

Аутор: *Jjinga Kizito Vicent (Директор Ла локуст Перформерс-а, Уганда (Da Locust Performers))*

Регионални позоришни фестивал који је организовао ЕАТИ- Уганда Национално поглавље (EATI-Uganda National Chapter) у Мбарари од 6. до 12. октобра 2002. имао је за циљ размену искустава и изазова вођења позоришта са члановима, партнерима и пријатељима ЕАТИ- а (Источноафрички позоришни институт). Тема овог позоришног фестивала била је „представљање будућности“ и организована је на познате позоришне начине. Организациони одбор фестивала је проширио главну тему на следеће подтеме: род и друштвени развој, насиље у породици, заједнички рад и умрежавање, промовисање културног плурализма и идентитета. Начин на који је ЕАТИ (Источноафрички позоришни институт) организовао овај позоришни фестивал јесте путем 'популарног позоришта у природи'. Фестивал је створио експлозију позоришне активности снажним радикалним гласом у источнј и централној Африци. Учесници су дошли из Етиопије, Кеније, Занзаније, Шведске, Новог Зеланда и наравно домаћини из Уганде. Поворке учесника из позоришта Лотус (Lotus) и Сребро (Silver) ишле су кроз град Мбарара до парка независности где је одржана церемонија отварања уз бубњење и певање. Ово је било учињено како би публика дошла у што веће броју и процењује се да је сваког дана на позоришном фестивалу присуствовало и учествовало у програму преко 5000 људи, током целе недеље.

Током прошле деценије, поново се појавио нови жанр позоришта у многим афричким земљама. Ова нова врста позоришта која подстиче на интервенцију и активност, изјављује на којој је страни, назива се „популарно позориште“. Ова пракса се такође назива Позориште заједнице (ЦТ) (СТ) и Позориште заједнице за интегрални рурални развој (ТХИРД) (THIRD). Упркос мноштву номенклатуре, сви се они односе на исту праксу. Оно што је данас познато као „Популарно позориште“ то је у Африци хибридна пракса која обухвата дијалог, драму, плес западњачке оријентације и порекла; такође, аутохтоне извођачке форме, као што су певање, бубњање, играње, луткарство и мимика. Појава ове нове позоришне праксе, последица је разочарења елитним позориштем илузије и одвајања, како га пропагира Аристотел у својој Поетици. Наставак има свој крајњи циљ у спровођењу одлука које је донела заједница, током читавог периода радионице.

Обично наступ траје око два сата. Наступи се одвијају на стратешки лоцираном простору, као што су стадиони, тржни центри, цркве итд. Пројекат може одузети мало времена, у зависности од заинтересованости организатора.

Репродуктивно здравље – Пројекат позоришта за развој (ПтФ) Reproductive health – Theatre for Development project (TfD)

Аутор: Jjingo Kizito Vicent, Директор Ла локуст Перформерс-а, Уганда (La Locust Performers)

Театар за развој ставља акценат на представе као интерактивни механизам, како би се допрло до заједница са идејама о трансформацији. На пример, Фонд уједињених нација за популационе активности (УНФПА) United Nations Fund for Population Activities (UNFPA) заједно са Одсеком за музику (Makerere University's Department of Music), Денс и драма (Dance and Drama) је одабрала два села у централном делу Уганде, за израду пројекта о репродуктивном здрављу, раним дечијим браковима и насиљу у породици, како би се побољшао статус људи у овим селима, која су неразвијена. Пројекат је финансирао УНФПА, а како би се реализовао овај задатак позвани су искусни фацитатори из Позоришта за развој са одсека за музику и драму Макерерског Универзитета, вођен од стране Dr. Patrick-a Mangeni-a.

У двофазном програму, сваки од десет ресурсних људи радио је на једном селу. Радио сам у селу које се зове Мееру и започели смо праксу тако што смо упознавали жене, како бисмо открили тежину проблема са којим смо се требали позабавити, током тих десет дана

радионице развојног позоришта. Жене су прихватиле идеју и иницијативу, али нису желе да учествују у пројекту с образложењем да би то могло ескалирати у прећутни конфликт, међу половима, који је већ био при врхунцу у селу. Мушкарци не би отворено признали, нити би отворено разговарали о било каквом сукобу. Било је неопходно интензивно убеђивати жене, како обелоданиле информације о том сукобу који се дешава између мушкараца и жена. Мушкарци су отворено оптуживали жене за проституцију и неопслушност.

Задатак нас, као фацитатора је био да јавно изнесемо забринутост о репродуктивном здрављу жена, средини у којој су оне остале без гласа. У том процесу, разговарали смо отворено о стварима, неђу паровима без инхибиције или сумње као стратегије да се женама да глас, како би заштитиле своја права, без моменталног кршења традиција заједнице.

Жене су биле те које су бирале најпогодније појединце за улоге. Спонтана импровизација је прво коришћена из стварног искуства. Фацитатори су помагали глумцима у структурирању представе. На крају радионице, реадичионалне игре су изводили младе девојке и дечаи, приказујући тему која се своди на дечије бракове. На крају десетодневног пројект програма, председник села, државни здравствени службеници, мушкарци и млада публика присуствовали били су на сеоском игралишту, како би видели рад ученика.

Публика је представу сматрала невероватном, и напета атмосфера коју смо затекли у селу се смирила и мушкарци су сада били спремнији да помогну својим женама у планирању породице.

Извори

У овом поглављу пружамо неке практичне информације које би вам могле бити од користи у случају да ви или људи у вашем окружењу преживљате РЗН(GBV). Информације које се налазе у наставку, се могу користити за препознавање или проналажење начина да се интервенише у случајевима РЗН-а. Можда ће вам бити од користи, да поделите одређене делове овог поглавља са онима који су угрожени, или онима који желе да помогну некоме. Имајте на уму када пружате помоћ, размислите о томе шта вам је заједничко, фокусирајући се на поребе, ситуацију, заштиту и права жртава.

Знаци родно заснованог насиља и шта можете учинити како би помогли

Аутор: Ninna Mörner

У наставку дајемо информације, које могу бити корисне при помагању жртвама родно заснованог насиља.

Наводимо знакове **насиља у породици**, и шта можете учинити ако трпите злостављање, или ако имате пријатеља који је жртва насиља.

Даље описујемо важност подршке пријатељу или члану породице, који је био/ла изложен/а **сексуалном злостављању**. Такође наводимо уобичајене реакције које жртва може имати, и како се с њима ноити.

Знаци трговине људима

На мрежи такође делимо информације о знацима који указују на то да је неко, могућа **жртва трговине људима**; која питања поставити, и како одговорити ако сте у сумњи да је неко жртва трговине људима.

Угњетавање везано за част. На мрежи, такође делимо савете о томе како би наставници требали да се понашају, ако наиђу на ученика који показује знаке **злостављање које имају везе с чашћу**, и како о томе причати са учеником.

Наводимо и неколико савета за оне који волде да раде у иностранству, како могу избећи ризик од намамљувања у **експлоатацију и трговину људима**.

Насиље у породици

Иако су насиље и злостављање у породици понекад скривени, ако знамо знакове насилне взе, можда ћемо их моћи боље препознати и потражити или понудити помоћ. УН Вумен (UN Women)⁷⁰ су направили листу на основу прикупљених инофрмација:

Који су уобичајени знаци злостављања?

- Ваш партнер прати све што радите. Прати где сте и са ким, у сваком пренутку. Спречава вас или обесхрабрује да се виђате са пријатељима, породицом, да идете на посао или у школу.
- Ваш партнер инсистира да одмах одговорите на његове/њене текстуалне поруке, е-мејлове и захрева ваше лозинке од друштвених мрежа, е-поште и других налога.
- Насилан партнер може деловати љубоморно, укључујући и стално оптуживање за превару. Он/а може покушати да контролише како трошите новац, како користите лекове или контрацепцију. Он/а може доносити свакодневне одлуке уместо вас, као нпр. како се облачите или шта једете.
- Може вас понижавати. Може вас понизити вређањем вашег физичког изгледа, интелигенције или интереса. Може покушати да вас понизи пред другима, уништи вашу имовину или предмета до којих вам је стало.
- Насилан партнер се може понашати бесно, може имати непредвиди темперамент, тако да никада не можете знати, шта ће изазвати проблем. Може вас кривити за своје насилне испаде и може вас физички повредити, или претити да ће повредити вас, себе или чланове вашег домаћинства, укључујући децу и кућне љубимце.
- Може вас физички повредити, путем ударања, батина, гурања, шамарања, песничења, шутирања или уједања. Може користити оружје или запретити да ће употребити оружје против Вас.
- Може вас сексуално злостављати, укључујући силовање или други начин присиљавања на сексуалну активност. Може погрешно предпоставити да пристанак на сексуални чин из прошлости значи да морате и у будућности учествовати у истим чиновима. Такође може погрешно претпоставити да пристанак на једну активност, значи пристанак на повећање нивоа интимности. На пример, насилник може претпоставити да љубљење сваки пут мора довести до секса.
- Насилни партнер може запретити да ће вас предати властима због незаконитих активности, ако га будете пријавили насиље или ако га одбијете.

Који су неки безбедносни савети у случају да преживљавам насиље?

Ако мислите да сте злостављани, потражите помоћ. Ови савети пружају смернице о томе како пронаћи сигурност и подршку.

⁷⁰ <https://www.unwomen.org/en>

- **Размислите о томе да своје бриге поделите са пријатељем од поверења, чланом породице или комшијом.** Разговарајте са њима, како бисте развили план, за случај када вам буде била потребна помоћ. Овај план може укључити, на пример, креирање тајног кода или вишеструких кодираних речи, реченица или емотикона (смајлића) који би вам помогли да безбедније комуницирате са њима.
- **Развијте стратегију за бег,** као нпр. да ћете рећи да морате до апотеке или продавнице, и када сте тамо, позовите помоћ. Размислите о неколико веродостојних разлога за напуштање куће у различито доба дана или ноћи у случају да морате побећи.
- Ако је могуће, **нека Вам телефон увек буде напуњен,** и доступан, и да знате које бројеве можете позвати ако вам је потребна помоћ: пријатеља, члана породице, или полицију. Ако вам је живот у опасности, позовите полицију, ако мислите да је безбедно да то урадите.
- Покушајте да препознате ниво и узроке за насиље код вашег партнера. Ово вам може помоћи да предвидите када злостављање може ескалирати.

Шта могу предузети како бих помогао некоме ко је жртва насиља?

Ако сте забринути за пријатеља који можда доживљава насиље у породици, злостављање или се осећа несигурно у близини некога, погледајте ове савете на тему како бисте му могли помоћи да пронађе сигурност и подршку.

- **Ако сте забринути за безбедност пријатеља, останите у контакту и будите креативни.** Избегавајте да насилник постане сумњичав, како би комуникационе линије остале отворене. На пример, ако имате децу можете предложити заједничке позиве између вас и деце. Можете креирати тајне шифре које ћете користити у разговорима, које би вам могле бити од помоћи, да боље комуницирате.
- **Питајте вашег пријатеља који начин комуникације преферира.** Важно је да успоставите безбедну комуникацију, јер ће ваш пријатељ у многим случајевима бити физички близу насилника, који би могао пратити/прислушкивати разговоре. Питајте их да ли више воле дописивање или позиве, и да ли постоји одређена платформа, или апликација коју више воле да користе.
- **Будите подршка и верујте им.** Уверите их да нису сами и да су им помоћ и подршка доступни. Разумите да ће им можда бити тешко да причају о злостављању. Ако желе да разговарају, саслушајте их пажљиво, и будите емпатични.
- **Помозите Вашем пријатељу да размисли како да остане безбедан током пандемије КОВИД-19.** Помозите Вашем пријатељу да направи план у слушају потпуног затварања (карантина). Има ли друге пријатеље или породицу, код којих би могао/ла да остане током овог периода? Размислите о томе да помогнете да допре до ових људи, како би направили план.
- **Поштујте његово/њено право на пристанак.** Избегавајте предузимање радњи без њиховог пристанка, осим ако чврсто верујете да је живот Вашег пријатеља у опасности. Он/а најбоље познаје безбедносне ризике и стога би требао/ла да доноси све одлуке у вези са злостављањем које доживљава.
- **Поштујте приватност.** Због безбедносних проблема, стигме, осећања стида и окривљавања жртве са којим се преживели и често суочавају, кључно је да

њено/његово искуство и идентитет остану поверљиви, осим ако да изричит пристанак да жели да их открије.

- **Понудите практичну помоћ и изворе.** Покажите свом пријатељу да желите да му помогнете. Ако сте у могућности, понудите им безбедно место за боравак, превоз или друге облике подршке, који могу повећати осећај безбедности.

Дајте пријатељу до знања да може разговарати са неким ко је обучен да пружи помоћ

Можете разговарати са неким које је обучен да пружи помоћ, позивом телефонске линију за помоћ. У овом приручнику можете пронаћи листу контаката за сваку земљу. УН Вумен (UN Women) је такође направио листу широм света: <https://www.endvawnow.org/en/need-help>

Сексуални прекршаји – како можете помоћи?

Можда ћете искусити снажне емоције, када будете сазнали да је неко вама близак био сесекуално злостављан. Можда ћете осетити бес и тугу, што се то догодило некоме до кога Вам је стало. Можда ћете осетити кривицу што нисти били у могућности да урадите нешто како би то спречили, или ћете бити збуњени због тога шта би могли да урадите, како би помогли. Од велике је важности да партнери, породица и пријатељи буду подршка, и да помогну особи како би превазишла последице напада. Ево неколико савета⁷¹.

Разумевање осећања особе која је била жртва сексуалног злостављања

Важно је да схватите да особа која је претрпела сексуално насиље може доживети неке или све од наведених реакција, које следе:

- Осећај изолованости, усамљености и ван контакта са остатком света.
- Веровање да нико не разуме кроз шта пролази.
- Конфузија или неспособност да јасно размишља или да се сконцентрише.
- Физички симптоми као што су главобоља, мучнина, болови у стомаку, губитак апетита, умор/несвестица.
- Промене у спавању и доживљавање ноћних мора.
- Осећај прљавости.
- Осећај туге и губитка.
- Емоционалне реакције као што су стид, привица, бес, страх.
- Не може престати да размишља о нападу.
- Осећај одговорности за напад.
- Промена начина на који се осећа у вези секса.
- Не дозвољава да је ико додирне.
- Потешкоћа у изградњи проверења.
- Особа се осећа се несигурно када је сама,
- Осећа се нервозно и анксиозно.
- Недостатак сампоуздања.

Како можете помоћи

⁷¹ https://www.healthywa.wa.gov.au/Articles/U_Z/When-someone-close-to-you-has-been-sexually-assaulted

Можете помоћи:

- Верујући им
- Саслушањем и давањем им прилике да говоре о догађају на њихов начин
- Не осуђујући их
- Проводећи време уз њих
- Дозвољавајући им мало приватног времена
- Уверавајући их да су безбедни
- Давајући им прилику да искажу своја осећања
- Неузимајући лично њихов бес и осећања
- Помажући им око неких задатака, као што су чување деце и кување, ако је то оно што особа жели
- Не говорите ствари као што су „на сву срећу није било горе“ – људи који су доживели трауму, неће бити утешени оваквим изјавама

Вашем пријатељу или члану породице ће можда бити потребна подршка и помоћ у поновном развоју поверења у свет око њих. Изградња новог осећања поверења и сигурности је један од најтежих корака при опоравку од сексуалног насиља.

Њихова реакција на сексуални напад може бити довољно јака да доведе до потешкоћа у вашем односу. Можете се осећати повређено и узнемирено због новооткривеног неповерења или удаљености према вама, такође можете постати љути јер се ова ситуација уопште догодила. Покушајте да будете стрпљиви и пуни разумевања, док се та особа бори, да се помири са злостављањем које је преживела. Подржите напоре те особе да унесе промене и помозите је у проналажењу извора потребних како би се носила са тим искуством⁷².

Трговина људима

Савети за избегавање трговине људима

Ево неких мера предострожности које можете предузети, ако размишљате о раду у иностранству и желите да избегнете ризик од намамљивања у трговину људима:⁷³

1. Претходно затражите да потпишете уговор. Ово не би требао бити проблем.
2. Питајте о детаљима, као што су плата и радно време. Питања показују да знате која су ваша права.
3. Затражите адресу радног места и проверите је у Гоогле мапи.
4. Поделите адресу са пријатељем од поверења у вашој матичној земљи.
5. Уверите се да знате свој правни статус у земљи у коју идете.
6. Запамтите реченицу коју ћете користити, и поделите је особом од поверења у вашој матичној земљи, као знак да сте у опасности.
7. Уверите се да имате број телефона ваше амасаде у земљи у коју идете.
8. Уверите се да имате број телефона организације за помоћ у земљи у коју идете. Дајте тај број свом поузданом пријатељу.
9. Уверите се да имате број телефона организације за помоћ у вашој матичној земљи. Дајте тај број свом поузданом пријатељу.

⁷² извор: Ресурсни Центар За Сексуалне Нападе.

⁷³ Савети се заснивају на информацијама добијеним од стране Војске спаса у Молдавији и Румунији.

Ко вам може помоћи (телефонске линије за помоћ, организације, везе у Србији)

1. Beograd Akcija protiv trgovine ljudima ASTRA (**Anti-trafficking organization**)
[1] 011/785-0000 radnim danima:
9 - 17h da da ne sos@astra.rs
www.astra.org.rs
2. Beograd Atina 011/3220-030
061/638-4071 office@atina.org.rs
www.atina.org.rs
3. Beograd Autonomni ženski centar (**Autonomous women center**) 011/266-2222
0800-100-007

011/26-56-178 zene.savet@azc.org.rs
pravnapomoc@azc.org.rs
www.womenngo.org.rs
4. Beograd ...IZ KRUGA - Beograd, Organizacija za zaštitu prava i podršku ženama sa invaliditetom (**Organization for the protection of the rights and support of women with disabilities**) 011/3448-045
office@izkruga.org
www.izkruga.org
5. Beograd Romski centar za žene i decu Daje (**Roma center for women and girls**) 011/398-78-98
063/340-365
060/131-8355
romadae@yahoo.com
nadadjurickovic@gmail.com
6. Beograd Viktimološko društvo Srbije 011/630-30-22
011/22-88-040
vds@eunet.rs
www.vds.org.rs
7. Kikinda Centar za podršku ženama
Savetovalište za pravnu i psiho-socijalnu pomoć
(Counseling for legal and psycho-social assistance) 0230/437-343
0230/436-191
podrska1@open.telekom.rs
8. Kragujevac Oaza sigurnosti 034/332-048
063/102-98-33 info@ozasigurnosti.rs

www.oazasigurnosti.rs

9. Kraljevo Udruženje Fenomena /SOS Kraljevo 0800-35-00-36
sos24sata@gmail.com
www.fenomena.org
10. Kruševac Udruženje žena Peščanik
066/00-66-06
Individualne i pravne konsultacije
sandglass.ngo@gmail.com
sospescanik@gmail.com
www.udruzenjepescanik.org
11. Leskovac Žene za mir (Women for peace) 016/237-300
016/237-301
066/237-302
zenemir@ptt.rs
www.womenforpeace.org.rs
12. Novi Pazar Kulturni centar DamaD / SOS telefon 020/332-755
office@kcdamad.org
www.kcdamad.org
13. Novi Sad SOS ženski centar (SOS women center) Novi Sad 021/422-740
069/1936-899
0800-10-10-10
sos.telefon@gmail.com
www.sosns.org.rs
14. Novi Sad ...IZ KRUGA - VOJVODINA
organizacija za podršku ženama s invaliditetom 021/447-040
066/447-040
0800-10-10-10
office@izkrugavojvodina.org
www.izkrugavojvodina.org
15. Novi Bečej Udruženje Roma Novi Bečej - SOS telefon na jezicima nacionalnih
manjina (SOS phone line in languages of ethnic minorities) 023/774-959
023/775-843
0800-10-10-10
danica.jovanovic09@gmail.com
www.udruzenjeromanb.org.rS
16. Niš SOS na romskom i srpskom jeziku (SOS phone line in Serbian and Roma
language) Osvit 018/515-318
0800/100-909 anaosvit@gmail.com

www.osvit.rs

17. Niš Centar za devojke (Center for girls) 018/203-033
centarzadevojke@gmail.com
www.centarzadevojke.org.rs

18. Smederevska Palanka Udruženje žena Femina
026/310-841
femina@verat.net

19. Sombor Ženska alternativa 025/417-321
sossombor@gmail.com
www.zenskaalternativa.org

20. Užice Ženski centar Užice
SOS telefon za žene sa iskustvom nasilja u porodici i partnerskim odnosima (SOS phone line for women who experienced domestic violence) 0800-333-445
womencenue@gmail.com
sites.google.com/site/zenskicentarue/

21. Vranje SOS telefon Vranje 0800-001-017
sosvranje@hrcvr.org
www.hrcvr.org

22. Vlasotince SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja (SOS phone line for women and children) 016/876-202
sos.vlasotince@gmail.com

23. Vršac Centar za prava žena u Vršcu (Center for women rights) 069/369-69-30
centarvrsac@yahoo.com

24. Zrenjanin Zrenjaninski edukativni centar 023/581-350
0800-10-10-10 zreduc@gmail.com
www.zreduc.org.rs